

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

Raport

z badania ewaluacyjnego ex-post

Strategii rozwoju lokalnego

kierowanego przez społeczność

wdrażanej przez Stowarzyszenie

Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie

w okresie programowania Unii Europejskiej 2014-2020.

Warszawa, 06.03.2023 r.

**Raport z zewnętrznego badania ewaluacyjnego dla LGD C.K. Podkarpacie
został opracowany przez firmę:**

Marzena Cieślak Company
ul. Sarmacka 21/29 02-972 Warszawa
NIP 8881018552 REGON 367000062
tel. 605087808 lub 661781573
e-mail: cieslak-marzena@o2.pl

1. Wstęp

- Raport jest efektem badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez firmę Marzena Cieślak Company z Warszawy. Przedmiotem badania była ewaluacja ex post procesu wdrażania Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność wdrażanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie w okresie programowania Unii Europejskiej 2014-2020 (dalej: LSR).
- Firma Marzena Cieślak Company jest niezależnym podmiotem specjalizującym się między innymi w badaniach ewaluacyjnych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach PROW na lata 2014-2020.
- Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych. Skupiały się one w tych obszarach tematycznych, w zakresie których postawiono pytania badawcze. Niemniej jednak potrzeba ewaluacji wynikała również z samego procesu realizacji LSR oraz potrzeby dbałości o utrzymanie wysokiej jakości poziomu wdrażania.
- Ewaluacja ex post była badaniem specyficznym i wymagała wiedzy z zakresu funkcjonowania Podejścia Leader oraz zmian zachodzących w otoczeniu z uwzględnieniem szczególnych zasad związanych z Rozwojem Lokalnym Kierowanym przez Społeczność (RLKS). Trójsektorowość oraz oddolny charakter wdrażania miały kluczowe znaczenie dla osiągnięcia założeń, stąd potrzeba uwzględnienia w badaniu nie tylko oceny celów strategicznych, ale także poziomu zaangażowania lokalnej społeczności czy efektów współpracy pomiędzy różnymi podmiotami. Ocena uzyskanych efektów uwzględniała również analizę samego procesu wdrażania – w aspekcie poziomów rzeczowo-finansowych oraz jakości procesu. Wyniki będą źródłem informacji o uzyskanych efektach oraz posłużą do przygotowania strategii w kolejnym okresie programowania 2023-2027.
- Raport jest efektem ewaluacji prowadzonej w LGD pomiędzy grudniem 2022 roku a marcem 2023 roku. Dane wykorzystane w raporcie pochodziły z różnych okresów. Uwzględniono dane zgromadzone w procesie monitoringu prowadzonego przez LGD, w tym dane pozyskane z Samorządu Województwa Podkarpackiego (podmiotu wdrażającego Podejście Leader w okresie programowania 2014-2020). W procesie ewaluacji dużym wsparciem merytorycznym byli pracownicy Biura LGD, członkowie Zarządu oraz zaangażowani w wywiady członkowie Rady, uczestnicy spotkań oraz Beneficjenci. Należy również wspomnieć aktywnych członków Stowarzyszenia, sympatyków oraz wszystkich respondentów, którzy rzetelnie wypełniali ankiety lub udzielali odpowiedzi na pytania według przygotowanych scenariuszy.
- Dane statystyczne dostarczyły obiektywnych informacji na temat zmian na badanym obszarze. Dotyczyły między innymi zjawisk demograficznych, rynku pracy, lokalnej gospodarki oraz sytuacji społecznej. Zostały zaprezentowane w tabelach lub na wykresach. Analiza objęła również dane ilościowe o prowadzonych naborach, postępie rzeczowym, wskaźniki realizacji planu komunikacji, szkoleń oraz dane finansowe. Badanie było całościowe i objęło te elementy, które stanowiły kluczowe zobowiązania wynikające z zawartych umów. Elementem obligatoryjnym badania ex post były również badania jakościowe, które objęły w szczególności wywiady z członkami, pracownikami i przedstawicielami organów stowarzyszenia (Zarządu, Rady, komisji rewizyjnej) oraz odbiorcami pomocy. Uwzględniono również osoby, które nie uzyskały wsparcia mimo złożenia dokumentacji aplikacyjnej. Wywiady były prowadzone w siedzibie LGD lub telefonicznie. Rozmowy odegrały istotną rolę w procesie powstawania raportu. Pozwoliły na nabycie specyficznej wiedzy na temat przebiegu procesu wdrażania strategii, problemach jakie pojawiły w tym procesie oraz skuteczności podejmowanych działań zaradczych. Zebrane dane zostały wykorzystane w procesie formułowania rekomendacji.

2. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. Badanie miało charakter całościowy w kontekście postawionych pytań ewaluacyjnych. Informacje pochodzące z wielu rozproszonych źródeł zebrano w całość, następnie dokonano ich analizy wykorzystując dostępne metody i techniki badawcze. Dzięki temu możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału oraz wypracowanie rekomendacji na poziomie eksperckim. Było to niezwykle istotne, ponieważ uzyskane wyniki zostaną wzięte pod uwagę przez LGD przy opracowaniu nowej strategii na lata 2023-2027.
2. Badanie oparto na koncepcji triangulacji metodologicznej, zapewniając zróżnicowanie źródeł danych, metod i perspektyw badawczych. Zapewniło to udział wszystkim zainteresowanym w każdym etapie badania oraz możliwość poddania kompleksowej analizie i ocenie zgromadzonych materiałów. Zastosowano również partycypacyjny model badania na każdym jego etapie. Dzięki pełnej współpracy w procesie badania zapewniono szerokie wsparcie dla podejmowanych czynności, co zaowocowało pełnym obrazem oceny. Kluczową kwestią była odpowiedź na pytanie, czy oceniana strategia trafnie diagnozowała potrzeby mieszkańców obszaru oraz jego potencjał rozwojowy. Na tej podstawie sformułowano wnioski na temat wpływu działalności LGD na rozwój lokalnej społeczności.
3. LSR koncentrowała się na wybranych zagadnieniach strategicznych, kluczowych z punktu widzenia lokalnych uwarunkowań i możliwości ich realizacji, zidentyfikowanych w trakcie przygotowania LSR. W okresie programowania 2014-2020 LSR została ukierunkowana na wdrażanie 3 celów ogólnych, 9 celów szczegółowych oraz 22 przedsięwzięć. W kontekście posiadanego budżetu spowodowało to duże jego rozdrobnienie w poszczególnych naborach. Mogło się to przełożyć na niższe zainteresowania potencjalnych Wnioskodawców ubieganiem się o wsparcie. Na poszczególnych poziomach pomiar celów zapewniały odpowiednio powiązane z nimi wskaźniki, zdefiniowane zgodnie z obowiązującymi Wytycznymi. Występujące odchylenia lub przesunięcia w czasie w zakresie ich realizacji nie były spowodowane przez jakiekolwiek zaniechanie ze strony LGD, ale miały uzasadnienie w czynnikach zewnętrznych, także w decyzjach Beneficjentów.
4. W procesie wdrażania znaczący wpływ na tempo oraz możliwość osiągnięcia założeń miały czynniki zewnętrzne, takie jak pandemia COVID-19, czy wybuch wojny w Ukrainie. Spowodowało to potrzebę zmiany podejścia do sposobu realizacji zadań i przesunięcie ich realizacji w czasie. Możliwość taka zaistniała w związku z decyzją Komisji Europejskiej o wydłużeniu o 2 lata okresu programowania 2014 – 2020. Zwiększyło to prawdopodobieństwo osiągnięcia założeń rzeczowych i finansowych LSR.
5. W trakcie wdrażania LSR mieliśmy do czynienia ze zmianami społecznymi i gospodarczymi, wywołanymi przede wszystkim przez czynniki zewnętrzne, niemożliwe do zidentyfikowania przed ich wystąpieniem. Wymusiły one konieczności aktualizacji LSR oraz wpłynęły na możliwość efektywnej jej realizacji. Podejmowane w tym czasie działania zaradcze były unikalne, gdyż nigdy wcześniej nie mieliśmy do czynienia z następstwami pandemii czy wojny. Wszyscy uczyli się określonych zachowań bez możliwości korzystania z doświadczeń z przeszłości. Istotne było w tym czasie przygotowanie takich zmian i propozycji rozwiązań, aby wpływały nie tylko na sprawne i efektywne wdrożenie LSR, ale również zapewniły beneficjentom możliwość realizacji projektów. Podjęte działania uwzględniały wszystkie te aspekty.
6. Rzetelna ocena efektywności wdrażania LSR wymagała nie tylko przyjrzenia się uzyskanym efektom przez pryzmat nałożonych na LGD zobowiązań, ale również dokonanie oceny samego procesu wdrażania oraz zmian zachodzących w otoczeniu. Uwzględniono w tym zakresie nie tylko materiały zgromadzone w czasie badania ex-post, ale również materiały powstałe w okresie wystąpienia tych zmian, w tym wnioski z warsztatów refleksyjnych. Co istotne, respondenci pozytywnie ocenili wszystkie dokonane zmiany, wskazując, iż bez ich wdrożenia znaczna część beneficjentów znalazłaby się w niezwykle trudnej sytuacji, ponieważ z jednej strony nie byłaby w stanie spełnić zobowiązań wynikających z umowy, z drugiej – nie byłaby w stanie zwrócić już uzyskanych środków finansowych. Ponadto, sama LGD identyfikowała problem z możliwością osiągnięcia zobowiązań wynikających z umowy ramowej. Dlatego też wdrożone działania zaradcze zostały pozytywnie ocenione przez wszystkich interesariuszy.

7. Nabory wniosków o przyznanie pomocy były ogłaszane zgodnie z zatwierdzonym harmonogramem. Zgłaszane przez beneficjentów zapotrzebowanie ostatecznie pokrywało się z dostępnymi budżetami. Niemniej jednak w ramach ogłoszonych 9 naborów nie wpłynęły żadne wnioski o przyznanie pomocy. Przełożyło się to na tempo wdrażania oraz możliwość osiągnięcia zakładanych rezultatów. Dzięki wydłużeniu okresu wdrażania ostateczna weryfikacja zakładanych efektów rzeczowych i finansowych będzie możliwa w 2024 roku. Wpływ na przesunięcie terminu osiągnięcia założeń miała również możliwość zmiany przez Beneficjentów terminów realizacji projektów i składania wniosków o płatność końcową. Na obecnym etapie nie zidentyfikowano zagrożenia nieosiągnięcia założeń na poziomach określonych w LSR w wyznaczonym terminie. LGD zostały zobowiązane do przeprowadzenia ewaluacji ex-post na koniec 2022 roku. Nie miało przy tym znaczenia, że obowiązujące przepisy pozwalały LGD zakończyć wdrażanie LSR do końca 2024 roku. LGD nadal będzie przeprowadzać nabory wniosków. Z tego powodu elementem oceny analiza możliwości osiągnięcia założeń na koniec okresu wdrażania.
8. Ogłaszane nabory wniosków o przyznanie pomocy w zasadzie większości możliwych zakresów wsparcia. Wiązało się to z potrzebą znajomości szeregu przepisów i wymogów formalno-prawnych. Chcąc sprostać oczekiwaniom Wnioskodawców w trakcie doradztwa, pracownicy Biura oraz członkowie Rady na bieżąco ponosili swoją wiedzę i umiejętności. Wsparciem w tym zakresie był Plan szkoleń dla członków Rady, Zarządu i pracowników Biura. W badanym okresie został on zrealizowany w całości, zgodnie z zapotrzebowaniem. Beneficjentom służył natomiast Plan komunikacji zapewniający właściwy przepływ informacji. Został on zrealizowany w całości zgodnie z rocznymi harmonogramami oraz był dostosowywany do potrzeb społeczności lokalnej. Zakres wykorzystanych narzędzi komunikacji był szeroki i adekwatny do zamierzeń. Ważnym elementem komunikacji była komunikacja wewnętrzna (bieżąca) biura LGD z Zarządem i Radą. Zapewniło to realizację zadań w zakresie komunikacji na wszystkich wymaganych płaszczyznach.
9. Zidentyfikowanym problemem w trakcie badania był ograniczony dostęp do bieżących interpretacji zasad i kryteriów dostępu. W początkowym okresie LGD miała dostęp do interpretacji zamieszczanych na stronie internetowej Samorządu Województwa Podkarpackiego lub wysyłanych za pośrednictwem korespondencji mailowej. Zaprzestano jednak aktualizacji bazy interpretacji. Stanowiło to utrudnienie w możliwości przekazywania beneficjentom odpowiedzi na trudniejsze zagadnienia związane z wdrażaniem. LGD poszukiwały się wzmocnieniem przepływu informacji w ramach sieci. Wiązało się to jednak z dłuższym czasem na wypracowanie odpowiedniego stanowiska.
10. Pozytywnie oceniono funkcjonowanie biura LGD. Beneficjenci chętnie korzystali ze wsparcia szkoleniowego oraz umawiali się na doradztwo. LGD była również pozytywnie oceniana w zakresie podejmowanych działań animacyjnych oraz informacyjno-promocyjnych. Osiągnięcie tak dobrego rezultatu było efektem połączenia wiedzy, umiejętności i zaangażowania pracowników oraz członków Zarządu. Wysoką oceną charakteryzuje się również świadczone przez biuro LGD doradztwo, które – w odróżnieniu od szkoleń – zapewniało dostosowanie przekazywanych informacji do konkretnego projektu i Beneficjenta. Uzupełnieniem działań animacyjnych LGD były działania promocyjne, które przypominały o planowanych naborach wniosków lub promowały zrealizowane projekty. Wszystkie te działania były pozytywnie odbierane przez Beneficjentów.
11. Działalność LGD pozwoliła na wypracowanie wartości dodanej Podejścia Leader. Dzięki aktywności możliwe było budowanie realizacji między poszczególnymi sektorami zaangażowanymi we wdrażanie LSR. Z uwagi na niską aktywność osób młodych, niewielką liczbę lokalnych liderów oraz rosnące problemy starzejącego się społeczeństwa, doświadczającego różnego rodzaju wykluczeń społecznych – powinny to być zagadnienia podlegające szczególnym analizom w związku z nową perspektywą finansową. Idea rozwoju lokalnego, w której punktem wyjścia jest rozwój oddolny umożliwiający wykorzystanie potencjału tkwiącego w społecznościach lokalnych, powinna być kontynuowana w kolejnych latach. To ludzie i ich osobowości decydują o sukcesie obszarów wiejskich. Wysoki poziom kapitału społecznego osłabia konflikty, a mieszkańcy przedkładają interes społeczny nad indywidualny. Taki system rozwiązywania problemów społecznych powstaje dzięki aktywności organizacji pozarządowym oraz zbudowania sieci lokalnych liderów.

12. Kierunki wydatkowania środków zostały określone w LSR i miały przede wszystkim na celu wzmocnienie słabych stron obszaru oraz wykorzystanie pojawiających się szans. Odbiorcami pomocy byli Wnioskodawcy reprezentujący wszystkie sektory, tj. społeczny, gospodarczy i publiczny. Końcowymi odbiorcami byli głównie przedstawiciele lokalnej społeczności, lokalni przedsiębiorcy, stowarzyszenia oraz jednostki sektora finansów publicznych. Realizowane przez nich projekty wpisywały się w cele ogólne i szczegółowe LSR oraz realizowały wskaźniki produktu i rezultatu przypisane do naboru w zakresie danego przedsięwzięcia. Dzięki temu wzmacniały potencjał obszaru.
13. Wybierane przez Radę operacje odpowiadały na potrzeby społeczności lokalnej w różnych obszarach: przedsiębiorczości, infrastruktury, zachowania dziedzictwa czy budowania kapitału społecznego. W początkowym okresie członkowie Rady identyfikowali trudności w jednolitym podejściu do oceny, jednak wraz z nabyciem doświadczeń - ocena wniosków w zakresie zgodności z LSR oraz według lokalnych kryteriów wyboru przebiegała sprawnie. Występujące problemy wynikały między innymi z braku praktyki w stosowaniu obowiązujących procedur oceny oraz były następstwem szerokiej rozpiętości tematyki operacji. Mimo trudności liczba składanych protestów nie była znacząca (3 szt.).
14. Beneficjenci wskazywali, iż obowiązujące w LGD zasady są przyjazne, ale skomplikowane. Zgłaszano uwagi o potrzebie wdrożenia uproszczeń i zmniejszenia biurokracji. Obszarem, który w opinii respondentów wymaga szczególnych prac, jest elektroniczna obsługa wniosków, pozwalająca na wyeliminowanie wielu błędów.
15. Analiza danych statystycznych zachodzących na obszarze objętym LSR potwierdziła, iż nastąpiła znaczna poprawa w większości badanych obszarów, jednak zachodzące zmiany były mniej lub bardziej dynamiczne. Nakładając na to aktywność LGD w związku z wdrażaniem LSR – można przyjąć, iż pozytywnie oddziaływała na obszary uznane w diagnozie LSR jako kluczowe dla zaspokajania potrzeb mieszkańców. Działalność LGD wywarła również wpływ na rozwój przedsiębiorczości i poprawę jakości życia. Potwierdza to liczba projektów związanych z tworzeniem miejsc pracy, czy rozwojem lokalnej infrastruktury. Dodatkowo miało to pozytywny wpływ na zmniejszenie wykluczenia społecznego.

Spis treści

1.	<i>Wstęp</i>	3
2.	<i>Streszczenie najważniejszych wyników badania</i>	4
3.	<i>Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji</i>	8
a.	Kontekst i zakres badania	8
b.	Cele badania	10
4.	<i>Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania</i>	12
a.	Wstęp.....	12
b.	Partycypacyjny model badania.....	12
c.	Wykorzystane metody badań ewaluacyjnych	13
d.	Kryteria ewaluacyjne	16
e.	Analiza ryzyk – podjęte sposoby ich neutralizacji.	17
5.	<i>Opis wyników badania wraz z ich interpretacją</i>	19
a.	Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia	19
b.	Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR.....	35
c.	Projekty współpracy	63
d.	Działalność biura LGD	64
e.	Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności	73
6.	<i>Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze</i>	81
a.	Ocena wpływu na główny cel LSR.....	81
b.	Ocena wpływu na kapitał społeczny.....	83
c.	Przedsiębiorczość	84
d.	Turystyka i dziedzictwo kulturowe	84
e.	Grupy defaworyzowane	85
f.	Innowacyjność	85
g.	Projekty współpracy	86
h.	Ocena funkcjonowania LGD	86
i.	Ocena procesu wdrażania	88
j.	Wartość dodana podejścia LEADER.....	89
7.	<i>Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje</i>	90
8.	<i>Spis Tabel, Rysunków i Wykresów.</i>	92
9.	<i>Aneksy tworzone w toku realizacji badania</i>	94
10.	<i>Wzory formularzy ankiet</i>	95

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

a. Kontekst i zakres badania

Jednym z działań, które jest realizowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (dalej: PROW na lata 2014-2020) jest Działanie 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER. Działanie jest wdrażane poprzez Instrument RLKS: Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (z ang. Community-Led Local Development – CLLD), tj. kluczowy instrument realizacji podejścia terytorialnego w polityce rozwoju.

LEADER to jedno z najbardziej popularnych i rozpoznawalnych narzędzi rozwoju obszarów wiejskich. Jego zadaniem jest pomoc we włączeniu mieszkańców obszarów wiejskich w proces oddolnego podejmowania decyzji i działań mających na celu poprawę jakości ich życia. W metodzie Leader najważniejszym podmiotem procesu jest społeczność lokalna.

Źródłem finansowania ww. działania LEADER jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Podejście miało umożliwić nie tylko wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwojowych, ale też przyczynić się do zwiększenia aktywności obywatelskiej i rozwoju kapitału społecznego. Z perspektywy EFRROW – RLKS, realizowany w ramach PROW na lata 2014-2020, poprzez działanie „LEADER”, nie jest innowacją, a raczej kontynuacją znanego z poprzedniej perspektywy podejścia.

RLKS zachował podstawowe założenia metody LEADER:

- oddolność (szeroki udział społeczności lokalnej w tworzeniu i realizacji strategii),
- terytorialność (lokalna strategia rozwoju przygotowana dla danego, spójnego obszaru),
- zintegrowanie (łączenie różnych dziedzin gospodarki, współpraca różnych grup interesu),
- partnerstwo (lokalna grupa działania (LGD) jako lokalne partnerstwo, w którym uczestniczą różne podmioty z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego),
- innowacyjność (w skali lokalnej),
- decentralizacja zarządzania i finansowania,
- sieciowanie i współpraca (wymiana doświadczeń i rozpowszechnianie dobrych praktyk).

Operacyjną podstawą podejścia RLKS jest opracowanie przez lokalną społeczność strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (dalej: LSR) oraz realizacja wynikających z niej projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne oraz wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Dla potrzeb realizacji działania Leader w 2016 roku dokonano wyboru 322 LSR, w tym LSR zakładających współfinansowanie z EFRROW – 290, z czego LSR zakładających współfinansowanie wyłącznie z EFRROW – 249.

LSR wraz z jej źródłami finansowania była szczególną formą interwencji publicznej. Skuteczne wdrażanie interwencji było możliwe, jeśli pozyskiwane były informacje na temat jakości procesu wdrażania i trafności oraz aktualności przyjmowanych założeń (celów, priorytetów). Dlatego też niezbędnym elementem LSR był system monitoringu i ewaluacji. Z perspektywy pojedynczej LGD system ten powinien być dostosowany do specyfiki danego obszaru i danej LSR.

Zgodnie z przepisami art. 33 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.¹, LSR powinny zawierać m.in. opis rozwiązań w zakresie zarządzania i monitorowania LSR wykazujący potencjał lokalnej grupy działania do realizacji LSR oraz opis szczegółowych rozwiązań

¹ Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE)

dotyczących ewaluacji. Lokalne Grupy Działania miały obowiązek zawrzeć w swoich LSR ogólną charakterystykę zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania, wskazując główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące ewaluacji i monitorowania. Zalecenia te zostały również zawarte w Poradniku dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020.

Opis przyjętych przez LGD rozwiązań był jednym z elementów oceny LSR na etapie procedury wyboru przez Samorządy Województw Lokalnych Strategii Rozwoju do realizacji w ramach PROW na lata 2014-2020.

Ewaluacja i monitoring były (obok planowania, organizowania, motywowania i koordynowania) podstawowymi funkcjami zarządzania. Były to również podstawowe źródła informacji, dzięki którym osoby odpowiadające za interwencję, np. wdrażanie LSR, mogą dowiedzieć się, jakie były jej efekty. Monitoring i ewaluacja były niezwykle istotne w procesie wdrażania LSR, bowiem pozwalały się uczyć, lepiej rozumieć efekty działań i wprowadzać korekty, jeśli byłyby konieczne.

Ewaluacja to rodzaj statycznej kontroli (oceny) realizacji i efektów (rezultatów) dokonywanej w określonych momentach. Jest procesem prowadzonym w celu ustalenia efektywności pomocy pochodzącej ze środków Unii Europejskiej (efektywności wdrażania LSR) oraz w celu oszacowania jej oddziaływania w odniesieniu do założeń LSR, zakresu tematyki czy też analizy wpływu na poszczególne problemy, na które jej realizacja miała oddziaływać.

Ewaluacja to w najbardziej ogólnym znaczeniu oszacowanie jakości, wartości i znaczenia. Bardziej rozbudowane definicje odnoszą się do charakterystycznych cech ewaluacji, wskazując m.in., że jest to systematyczne badanie prowadzone z użyciem zróżnicowanych metod, złożone ze zbierania danych, analizy, oceny oraz informowania o wynikach. Jej celem jest oszacowanie (w odniesieniu do jasno sformułowanych kryteriów) jakości i wartości procesu oraz efektów wdrażania interwencji publicznych. Ewaluacja to element obowiązkowy każdej wdrażanej strategii ze wsparciem środków UE.

Przeprowadzone badanie ewaluacyjne ex-post obejmowało w szczególności:

- ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele,
- ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności,
- badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.

Podjęto się zatem oceny wartości określonych działań i ich efektów w kontekście przyjętych kryteriów. Odniesiono się do całościowej oceny podjętych działań również w odniesieniu do założeń. Badania prowadzone w ramach niniejszej ewaluacji koncentrowały się nie tylko na ocenie ich skuteczności i efektywności, lecz również na oddziaływaniu i trwałości. Wyniki uzyskanej oceny powinny być przydatne w procesie podejmowania decyzji oraz służyć LGD w procesie uczenia. Będą źródłem informacji użytecznych przy planowaniu kolejnej LSR.

W procesie ewaluacji zachowane zostały etyczne standardy w prowadzonych badaniach:

- rzetelność, całościowość i dokładność prac,
- poszanowanie godności ludzkiej,
- niezależność i dbałość o bezpieczeństwo pozyskanych danych.

Zakres badania jest zgodny z wymogami wskazanymi w Wytycznych MRiRW nr 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Planowane cele, metody i narzędzia ewaluacyjne mieszczą się w ramach określonych przez Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju. Są również wynikiem wiedzy i doświadczenia Wykonawcy w realizacji badań monitoringowych i ewaluacyjnych, obowiązujących standardów oraz dobrych praktyk.

Badanie objęło triangulację metod i źródeł danych.

b. Cele badania

Głównym celem badania ex-post (zgodnie z PODRĘCZNIKIEM MONITORINGU I EWALUACJI LOKALNYCH STRATEGII ROZWOJU, udostępnionym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi) jest identyfikacja i ocena efektów realizacji LSR. Jego osiągnięcie wymagało:

- odniesienia się do danych monitoringowych pokazujących stopień osiągnięcia celów LSR i wyjaśnienia ewentualnych odchyłeń od wartości zakładanych, a także oceny, na ile obserwowane wyniki można uznać za satysfakcjonujące;
- zweryfikowania, w jakim stopniu cele LSR odpowiadały na lokalne potrzeby i w jakim stopniu potrzeby te zostały zaspokojone;
- oszacowania wpływu realizacji LSR na rozwój lokalny i wyjaśnienia mechanizmów tego wpływu.

Istotną rolą ewaluacji jest również ocena efektów LSR, która pozwoli – poza obiektywnymi danymi – uwzględnić subiektywne opinie zróżnicowanej grupy przedstawicieli społeczności lokalnej, która była adresatem wsparcia i to z jej perspektywy efekty powinny być odczuwane.

Ewaluacja ex-post Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2020 wdrażanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie miała charakter zewnętrzny.

Tabela nr 1 Obszary / pytania badawcze

Zakres oceny	Pytania badawcze
Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)	• Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
Ocena wpływu na kapitał społeczny	• Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne? • W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
Przedsiębiorczość	• W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości? • Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
Turystyka i dziedzictwo kulturowe	• W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego? • W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalny potencjału turystycznego?
Grupy defaworyzowane	• Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? • Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego? • Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
Innowacyjność	• W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne? • Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
Projekty współpracy	• Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy? • Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
Ocena funkcjonowania LGD	• Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

	• Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno - promocyjnych, doradczych)? • Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
Ocena procesu wdrażania	• Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem? • Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów? • Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)? • Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
Wartość dodana podejścia LEADER	• Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie? • Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? • Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia? • Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Źródło: opracowanie własne

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

a. Wstęp

Badanie miało charakter całościowy i wyczerpujący. Objęło zebranie informacji pochodzących z wielu rozproszonych źródeł, dokonanie ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Dlatego konieczne było wykorzystanie dość szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego.

Realizacja badania oparła się na wykorzystaniu koncepcji triangulacji metodologicznej.

Triangulacja to różnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie.

Triangulacja została zastosowana odnośnie do:

- **źródła danych:** analiza dotyczy zarówno dokumentów zastanych różnego typu, jak i danych pochodzących z wcześniejszych badań;
- **metod badawczych:** łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu oraz wykorzystanie mocnych stron każdej metody przy wzajemnym eliminowaniu ich słabości;
- **perspektyw badawczych:** ewaluacja została przeprowadzona przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoliło uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień.

Zastosowana w badaniach triangulacja pozwoliła na lepsze poznanie i zrozumienie procesów, uwzględniono bowiem różne punkty widzenia na daną kwestię, co pozwoliło również pogłębić wiedzę na temat zebranych danych, a także zwiększyło obiektywizm prowadzonej ewaluacji.

Wybór metod badawczych wynikał z przeznaczenia niniejszego badania ewaluacyjnego, które miało charakter oceniający, podsumowujący, a jego wyniki będą mogły być wykorzystane w programowaniu strategicznym w kolejnych latach.

Duże różnicowanie obszarów wsparcia, jak również skala ocenianej LSR wymusiły na ewaluatorach z jednej strony elastyczność metodologiczną, z drugiej zaś – otwartość na wiedzę specjalistyczną.

Wykorzystanie różnorodnych narzędzi badawczych spowodowało, że uzyskane dane w dużej mierze duplikowały zdobytą wiedzę, co wpłynęło na ich wiarygodność. Zastosowano efektywne i wzajemnie uzupełniające się metody jakościowe. Została również wykorzystana wiedza ekspercka, wykraczającą poza zakres samej LSR, co pozwoliło z uzyskanych informacji wybrać te, które były istotne przy ewaluacji LSR oraz stanowiły podstawę do wypracowania rekomendacji na przyszłą perspektywę.

b. Partycypacyjny model badania

Zastosowany został partycypacyjny model badania, którego ideą było jak najszersze zaangażowanie społeczności, zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, wnioskowania oraz rekomendacji.

W proces badawczy zostali włączeni wszyscy istotni interesariusze, których badanie bezpośrednio lub pośrednio dotyczyło. Współpraca zapewniła zbudowanie szerokiego wsparcia dla podejmowanych działań w trakcie badania ewaluacyjnego. Skonfrontowano poszczególne grupy zidentyfikowane w oparciu o zgłaszane oczekiwania, wymagania, dążenia lub zasoby z postrzeganiem procesu przez inne grupy.

Partycypacyjne podejście do badania zostało osiągnięte w szczególności poprzez:

- partnerskie relacje pomiędzy Wykonawcą a Zamawiającym na każdym etapie prac;
- bieżące informowanie o przebiegu badania i podejmowanie działań zaradczych w przypadku pojawienia się jakichkolwiek trudności (dotyczyło to np. konieczności przesunięcia terminu zakończenia pracy);

– zastosowano szereg metod i technik badawczych pozwalających wszystkim zainteresowanym na możliwość udziału w badaniu, przedstawienia opinii i udziału w dyskusji w zakresie wyniku badania oraz proponowanych rekomendacji (było to niezwykle istotne, gdyż równoległe na obszarze objętym badaniem prowadzone były różne badania absorbujące potencjalnych respondentów i zniechęcające do udziału w kolejnym badaniu).

c. Wykorzystane metody badań ewaluacyjnych

W odniesieniu do zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne było zastosowanie całościowego podejścia do metod i technik badawczych. W przypadku każdego działania poddanego badaniu tj. dotyczącego poziomu realizacji strategii, skuteczności działania LGD czy bieżącego funkcjonowania Biura - zastosowano różne metody i techniki badawcze, adekwatnie do możliwości oraz oczekiwanych efektów.

W ramach badania ewaluacyjnego ex-post poddano analizie dwie kategorie danych:

1. **Dane zastane**, w tym dostępne dane statystyczne oraz dane gromadzone przez LGD w ramach monitoringu,
2. **Dane wywołane**, w tym dane zgromadzone za pomocą technik jakościowych i ilościowych.

Dane statystyczne dostarczyły obiektywnej informacji na temat zmian na obszarze objętym LSR. Dane te objęły w szczególności dane demograficzne, gospodarcze oraz społeczne. Dzięki Internetowi dostęp do danych jest obecnie łatwy i niewielkie trudności wynikają nie z ilości danych, ale możliwości ich segregacji. W obszar LSR wchodzi 3 gminy, z czego dwie przynależą administracyjnie do powiatu strzyżowskiego oraz jedna do powiatu ropczycko-sędziszowskiego.

Źródłem był nie tylko serwis internetowy GUS oraz Bank Danych Lokalnych, który jest obecnie największym w Polsce uporządkowanym zbiorem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej, społecznej oraz stanie środowiska, opisującym województwa, powiaty oraz gminy jako podmioty systemu organizacji społecznej i administracyjnej państwa, a także regiony i podregiony stanowiące elementy nomenklatury jednostek terytorialnych. Mimo tego nie były to dane wystarczające, by jedynie na nich oprzeć ocenę, dlatego pozyskano również dane pierwotne.

Dane statystyczne zostały zaprezentowane w tabelach i na wykresach. Szczegółowy wykaz Tabel i Wykresów został umieszczony na końcu raportu.

LGD, zwłaszcza dla potrzeb realizacji corocznych warsztatów refleksyjnych, zgromadziła istotne dane na temat procesu wdrażania LSR, które zostały poddane łącznej analizie. Wśród tych danych kluczowe były w szczególności informacje o prowadzonych naborach, dane o postępie rzeczowo-finansowym stanu wdrażania LSR, wskaźniki realizacji Planu szkoleń dla członków Rady, Zarządu i pracowników Biura LGD w latach 2016-2022 oraz Planu komunikacji oraz dane dotyczące świadczonego przez LGD doradztwa. Dane te, po zestawieniu, zostały wykorzystane w niniejszym raporcie.

Analiza danych zastanych pozwoliła na ocenę skuteczności działań prowadzonych przez LGD oraz wskazała, w których obszarach działalność LGD pokrywała się ze zmianami na obszarze objętym LSR sugerowanymi przez wyniki analizy danych pochodzących z GUS.

Przedstawiciele wykonawcy przeprowadzili badania jakościowe obejmujące w szczególności wywiady, wywiady pogłębione oraz zogniskowane wywiady grupowe.

Dotyczyły one mieszkańców, Beneficjentów, przedstawicieli lokalnych samorządów oraz pracowników biur LGD, a także przedstawicieli organów – Zarządu i Rady. Wywiady były prowadzone w siedzibie LGD lub telefonicznie. Rozmowy te odegrały istotną rolę w procesie powstawania raportu. Zapewniły podstawowe informacje na temat przebiegu procesu wdrażania LSR, identyfikacji czynników oddziałujących na ten proces oraz podejmowanych działaniach zaradczych. Zebrane informacje zostały wykorzystane w celu formułowania rekomendacji.

W ramach ewaluacji zewnętrznej zbierano także dane ilościowe. Przygotowano również uniwersalny kwestionariusz ankiety dla mieszkańców obszaru objętego LSR, Beneficjentów wsparcia oraz innych podmiotów zaangażowanych we wdrażanie LSR.

Zastosowano technikę CAWI (computer-assisted web interview), co oznacza, że ankieta przeprowadzona została za pomocą platformy internetowej oraz ankietę drukowaną (kwestionariusz ankiety). Zapewniono uczestnikom badania możliwość korzystania z dostępu do platformy internetowej oraz ankiety drukowanej w biurze LGD. Ankietowanie jest specyficzną, pisemną formą wywiadu, należącą do badań skategoryzowanych, które są ściśle określone przez zespół reguł i zasad właściwych dla określonego badania. Ankiety służą do zebrania dużej liczby informacji o zjawiskach występujących w społeczeństwie przy wykorzystaniu z reguły małych nakładów, sił i środków. Ankieta w formie drukowanej pozwala dotrzeć do grupy osób ze starszego pokolenia, która nie korzysta z nowoczesnych narzędzi internetowych ale jednocześnie jej wkład w końcową wartość badania jest bardzo istotny.

Za dystrybucję ankiety odpowiedzialni byli pracownicy LGD. Celem było zgromadzenie co najmniej 200 poprawnie wypełnionych ankiet. Dzięki dużemu zaangażowaniu udało się zgromadzić wymaganą liczbę odpowiedzi.

Zestawienie danych wykorzystanych w procesie ewaluacji:

- **ILOŚCIOWE** – zgromadzono i przeanalizowano informacje liczbowe, pozwalające poznać zależności pomiędzy występującymi zmiennymi; podlegały one analizie statystycznej;
- **JAKOŚCIOWE** – dokonano identyfikacji, poznania i zrozumienia badanych zjawisk, co było niezbędne dla właściwej interpretacji informacji liczbowych;
- **ANALIZA DOKUMENTÓW** – dokonano badania faktów, informacje były zbierane w sposób formalny, co pozwoliło na wykorzystanie dokumentów zgromadzonych podczas planowania i realizacji projektu.

W ramach analizy przeprowadzono badanie on desk research, które zapewniło wykorzystanie informacji zawartych m.in. w:

- a. dokumentach programowych na lata 2014-2020, przepisach UE i krajowych,
- b. sprawozdaniach, raportach monitoringowych, ewaluacyjnych, które wcześniej zrealizowała LGD (poprawnie i systematycznie prowadzony monitoring zapewnił możliwość obserwowania nie tylko postępów w realizacji LSR, ale stanowił materiał pomocniczy do ewaluacji);
- c. dokumentacji projektowej, dokumentacji wytworzonych w trakcie wdrażania LSR lub pozyskanej w formie wytycznych, zaleceń, interpretacji, wystąpień pokontrolnych, zaleceń i rekomendacji, dobrych praktyk oraz najczęściej identyfikowanych nieprawidłowości,
- d. wynikach ankiet, które wcześniej przeprowadziła LGD,
- e. dostępnych danych statystycznych,
- f. danych monitoringowych pozyskanych przez LGD z Samorządu Województwa.

- **WYWIADY** – pozwoliły na uzyskanie opinii od osób zaangażowanych w realizację danego projektu oraz we wdrażanie LSR, jak również innych uczestników tego procesu, co zapewniło możliwość poruszenia szczegółowych problemów i poznania interpretacji uczestników (metoda wykonywana na próbie reprezentatywnej). Objęły w szczególności wywiady pogłębione z interesariuszami z obszaru objętego LSR, przedstawicielami LGD oraz Beneficjentami. Odzwierciedlenie wielkości i struktury próby zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 2 Wielkość i struktura próby badań ewaluacyjnych

Badanie	Próba (n)	Uwagi
Badania ilościowe		
Ankieta dla interesariuszy z obszaru objętego LSR	n>200	Udostępniono ankietę na stronie internetowej oraz rozesłano ją do Beneficjentów, członków LGD, którzy reprezentowali poszczególne gminy wchodzące w skład obszaru objętego LSR. Zebrano opinie od 203 respondentów za pomocą ankiety CAWI oraz ankiety drukowanej.

		W ankiecie wzięli udział wszyscy interesariusze z obszaru objętego LSR, w tym reprezentujący poszczególne gminy, sektory oraz członków LGD i beneficjentów.
Badania jakościowe		
Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) przeprowadzony z pracownikami biura LGD	n=2	Przeprowadzono 1 wywiad grupowy z pracownikami biura LGD.
Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z przedstawicielami organów LGD	n=6	Przeprowadzono 6 wywiadów indywidualnych z przedstawicielami organów LGD, tj. Zarządu (2 osoby), Rady (3 osoby) i Komisji Rewizyjnej (1 osoba).
Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z beneficjentami	n=8	Przeprowadzono 8 wywiadów indywidualnych z beneficjentami pomocy (3 osoby skorzystały z premii na podjęcie działalności gospodarczej, 1 osoba skorzystała z dotacji na rozwój działalności gospodarczej, 2 podmioty ubiegały się o wsparcie na projekt sieciujący, 2 podmioty skorzystały z dotacji na rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej Infrastruktury).
Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z mieszkańcami obszaru objętego LSR	n=8	Przeprowadzono 8 wywiadów indywidualnych z mieszkańcami obszaru objętego LSR, którzy jednocześnie są członkami LGD. W grupie 8 osób, jedna ubiegała się o wsparcie w LGD, którego nie otrzymała a druga – zrezygnowała.
Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) przeprowadzony wśród członków LGD.	n≥7	Przeprowadzono 1 zogniskowany wywiad grupowy, w którym uczestniczyło 7 członków Stowarzyszenia reprezentujących wszystkie sektory oraz gminy.

Źródło: Opracowanie własne

Pytania w wywiadach miały charakter otwarty. O kolejności ich zadawania lub sposobie formułowania decydowała osoba prowadząca wywiad. Wszystkie wywiady zostały przeprowadzone przez eksperta, co zapewniło możliwość przekrojowego ujęcia ich wyników w badaniu.

Wywiady były przeprowadzone bezpośrednio lub telefonicznie (TDI). Zapewniono pełną poufność poprzez anonimizację danych. Ta technika badań jakościowych pozwala na prowadzenie rozmowy z respondentem opartej na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Scenariusz zawierał wytyczne dotyczące tematów rozmowy. Wywiad miał swobodną strukturę, mniejsze znaczenie miała kolejność zadawanych pytań a większe uzyskanie określonych informacji, żeby zrozumieć istotę zagadnienia z punktu widzenia respondenta.

- ANKIETY

Badania przeprowadzone metodą kwestionariuszową z zastosowaniem ankiety możliwej do wypełnienia bezpośrednio lub poprzez stronę internetową. Obejmowały: ankiety satysfakcji beneficjentów, pracy biura i świadczanego doradztwa oraz ankietę dla interesariuszy z obszaru objętego LSR.

Wyniki przygotowano po dokonaniu analizy statystycznej. W zakresie oceny przeprowadzono badanie i interpretację zebranego materiału w celu identyfikacji występujących prawidłowości, dynamiki i współzależności. Do analiz wykorzystano część danych zastanych, które w pełni odpowiadały wymogom ewaluacji, uzupełnione danymi pozyskanymi w trakcie badania.

- ANALIZA STRONY INTERNETOWEJ

Celem analizy była konstruktywna identyfikacja czynników, które mają wpływ na skuteczność strony internetowej uwzględniającej w szczególności ewentualną poprawę jakości przekazu, wzrost

skuteczności przekazu oraz dostosowanie przekazu do standardów określonych w ramach dobrych praktyk (przez obiorców treści strony internetowej).

W zakresie oceny uwzględniono zawartość merytoryczną strony, jej funkcjonalność i przejrzystość, strukturę i łatwość nawigacji, a także szatę graficzną.

d. Kryteria ewaluacyjne

Zakres przedmiotowy badania ewaluacyjnego ex-post warunkowały pytania ewaluacyjne, które zostały pogrupowane według następujących kryteriów ewaluacyjnych:

- skuteczności (effectiveness) (S) – ocena, czy działania/cele szczegółowe zaplanowane w LSR były skutecznie realizowane i w jakim stopniu przyczyniły się do osiągnięcia założonych celów i priorytetów LSR;
- efektywności (efficiency) (E) – ocena stosunku poniesionych nakładów do uzyskanych produktów i rezultatów; pozwalająca ocenić poziom skutków ekonomicznych LSR;
- trwałości efektów (sustainability) (TW) – ocena trwałości wypracowanych pozytywnych efektów LSR po zakończeniu okresu jej realizacji, w perspektywie średnio i długookresowej; czy możliwe jest utrzymanie się wpływu LSR w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu;
- oddziaływania/wpływu (impact) (O) – ocena wpływu wypracowanych pozytywnych efektów LSR na inne podmioty niż objęte bezpośrednim wsparciem; na rzeczywiste rozwiązywanie problemów i wpływ na rozwój regionu.
- oddziaływania/wpływu (impact) (O) – rozumianej jako ocena wpływu wypracowanych pozytywnych efektów LSR na inne podmioty niż objęte bezpośrednim wsparciem; na rzeczywiste rozwiązywanie problemów i wpływ na rozwój regionu.

Tabela nr 3 Drzewo pytań ewaluacyjnych w ewaluacji ex-post

Kryterium ewaluacyjne	Pytanie ewaluacyjne
Skuteczność	Czy cele interwencji zdefiniowane na etapie programowania są/zostały osiągnięte? Jak silny jest/był wpływ czynników zewnętrznych? Jakie były/są sukcesy interwencji? Jakie problemy napotyka interwencja? Czy wybrane instrumenty i rozwiązania okazały się odpowiednie do zidentyfikowanych problemów? Czy system zarządzania i wdrażania okazał się skuteczny?
Efektywność	Czy podobne efekty można/można było osiągnąć przy wykorzystaniu innych instrumentów? Czy podobne efekty można/można było osiągnąć przy wykorzystaniu niższych nakładów finansowych?
Użyteczność	Czy program spełnia/spełnił oczekiwania adresatów? Czy interwencja przyczynia się/przyczyniła się do rozwiązania, zminimalizowania adresowanych problemów (z punktu widzenia odbiorców pomocy)? Czy interwencja przyczynia się/przyczyniła się do wykorzystania szans rozwojowych? Czy efekty interwencji są korzystne dla różnych grup odbiorców? Czy pojawiły się pozytywne efekty uboczne?

	Jakie środki publiczne zmobilizowane zostały przez środki pomocowe? Czy pomoc publiczna zmobilizowała jakieś środki prywatne (efekt dźwigni)? Czy zrealizowana inicjatywa pobudziła kolejne inwestycje (efekty impulsu, mnożnikowe)? Czy inwestycja wkomponowała się i sprzęgła z innymi działaniami publicznymi –wzmacniając je? (efekt synergii) Czy pojawiły się negatywne efekty uboczne?
--	--

Źródło: Opracowanie na podstawie K. Olejniczak, Wprowadzenie do zagadnień ewaluacji, [w:] K. Olejniczak, M. Kozak, B. Ledzion (red.), op. cit., 2008.

e. Analiza ryzyk – podjęte sposoby ich neutralizacji.

- Ryzyko związane z terminowym zakończeniem realizacji badania

Prawidłowe zaplanowanie poszczególnych etapów w harmonogramie z uwagi na ograniczony czas badania.

Został wybrany odpowiedni zespół badawczy złożony z ekspertów o wysokich kwalifikacjach i dużym doświadczeniu w realizacji badań ewaluacyjnych.

Wykorzystanie ogólnodostępnych narzędzi internetowych do badań ankietowych, nie wymagających logowania.

Dyspozycyjność członków zespołu dla potrzeb wykonania wszystkich zadań niezbędnych dla właściwej realizacji badania, również w sytuacjach przesunięć w zaplanowanych terminach, niezależnych od zespołu badawczego.

Zapewnienie w umowie z Zamawiającym możliwości zmiany terminu na uzasadnioną prośbę Wykonawcy.

- Ryzyko związane z nieuzyskaniem zakładanych wielkości prób badawczych

Zaprojektowanie ankiety zachęcającej do wzięcia udziału w badaniu – krótka aranżacja, wskazująca na wagę badania i jego praktyczny wymiar.

Informowano respondentów badań ilościowych i jakościowych o anonimowości udzielanych odpowiedzi, co zwiększyło skłonność do wzięcia udziału w badaniu.

Badania ilościowe IDI były realizowane przez osoby doświadczone w prowadzeniu badań ankietowych oraz posiadające umiejętność przekonania respondenta do wzięcia aktywnego udziału w badaniu.

Zapewniono pełną dyspozycyjność osób przeprowadzających wywiady i dostosowanie się do terminu rozmowy odpowiadającego respondentowi.

Zrezygnowano z nagrywania rozmów, co zwiększyło otwartość badanych.

- Uzyskanie informacji, których zakres i poziom szczegółowości nie będzie satysfakcjonował Zamawiającego

W trakcie badania zespół badawczy stosował podejście interaktywne, prezentując postępy prac i wstępne wnioski jeszcze w trakcie badania.

Został opracowany harmonogram prowadzonych badań w uzgodnieniu z Zamawiającym.

Przygotowano scenariusze i materiały do badania, w szczególności dla potrzeb realizacji prac terenowych, w uzgodnieniu z Zamawiającym.

Zapewniono respondentom pełną anonimowość.

Zapytania były formułowane w sposób zrozumiały i użyteczny (unikano powtórzeń, również dzięki wykorzystaniu do badania danych zastanych).

Pozostawanie w stałym kontakcie z Zamawiającym (kontakt telefoniczny i kontakt e-mail).

- Ryzyko odmów wzięcia udziału w badaniu ilościowym

W obliczu znacznej liczby podmiotów przeprowadzających badania metodami ankietowymi oraz potencjalnej nieufności badanych co do podmiotu prowadzącego badanie i sposobu wykorzystania informacji, niezwykle istotnym było uwiarygodnienie celu prowadzenia badania oraz samego podmiotu ankietującego.

Ankieterzy przed rozpoczęciem wywiadu informowali respondenta o celu badania oraz pełnej anonimowości udzielanych odpowiedzi i zapewniali, iż wyniki będą gromadzone wyłącznie w formie zbiorczych zestawień statystycznych. Unikano zadawania pytań wrażliwych.

Zadbano o anonimowość i poufność respondentów zapewniło poczucie bezpieczeństwa ankietowanym, co pozytywnie wpłynęło na szczerość respondentów w kwestiach stanowiących przedmiot badania oraz zapewniło oczekiwane rezultaty.

Dostosowano również czas trwania ankiety do możliwości respondenta.

Nie było potrzeby autoryzacji osób przeprowadzających wywiady.

Tabela nr 4 Harmonogram realizacji badania ewaluacyjnego

Czynności	12.2022	01.2023	03.2023
Przygotowanie procesu badawczego i jego zaplanowanie (poprzedzało złożenie oferty w LGD, założenia zostały zawarte w ofercie)			
Pozyskanie danych zastanych, w tym dokumentacji wytworzonej przez podmioty zaangażowane we wdrażanie LSR oraz danych statystycznych			
Analiza sytuacji LGD, wdrożenie odpowiednich metod i narzędzi do zbierania danych niezbędnych dla przebiegu ewaluacji ex-post: - Przygotowanie formularzy ankiet, - Przygotowanie założeń do scenariuszy wywiadów indywidualnych i grupowych, - Analiza zebranych danych zastanych.			
Przeprowadzenie badań i analiz w zakresie opisanym w procedurze badawczej: - Przeprowadzenie ankietyzacji wśród interesariuszy, - Przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami organów LGD, - Przeprowadzenie zogniskowanego wywiadu grupowego wśród członków Stowarzyszenia oraz pracowników biura LGD, - Analiza wyników ankietyzacji i wywiadów - Analiza danych statystycznych i dostępnych opracowań dotyczących obszaru objętego LSR			
Opracowanie raportu końcowego z badań, z uwzględnieniem czasu na odniesienie się Zamawiającego do wypracowanych propozycji, w szczególności ustaleń i rekomendacji			

Źródło: Opracowanie własne

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

a. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie (dalej LGD) została zarejestrowana 23 stycznia 2006 r. jako stowarzyszenie „specjalne” posiadające osobowość prawną z siedzibą w miejscowości Czudec. LGD działa jako partnerstwo trójsektorowe składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego (w tym mieszkańców). Nadzór nad stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Podkarpackiego.

Obszar realizacji LSR, tym samym obszar funkcjonowania LGD obejmuje teren trzech sąsiadujących ze sobą gmin wiejskich: gminy Czudec i gminy Niebylec w powiecie strzyżowskim oraz gminy Wielopole Skrzyńskie w powiecie ropczycko – sędziszowskim. Zajmuje on łącznie powierzchnię 282 km², co stanowi 1,6% obszaru województwa podkarpackiego.

Według stanu na 31.12.2013 r. obszar objęty LSR zamieszkiwało łącznie 30 735 osób, by w 2020 roku liczba mieszkańców spadła o 742 osoby do poziomu 29 993 (dane z GUS wg stanu na dzień 31.12.2020 r.). Procesy demograficzne na obszarze objętym LSR są uwarunkowane malejącym przyrostem naturalnym i zmianami w strukturze ludności, co wpływa na starzenie się społeczeństwa. Dane wskazują, iż w kolejnych latach tendencje te ulegną przyspieszeniu. Zmiany w liczbie i strukturze ludności stają się głównym wyznacznikiem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Zatem wdrożenie mechanizmów mających na celu złagodzenie skutków malejącej liczby ludności powinno być jednym z priorytetów przy budowie nowej LSR.

Obszar działania LGD jest dobrze usytuowany w stosunku do największego ośrodka miejskiego na Podkarpaciu, tj. Rzeszowa. Jest to niewątpliwie bodźcem rozwojowym obszaru objętego LSR, który jest również spójny i typowy dla gmin wiejskich województwa podkarpackiego, gdzie dominują małe rodzinne firmy działające głównie w handlu, usługach i budownictwie ale coraz większą rolę odgrywa turystyka. Łączy go również partnerska współpraca i chęć wspólnego działania na rzecz poprawy jakości życia. Ciągłe duży ale niewykorzystany potencjał stanowi turystyka przyrodnicza i edukacyjna, a także zasoby kulturowe.

W ostatnich latach można zaobserwować w regionie rozwój usług turystycznych bazujących na walorach kulturowych obszaru – tradycyjna kuchnia, wystrój z elementami rękodzielnictwa, warsztaty rzemiosła, różnorodność zachowanych zwyczajów i obrzędów. Wykorzystanie ich w większym zakresie mogłoby wyróżnić ofertę turystyczną LGD, jednak wymaga to szeregu działań związanych z funkcjonalnym zagospodarowaniem przestrzeni wiejskiej, rozwojem infrastruktury społecznej oraz wzrostem aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców.

Rysunek nr 1 Mapa obszaru

Źródło: Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014-2022

Inicjatywa powołania partnerstwa w formie Stowarzyszenie zrodziła się w 2005 roku wśród przedstawicieli władz samorządowych gmin Czudec i Wielopole Skrzyńskie. Docelowo formuła współdziałania rozszerzyła się o gminę Niebylec. Celem partnerstwa jest poprawa jakości życia mieszkańców w oparciu o efektywne wykorzystanie posiadanych zasobów turystycznych, kulturowych, historycznych oraz aktywizacja społeczna i gospodarcza mieszkańców.

LGD jest organizacją otwartą dla wszystkich, którzy chcieliby aktywnie włączyć się w działania na rzecz zrównoważonego rozwoju lokalnego, bez względu na reprezentowany sektor. Członkowie LGD biorą aktywny udział w inicjatywach realizowanych na obszarze objętym LSR. Działalność LGD oparta jest głównie na społecznej pracy i doświadczeniu członków LGD, Zarządu, Rady oraz pracowników. Działalność LGD była na bieżąco monitorowana oraz poddawana ocenie.

Proces budowania partnerstwa jest procesem ciągłym, ponieważ LGD zabiegała o jak najlepszą realizację planów i zamierzeń rozwojowych, których podstawą są umiejętności identyfikowania potrzeb społeczności lokalnej oraz efektywnego wykorzystania zasobów i pojawiających się szans. Grupa osób i podmiotów tworzących partnerstwo jest gronem otwartym na nowych członków, nowe idee i wyzwania, gronem chętnym do dialogu, zmotywowanym i świadomym wytyczonych celów. Dlatego też misją LGD jest otwarte forum społeczeństwa zorientowanego na partnerską współpracę w dążeniu do możliwie najlepszego wykorzystania lokalnych zasobów naturalnych, walorów kulturowych i historycznych, w celu poprawy jakości życia mieszkańców.

Zdobyte doświadczenie, wypracowane metody współpracy z mieszkańcami, instytucjami publicznymi i gospodarczymi oraz pozytywny wizerunek LGD w społeczności lokalnej pozwalały lepiej dostrzegać lokalne problemy i skutecznie je rozwiązywać, wykorzystując szansę jaką stworzyły środki UE.

W ramach prac związanych z przygotowaniem LSR zastosowano szereg działań aktywizujących, informujących, promocyjnych umożliwiających mieszkańcom efektywny wpływ na jej kształt. Zaangażowanie społeczności lokalnej w przygotowanie LSR uwzględniało w szczególności zapewnienie udziału przedstawicieli wszystkich sektorów, tj. publicznego, społecznego oraz gospodarczego. W prace nad LSR zostali zaangażowani członkowie Stowarzyszenia, w tym członkowie Zarządu oraz pracownicy biura LGD. Prace nad LSR były prowadzone głównie metodą warsztatową, a działania informacyjne prowadzone na szeroką skalę przyczyniły się do aktywnego udziału lokalnej społeczności w procesie budowania kierunków LSR. Istotną rolę odegrały otwarte imprezy informacyjno promocyjne, organizowane w gminach partnerskich. Wydane materiały promocyjne, obrazujące tzw. dobre praktyki stanowiły inspirację dla mieszkańców i zachęcały do współpracy z LGD.

Zapewniono maksymalny możliwy udział społeczności lokalnej w tworzeniu LSR przy zastosowaniu zróżnicowanych metod partycypacji społecznej. Na każdym kluczowym etapie przygotowania czy aktualizacji LSR wykorzystywano różnorodne metody partycypacji społecznej, tym między innymi spotkania, wywiady grupowe, indywidualne pogłębione wywiady, e-konsultacje (w tym poprzez stronę internetową oraz media społecznościowe), konsultacje stacjonarne w biurze LGD, konsultacje telefoniczne, konsultacje z wyznaczonymi koordynatorami w gminach członkowskich. Jakość procesu budowania partnerstwa ma odzwierciedlenie w poziomie jej realizacji. Podejmowane przez LGD działania aktywizujące były impulsem rozwojowym oraz motywowały do dbałości o jakość wzajemnych relacji, co budowało siłę lokalnego partnerstwa.

LGD wdrażała LSR w ramach Podejścia LEADER objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Źródłem finansowania był EFRROW. W ramach wsparcia LSR położono szczególny nacisk na następujące zakresy możliwe do realizacji w poddziałaniu 19.2 Wsparcie na wdrażanie strategio rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW na lata 2014-2020:

- wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych;
- rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez podejmowanie działalności gospodarczej lub rozwijanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie;

- wspieranie współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR poprzez rozwijanie rynków zbytu produktów lub usług lokalnych;
- zachowania dziedzictwa lokalnego;
- rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej;
- promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.

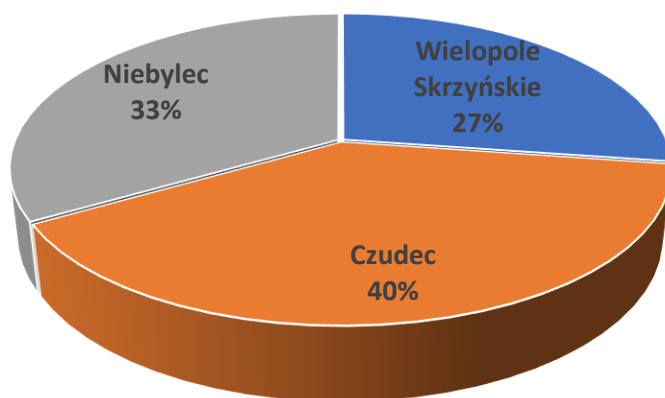
Lokalna społeczność dość aktywnie uczestniczyła we wdrażaniu LSR, co przełożyło się na adekwatne do dostępnego budżetu zainteresowania ubieganiem się o wsparcie w ramach ogłaszanych naborów wniosków. Było to możliwe dzięki dużemu zaangażowaniu LGD w podejmowane działania promocyjno-komunikacyjne, szkoleniowe czy doradcze. Wdrażanie LSR pozwoliło na osiągnięcie wartości dodanej Podejścia Leader w wielu obszarach.

W okresie programowania 2014-2020 nabory wniosków rozpoczęto w II połowie 2017 roku po zawarciu umowy ramowej, tj. umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (23.05.2016 r).

Badana LSR obejmowała szereg danych statystycznych. Ostatnim rokiem analizy był rok 2013, dlatego przyjęto, iż tam gdzie możliwe, okresem referencyjnym dla potrzeb ewaluacji będzie przedział 2013 – 2021, co pozwoliło na bardziej szczegółową analizę zachodzących zmian i weryfikację przesłanek wpływających na możliwość osiągnięcia zakładanych rezultatów.

Struktura LGD oddaje w sposób reprezentatywny specyfikę obszaru objętego LSR i społeczności go zamieszkującej. W 2022 roku LGD liczyła 66 członków.

Wykres nr 1 Rozkład członków LGD na obszarze objętym LSR wg gmin

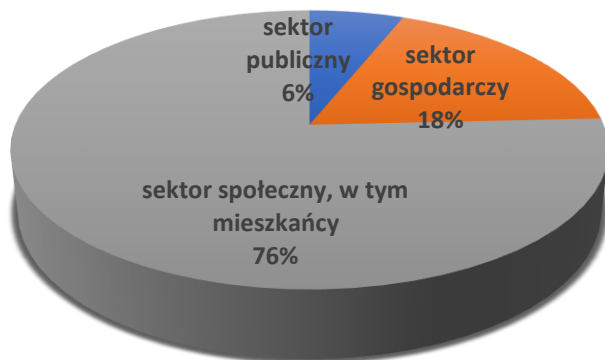

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

Członkowie LGD reprezentowali wszystkie sektory z obszaru objętego LSR, ze szczególnym uwzględnieniem silnej reprezentacji sektora społecznego, w tym mieszkańców. Wszyscy brali również aktywny udział w budowaniu lokalnego partnerstwa oraz opracowywaniu i aktualizacji LSR.

Organami Stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków, Zarząd LGD, Komisja Rewizyjna oraz Rada LGD. Każdy z organów funkcjonował w oparciu o przyjęty wewnętrzny Regulamin. Wsparciem działalności było Biuro LGD zatrudniające 2 pracowników posiadających doświadczenie we wdrażaniu, koordynacji i ocenie projektów współfinansowanych ze środków publicznych.

Wykres nr 2 Rozkład sektorów wśród członków LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

Dokumenty wewnętrzne², które stanowią podstawę funkcjonowania LGD w okresie objętym badaniem podlegały aktualizacji. Wynikała ona przede wszystkim z potrzeby dostosowania dokumentów do obowiązujących przepisów i Wytycznych MRiRW. Zmiany zapewniały zachowanie odpowiednich standardów we wdrażaniu LSR. Miały również wpływ na skuteczniejszą realizację zadań.

W raporcie dokonano analizy wybranych danych statycznych, które miały istotne znaczenie dla oceny procesów zachodzących na obszarze objętym LSR. Data 31.12.2022 została przyjęta jako dzień, w którym będzie analizowany stan wdrażania LSR. Takie założenie pozwoliło na przygotowanie dokumentów niezbędnych do realizacji prac analitycznych. W obszarze danych statystycznych nie było możliwe uwzględnienie danych wg stanu na 31.12.2022 rok we wszystkich obszarach. Zostało to odpowiednio oznaczone. Wykorzystano uniwersalny schemat badawczy przygotowany dla potrzeb ewaluacji ex post w ramach perspektywy programowania 2014-2020. Badanie ewaluacyjne ex-post obejmowało w szczególności ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele oraz weryfikację poziomu skuteczności i efektywności podejmowanych działań. Tym samym analizę danych statystycznych ograniczono do minimum, oceniając jednakże procesy zachodzące na obszarze w okresie badania, które mogły mieć wpływ na uzyskane wyniki. Badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR będzie możliwe do realizacji po zakończeniu wdrażania LSR (po 2025 roku), kiedy wszystkie projekty będą w tzw. okresie trwałości.

Ocena ex-post obejmowała wybrane działania LGD oraz efekty wdrażania LSR w kontekście przyjętych kryteriów ewaluacyjnych. Wyniki uzyskanej oceny będą przydatne w nowej perspektywie 2023-2027, w procesie przygotowania LSR. Będą również niezwykle przydatne w procesie uczenia się.

Liczba ludności na obszarze objętym LSR w latach 2013-2021 spadła o około 2,8%, co było tendencją charakterystyczną dla obszarów wiejskich. Głównymi przyczynami spadku były między innymi: ujemny przyrost naturalny, migracje zagraniczne osób młodych, niestabilna sytuacja ekonomiczna. Skutkami depopulacji będzie widoczne już starzenie się społeczeństwa oraz zmniejszenie się liczby osób w wieku produkcyjnych czynnych zawodowo.

² -Statut Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie

- Regulamin Walnego Zebrania Członków Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie z siedzibą w Czudcu
- Regulamin Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie z siedzibą w Czudcu
- Regulamin Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie z siedzibą w Czudcu
- Regulamin Biura Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie z siedzibą w Czudcu
- Regulamin doradztwa świadczonego przez Biuro Lokalnej Grupy Działania C.K. Podkarpacie
- Zasady polityki rachunkowości w Lokalnej w Stowarzyszeniu Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie z siedzibą w Czudcu
- Polityka bezpieczeństwa.

Konsekwencje mogą doprowadzić do spowolnienia rozwoju społeczno-gospodarczego na obszarze objętym LSR, które może wzmocnić negatywne następstwa pandemii Covid-19 oraz wojny w Ukrainie.

Na obszarze objętym LSR w całym okresie sprawozdawczym spadała liczba ludności ogółem we wszystkich gminach. Odnotowany w 2016 roku niewielki wzrost dotyczył gminy Wielopole Skrzyńskie (+ 25) oraz gminy Czudec (+ 13). Wyjątkowo duży spadek liczby ludności dotyczył 2020 roku (- 507 osób). Na wynik mogły nałożyć się wprowadzone przez GUS zmiany w podejściu do wyliczeń oraz następstwa pandemii Covid-19. Znaczny spadek dotyczył również 2021 roku (- 170 osób). Najwyższy spadek liczby ludności w stosunku do 2013 roku dotyczył gminy Wielopole Skrzyńskie i wyniósł 6,6%. W gminie Niebylec spadek ten wyniósł 2,3% a w gminie Czudec 1%.

Nominalny spadek liczby mieszkańców w 2021 roku (30 735) w odniesieniu do 2013 roku (29 823) wyniósł - 912 osób. Dynamika w tym zakresie wyniosła prawie 3%. Istotnym zagadnieniem w nowej perspektywie finansowej powinna być kwestia wyludniania się obszarów wiejskich.

Tabela nr 5 Liczba ludności na obszarze objętym LSR

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wielopole Skrzyńskie	8 394	8 357	8 308	8 333	8 260	8 223	8 151	7 877	7 843
Czudec	11 721	11 723	11 788	11 801	11 843	11 830	11 808	11 660	11 604
Niebylec	10 620	10 567	10 515	10 504	10 504	10 532	10 541	10 456	10 376
RAZEM	30 735	30 647	30 611	30 638	30 607	30 585	30 500	29 993	29 823

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obraz demograficzny danego obszaru tworzy nie tylko liczba narodzin oraz zgonów, ale także przemieszczanie się ludności. Saldo migracji to różnica między napływem (imigracją), a odpływem (emigracją) z danego obszaru w określonym czasie.

W okresie referencyjnym najwyższe saldo migracji dotyczyło gminy Wielopole Skrzyńskie (- 328), najniższe gminy Czudec (- 108). W poszczególnych latach najtrudniejszy pod tym względem był rok 2013, kiedy na obszarze objętym LSR saldo migracji wyniosło - 123 osoby. Dość wysokie poziomy odnotowano również w latach 2019 (- 110), 2017 (- 95), 2021 (- 82) oraz 2018 (- 75). Mimo ujemnych wartości odnotowano zmniejszenie tempa spadków. Średnio na terenie LGD od roku 2013 ubyło 617 osób (2,07%).

Tabela nr 6 Migracje na pobyt stały w ruchu wewnętrznym i zagranicznym na obszarze objętym LSR

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wielopole Skrzyńskie	-39	-33	0	0	-74	-37	-75	-39	-31
Czudec	-39	1	0	11	-14	-26	-24	-2	-15
Niebylec	-45	-20	0	-28	-7	-12	-11	-17	-41
RAZEM	-123	-52	0	-17	-95	-75	-110	-58	-87

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W stosunku do roku 2014, wyraźnie w skali kraju spadł wskaźnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym ale w dalszym ciągu utrzymuje się jego ujemna wartość. Dodatnią wartość od 2010 roku wskaźnik przyjmuje w województwach: mazowieckim, pomorskim, dolnośląskim, małopolskim i wielkopolskim. W pozostałych województwach odnotowano wartość ujemną. Największą różnicę pomiędzy imigracją, a emigracją od 2010 roku notują województwa: warmińsko-mazurskie, lubelskie i opolskie.

Zmieniała się struktura ludności w poszczególnych grupach ekonomicznych. W 2021 roku na obszarze objętym LSR w zanotowano spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym w

ogólnej liczbie ludności w odniesieniu do 2013 roku. Wyliczona dla obszaru średnia arytmetyczna udziału ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem obrazowała spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności oraz osób w wieku przedprodukcyjnym. Przy czym na obszarze objętym LSR niższe było tempo spadku liczby osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym oraz tempo wzrostu liczby w wieku poprodukcyjnym niż w województwie a nawet kraju.

Najniższy spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w odniesieniu do 2013 roku odnotowano w gminie Czudec, najwyższy w gminie Wielopole Skrzyńskie. W przypadku liczby osób w wieku produkcyjnym najwyższe tempo spadku odnotowano w gminie Czudec, natomiast w gminie Wielopole Skrzyńskie odnotowano niewielki wzrost. W odniesieniu do osób w wieku poprodukcyjnym najwyższy przyrost dotyczył gminy Czudec, najniższy gminy Wielopole Skrzyńskie.

W opinii respondentów spadek liczby osób w wieku produkcyjnym wiąże się głównie z emigracją zarobkową ludności do większych ośrodków miejskich oraz za granicę.

Tabela nr 7 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

Nazwa	w wieku przedprodukcyjnym			w wieku produkcyjnym			w wieku poprodukcyjnym		
	2013	2017	2021	2013	2017	2021	2013	2017	2021
POLSKA	18,2	18,4	18,4	63,4	59,4	59,1	18,4	19,0	22,5
podkarpackie	19,1	18,4	18,9	63,7	62,9	59,9	17,2	18,8	21,3
Wielopole Skrzyńskie	22,5	20,7	20,5	61,1	61,6	61,6	16,5	17,7	17,9
Czudec	19,9	19,2	19,8	63,2	62,3	60,3	16,9	18,5	19,9
Niebylec	20,0	18,6	19,0	62,4	62,9	61,2	17,6	18,5	19,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W okresie referencyjnym 2013 – 2019 mieliśmy do czynienia z dodatnim przyrostem naturalnym na obszarze objętym LSR. W latach 2020 – 2021 odnotowujemy znaczący spadek przyrostu naturalnego – odpowiednio – 70 w 2020 oraz – 109 w 2021 roku. W okresie referencyjnym dodatni przyrost dotyczył jedynie gminy Czudec (+ 55). Ujemny przyrost dotyczył gminy Wielopole Skrzyńskie (- 30) oraz nieznaczny gminy Niebylec (- 6).

W 2022 roku na każde 10 tys. ludności ubyło ok. 37 osób, natomiast w 2021 r. na 10 tys. ludności ubyło 47 osób, tj. dużo więcej niż w poprzednich latach, głównie w następstwie zwiększonej liczby zgonów spowodowanej pandemią COVID-19. Spadek liczby ludności utrzymuje się od 2012 r. Jedynie w 2017 r. odnotowano nieznaczny jej wzrost (o niespełna 1 tys.). Na zmiany liczby ludności w ostatnich latach wpływał przede wszystkim przyrost naturalny, który od 2013 r. pozostaje ujemny (m.in. w wyniku spadku liczby urodzeń, a wzrostu liczby zgonów). Współczynnik przyrostu naturalnego (na 1000 ludności) wyniósł w 2021 roku -4,9.

Tabela nr 8 Przyrost naturalny w gminach wchodzących w skład obszaru objętego LSR

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wielopole Skrzyńskie	6	12	-6	-2	2	6	-20	-26	-2
Czudec	5	32	19	15	46	21	6	-31	-58
Niebylec	7	-34	-10	21	11	28	33	-13	-49
RAZEM	18	10	3	34	59	55	19	-70	-109

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W okresie referencyjnym wyższy przyrost naturalny dotyczył kobiet (+ 48), a ujemny mężczyzn (- 29).

Tabela nr 9 Przyrost naturalny na obszarze objętym LSR w podziale na kobiety i mężczyzn

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem LSR	-2	9	-17	8	28	12	6	-20	-53
Mężczyźni	20	1	20	26	31	43	13	-50	-56
Kobiety	18	10	3	34	59	55	19	-70	-109

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Istotnym czynnikiem odzwierciedlającym poziom rozwoju o obszarze były dochody i wydatki gmin. Stanowiły one parametr obrazujący w pośredni sposób dochodowość mieszkańców, ale także opisujący poziom rozwoju sektora gospodarczego. Wyrazem zdolności dochodowej gmin był wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G. Stanowił on podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat.

W latach 2013 – 2022 wskaźnik G wzrastał we wszystkich gminach na obszarze objętym LSR, co można uznać za pozytywne zjawisko. Występowały pojedyncze spadki wskaźnika G i dotyczyły gminy Wielopole Skrzyńskie (2017 r.) oraz gminy Czudec (2018 r. i 2021 r.).

Tendencja wzrostu dochodów na mieszkańca pokazuje pozytywne tendencje w gospodarce. Biorąc jednakże pod uwagę wysoką inflację – tendencja ta może nie być aż tak dynamiczna. W tej sytuacji analizie poddano również wydatki gmin na jednego mieszkańca.

Tabela nr 10 Wskaźnik G podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na kolejny rok

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wielopole Skrzyńskie	410,98	490,74	515,89	555,12	550,54	551,39	579,67	639,94	705,36	732,85
Czudec	595,06	721,87	751,70	801,78	915,27	871,50	1 004,43	1 073,88	970,91	1 244,75
Niebylec	467,66	569,12	623,25	658,56	689,28	710,19	760,87	824,61	869,51	873,34

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych do obliczania subwencji wyrównawczej na kolejny rok.

Z przedstawionych danych wynika, że w latach 2013-2021 we wszystkich gminach wydatki rosły, z małymi odchyleniami nie mającymi wpływu na trend. W ciągu wskazanych 9 lat najwyższa dynamika wzrostu wydatków dotyczyła gminy Czudec (233,09%) oraz gminy Wielopole Skrzyńskie (205,58%). W przypadku gminy Niebylec wzrosty oscylowały wokół 177%.

Tabela nr 11 Dochody / wydatki gmin z obszaru objętego LSR na 1 mieszkańca

Dochody / wydatki wg gmin		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wielopole Skrzyńskie	D*	2 989,07	3 184,89	3 375,63	4 358,33	4 832,98	5 854,46	7 028,32	5 939,98	7 555,89
	W**	3 036,71	3 055,87	3 180,13	4 494,24	5 109,68	6 937,67	7 034,62	5 846,79	6 242,77
Czudec	D*	2 697,59	2 753,51	2 976,91	3 726,17	4 031,13	4 908,81	4 861,09	5 503,20	6 413,30
	W**	2 526,52	2 775,71	2 941,07	3 715,22	3 749,95	4 836,71	4 920,25	5 317,24	5 889,13
Niebylec	D*	2 700,83	2 895,23	2 737,81	3 492,24	4 111,93	4 594,90	5 382,63	5 182,19	5 768,41
	W**	2 698,78	2 828,53	2 709,07	3 478,16	4 109,38	4 411,10	5 797,23	4 646,23	4 780,63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

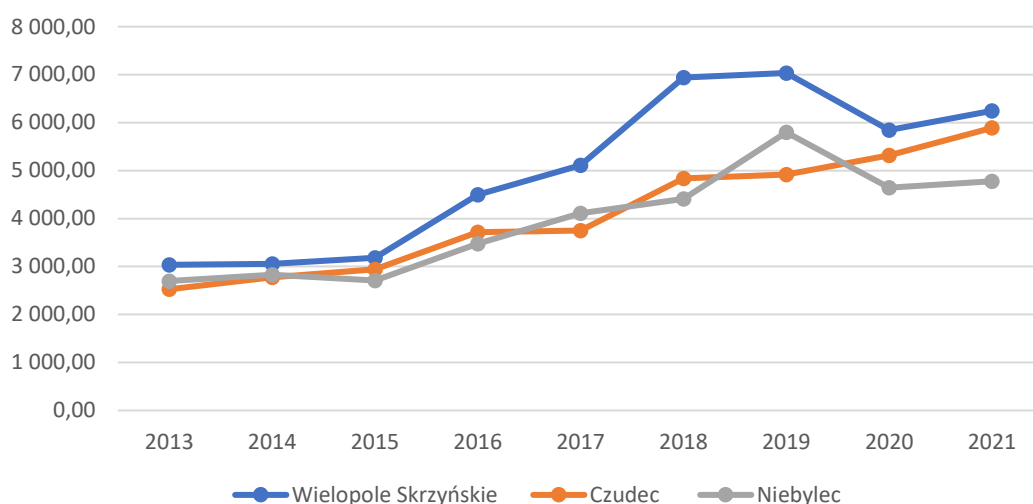
D - dochody na 1 mieszkańca w gminie; W** - wydatki na 1 mieszkańca w gminie*

Wzrost nominalny wydatków na 1 mieszkańca w 2021 roku w odniesieniu do 2013 roku jest najwyższy w gminie Czudec (3 362,61 zł) i nieznacznie niższy w gminie Wielopole Skrzyńskie (3 206,06 zł). Znacznie mniejszy wzrost dotyczy gminy Niebylec (2 081,85 zł).

W dochodach własnych samorządów najważniejszą pozycję stanowił podatek dochodowy od osób fizycznych. Mimo nieznacznego spadku liczby mieszkańców – wydatki zachowały tendencję wzrostową dzięki znacznemu wzrostowi dochodów.

W okresie referencyjnym spadek dochodów dotyczył gminy Niebylec w 2015 roku oraz w 2020 roku. W pozostałych latach we wszystkich gminach dochody rosły. W odniesieniu do 2013 roku najbardziej dochody wzrosły w gminie Wielopole Skrzyńskie (o 4 566,82 zł). W gminie Czudec wzrost był również znaczący o 3 715,71 zł. najniższy przyrost dochodów dotyczył gminy Niebylec (3 067,58 zł).

Wykres nr 3 Wydatki gmin z obszaru objętego LSR na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W województwie podkarpackim oraz w powiecie strzyżowskim w 2021 roku odnotowano nieznaczny wzrost przeciętnego wynagrodzenia w relacji do średniej krajowej w 2013 roku. W powiecie ropczycko-sędziszowskim nastąpił w tym zakresie spadek. Przeciętne wynagrodzenie w powiatach na obszarze objętym LSR było niższe średniej wojewódzkiej.

Wskaźnika dotyczący wartości średniej pensji nie do końca stanowi odzwierciedlenie rzeczywistej sytuacji na rynku pracy. Brakuje bowiem kompletnych danych, ponieważ duża liczba pracowników zatrudniana była na podstawie tzw. umów zlecenia. Zgodnie z danymi przekazanymi przez GUS w IV kwartale 2021 r. przeciętne wynagrodzenie kształtowało się na poziomie 5 681,56 zł brutto i było zbliżone do przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw (5675,54 zł brutto). Dane o wynagrodzeniach podaje się w ujęciu brutto, tj. łącznie z zaliczkami na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych oraz od 1999 r. ze składkami na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płaconymi przez ubezpieczonego pracownika. Dane te były oczywiście zniekształcane przez osoby najlepiej zarabiające oraz wzrost wysokości składek ZUS.

Tabela nr 12 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
podkarpackie	84,7	85,2	85,0	85,2	84,7	84,6	84,7	85,2	86,2
powiat ropczycko-sędziszowski	80,9	80,8	81,1	80,9	81,2	80,6	81,4	79,7	78,8
powiat strzyżowski	71,9	72,2	72,0	72,0	70,9	71,6	71,1	73,4	73,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych w zakresie wysokości przeciętnego wynagrodzenia tylko w powiecie strzyżowskim miała tendencję wzrostową. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie podkarpackim należy do najniższych w kraju (podobne wartości odnotowały województwo warmińsko-mazurskie oraz województwo świętokrzyskie).

Ważnym wskaźnikiem demograficznym charakteryzującym badany obszar objęty LSR była również gęstość zaludnienia, wyrażona w liczbie osób przypadających na 1 km². Średnia arytmetyczna gęstości zaludnienia w 2021 roku dla obszaru objętego LSR wynosiła 107 osób / km² i była znacznie niższa niż wartość dla województwa podkarpackiego – 117 osób / km² oraz dla kraju 121 osób / km². Gminą o najwyższej gęstości zaludnienia była gmina Czudec (137 osób / km²). Najniższa gęstość zaludnienia dotyczyła gminy Wielopole Skrzyńskie (84 osoby / km²). Wyższa gęstość zaludnienia sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości m.in. w zakresie usług, niższa gęstość zaludnienia mogła być powodem wykluczenia wykluczeń.

W Polsce w 2021 roku najwyższa gęstość zaludnienia dotyczyła województwa śląskiego (355 osób / km²), małopolskiego (226) i mazowieckiego (155). Najniższy wskaźnik dotyczył województw: podlaskiego (57), warmińsko-mazurskiego (57), zachodniopomorskiego (72) oraz lubuskiego (81). Województwo podkarpackie charakteryzowała średnia gęstość zaludnienia (117).

Tabela nr 13 Gęstość zaludnienia na km²

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	123	123	123	123	123	123	123	122	121
podkarpackie	119	119	119	119	119	119	119	117	117
Wielopole Skrzyńskie	90	89	89	89	88	88	87	84	84
Czudec	138	138	139	139	140	140	139	138	137
Niebylec	102	101	101	101	101	101	101	100	99

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rynek pracy

W badanym okresie zmieniała się liczba pracujących mieszkańców ogółem w poszczególnych gminach członkowskich i trudno wskazać tendencję z uwagi na wystąpienie czynników zewnętrznych, jak pandemia COVID-19, inflacja oraz spowolnienie gospodarcze. Dodatkowym czynnikiem, którego wpływ będzie możliwy do oceny w późniejszych latach jest trwająca od wiosny 2022 roku wojna w Ukrainie. W kontekście zdefiniowanych w LSR grup defaworyzowanych istotne było również sprawdzenie struktury bezrobocia.

W trakcie przygotowań do okresu programowania 2014-2020 mieliśmy do czynienia z negatywnymi czynnikami gospodarczymi, które wpływały na wysokość stopy bezrobocia i spowolnienie gospodarcze. W trakcie wdrażania LSR tendencje się zmieniły, co spowodowało spadek liczby bezrobotnych i boom gospodarczy w większości branż.

Motorem wzrostu gospodarczego był popyt konsumpcyjny, na który wpływał m.in. program „500+” oraz rosnące płace. Na dobre wyniki w gospodarce wpływ miała też koniunktura w Europie, a głównie rozwijająca się współpraca z gospodarką niemiecką. Korzystne wyniki zanotowano również w eksporcie. Polskie firmy zaczęły odczuwać brak pracowników, co stało się barierą w rozwoju działalności. W sektorze przedsiębiorstw odnotowano wzrost przeciętnego wynagrodzenia, jednak na realne wzrosty zaczęła wpływać rosnąca inflacja.

W 2019 roku nastąpiło spowolnienie gospodarcze, przy jednoczesnym dalszym spadku bezrobocia i wzroście wynagrodzeń, które traciły realnie na wartości przez rosnące w coraz szybszym tempie ceny. W 2020 roku i kolejnych latach doświadczyliśmy negatywnych skutków związanych z pandemią. W Polsce zatrzymanie gospodarki nastąpiło od marca 2020 roku. Podobnej sytuacji gospodarczej nie oglądaliśmy w żadnym z kryzysów, jakie wystąpiły od czasów transformacji ustrojowej. W gospodarce pojawił się dodatkowy czynnik – wirus niepewności.

Zmiany miały w tym czasie charakter nietypowy, odbiegający od znanych dotychczas zmian sezonowych czy cyklicznych. Zatrzymanie aktywności gospodarczej zaostriżyło przebieg kryzysu. W połączeniu z obserwowanym tempem wzrostu cen i nasilającą się presją na wzrost wynagrodzeń zapowiadało to spowolnienie gospodarcze. Dodatkowym motorem napędzającym wzrost cen były przerwane łańcuchy dostaw.

Po stronie pozytywnych zmian w tym okresie należy umieścić nieprawdopodobny postęp w cyfryzacji gospodarki i wprowadzaniu nowych technologii. Do grona zwycięzców należy zatem zaliczyć tych wszystkich, którzy mogli i potrafili przenieść swoją działalność do Internetu i wykorzystać możliwości, stwarzane przez nowe technologie. Najbardziej ucierpieli przedstawiciele tych biznesów, które wymagały kontaktów bezpośrednich, a więc sektorów świadczących usługi bezpośrednio, instytucje kultury i sztuki oraz służba zdrowia. Znacząco ucierpiała oświata.

W kolejnym 2022 roku mieliśmy do czynienia z kryzysem energetycznym związanym z rosyjską agresją na Ukrainę, najwyższą od ponad dwóch dekad inflacją, rosnącymi ratami kredytów oraz zamieszaniem związanym ze zmianami w systemie podatkowym wynikającym z wdrożenia Polskiego Ładu.

Wszystkie te czynniki wpłynęły również na lokalny rynek pracy. W 2013 roku na obszarze objętym LSR występował wysoki poziom bezrobocia – średnia arytmetyczna wynosiła 16% i była znacznie wyższa od średniej wojewódzkiej (11,4%) i od średniej krajowej (8,8%). Tendencja spadkowa została zatrzymana w 2020 roku, w którym we wszystkich gminach mieliśmy do czynienia ze wzrostem udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. W 2021 roku znów mieliśmy trend spadkowy. Najwyższy poziom bezrobocia w 2013 roku dotyczył gminy Czudec (16,9%) i podobnie było w 2021 roku (10,1%). Najniższym poziomem bezrobocia w liczbie ludności w wieku produkcyjnym cechowała się gmina Wielopole Skrzyńskie. Nie korzystnym zjawiskiem był wzrost udziału kobiet bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. W roku 2021 nieznacznie spadła w porównaniu do 2020 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Bezrobocie znacznie przekracza średnią wojewódzką wynoszącą w 2021 roku 6,2% oraz znacząco odbiega od średniej krajowej – 4%. Mimo wzrostu bezrobocia sytuacja na rynku była znacznie korzystniejsza w tym zakresie od 2013 roku, gdyż w 2021 roku bezrobocie było znacznie niższe.

Tabela nr 14 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci

	2013	2013	2013	2019	2019	2019	2020	2020	2020	2021	2021	2021
	Razem	M*	K**	Razem	M*	K**	Razem	M*	K**	Razem	M*	K**
Polska	8,8	8,2	9,5	3,8	3,2	4,4	4,6	4,0	5,3	4,0	3,5	4,6
podkarpackie	11,4	10,7	12,1	5,8	5,0	6,6	6,9	6,1	7,8	6,2	5,4	7,1
Wielopole Skrzyńskie	14,8	13,9	16,0	6,4	5,5	7,5	7,8	7,2	8,5	7,8	7,0	8,8
Czudec	16,9	15,4	18,7	8,8	6,5	11,5	10,8	8,7	13,2	10,1	8,5	11,9
Niebylec	16,4	15,1	18,0	9,4	8,5	10,5	10,2	9,1	11,5	9,4	8,3	10,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

* K – Kobieta, ** M – Mężczyzna

Rynek pracy w Polsce od dłuższego czasu boryka się z niedoborem kadr o pożądanych kompetencjach. Według danych raportu Manpower Group („Niedobór talentów 2022”) aż 70% firm zgłasza problemy w obsadzaniu stanowisk pracy nowymi pracownikami. Największe trudności mają branże: gastronomii i hotelarstwa, bankowości i finansów czy produkcji. Pomimo trudnej sytuacji ekonomicznej, wysokich stóp procentowych, inflacji pracownicy – mężczyźni są najbardziej pożądani.

Do tej pory lukę na polskim rynku pracy wypełniali głównie pracownicy ze Wschodu. Jednak wybuch wojny sprawił, że z Polski wyjechało kilkadziesiąt tysięcy Ukraińców. Ubytek kadr najbardziej odczuły branże: transportowa czy budowlana. Wg danych w branżach tych w 2021 roku pracowało ok. 373 tys. Ukraińców. Do Polski z Ukrainy uciekło wiele kobiet, ale nie są one w stanie zapełnić luki w niektórych branżach.

Badając w poszczególnych latach wskaźnik informujący o liczbie pracujących przypadających na 1 000 mieszkańców ogółem, należy zauważyć, iż na obszarze objętym LSR mamy do czynienia ze znacznie niższym zatrudnieniem niż w województwie oraz w kraju.

W 2014 r. średnia arytmetyczna dla obszaru objętego LSR wyniosła 137,2 osób pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym. Dla Polski wskaźnik ten wynosił 365,8 osób, a dla województwa podkarpackiego - 316,1. Była to znacząca różnica – pracujący na 1000 ludności ogółem w wieku produkcyjnym stanowili na obszarze objętym LSR zaledwie 37,5% średniej dla kraju oraz 43,4% średniej dla województwa podkarpackiego.

W 2020 roku dane uległy nieznacznej poprawie. Średnia arytmetyczna dla obszaru objętego LSR wyniosła 168,37 osób pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym, co stanowiło 39,4% średniej dla kraju oraz 46,1% średniej dla województwa podkarpackiego.

Najbliżej średniej wojewódzkiej w 2020 roku była gmina Czudec (66,9% wskaźnika dla województwa). W przypadku gminy Niebylec dane te w odniesieniu do 2013 roku znacznie się pogorszyły – zmiana bezwzględna jest ujemna. Mimo spadków w latach 2015 – 2016 w gminie Wielopole Skrzyńskie i gminie Niebylec oraz w 2017 roku w gminie Czudec i w 2018 roku w gminie Niebylec, tendencja wzrostowa utrzymywała we wszystkich gminach. Są to dość pozytywne czynniki.

Tabela nr 15 Pracujący na 1000 ludności ogółem w wieku produkcyjnym

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmiana bezwzględna (2021-2014)
Polska	365,8	372,3	388,1	402,9	414,4	425,1	426,9	61
podkarpackie	316,1	315,6	329,1	340,8	350,8	358,9	364,6	49
Wielopole Skrzyńskie	143,6	128,2	127,4	131,2	142,4	145,3	166,8	23
Czudec	162,5	170,7	193,4	186,7	210,5	226,5	243,8	81
Niebylec	105,5	90,7	85,1	90,5	89,5	94,5	94,5	-11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując liczbę osób bezrobotnych według płci oraz wieku należy stwierdzić, iż w 2022 roku średnia arytmetyczna na obszarze objętym LSR wynosząca 1 033 osób spadła w stosunku do danych z 2013 roku do poziomu 433 osób, co stanowiło spadek o 113,3%. Jednocześnie spadek ten dotyczył w większym stopniu mężczyzn (131,1%) niż kobiet (98,5%).

W najwyższym stopniu w 2022 roku zmniejszył się udział osób bezrobotnych do 25 roku życia (285,4%) w porównaniu z 2013 rokiem, w znacznie mniejszym stopniu - osób powyżej 50 roku życia (33%). Tendencja dotyczyła wszystkich gmin z obszaru objętego LSR.

Porównując dane odnoszące się do zatrudnienia kobiet i mężczyzn, warto zauważyć rosnące dysproporcje. Podobna tendencja dotyczyła osób młodych do 25 roku życia i osób powyżej 50 roku życia.

Tabela nr 16 Liczba osób bezrobotnych wg gmin z obszaru objętego LSR

	ogółem		kobiety		mężczyźni		osoby do 25 r.ż.		osoby powyżej 50 r.ż.	
	2013	2022	2013	2022	2013	2022	2013	2022	2013	2022
Wielopole Skrzyńskie	760	288	371	145	389	143	229	54	89	66
Czudec	1 250	631	635	346	615	285	258	92	237	158
Niebylec	1 089	533	556	296	533	237	280	53	145	130

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niskie bezrobocie jest w dużej mierze elementem strukturalnych cech polskiego rynku pracy po stronie podażowej. Ma na to wpływ kryzys demograficzny oraz starzenie się zasobów pracy. Mamy na rynku ogromną przewagę popytu nad podażą. Będzie on malał w wyniku spowolnienia gospodarczego, przy malejącej podaży pracy.

Analizując liczbę osób bezrobotnych w 2020 roku wg poziomu wykształcenia należy zauważyć, iż osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe stanowią najliczniejszą grupę bezrobotnych. Następnie największy udział w liczbie bezrobotnych miała grupa osób z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym. Najmniej bezrobotnych znajdowało się wśród osób o średnim wykształceniu. Dowodzi to podobnie jak w poprzednich latach, iż osoby po szkole średniej rzadko rejestrowały się w Powiatowych Urzędach Pracy jako osoby bezrobotne, gdyż kontynuowały edukację na wyższej uczelni. Równie niski udział w liczbie osób bezrobotnych miały osoby z wyższym wykształceniem. Ważną tendencją w okresie referencyjnym był znaczący spadek liczby bezrobotnych w odniesieniu do 2013 roku.

Tabela nr 17 Liczba osób bezrobotnych wg poziomu wykształcenia

	ogółem		wyższe		policealne oraz średnie zawodowe		średnie ogólnokształcące		zasadnicze (zawodowe)		gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020
podkarpackie	154 216	87 326	21 146	14 228	39 036	23 373	15 841	10 026	46 739	23 550	31 454	16 149
powiat ropczycko-sędziszowski	6 344	3 579	656	496	1 981	1 254	543	339	1 911	882	1 253	608
powiat strzyżowski	6 530	3 830	632	442	1 785	1 134	558	355	2 449	1 292	1 106	607

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przedsiębiorczość

W 2021 roku na obszarze objętym LSR funkcjonowało 2 163 podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON i w stosunku do roku 2013 ich liczba wzrosła o 29,3%. Zdecydowaną większość podmiotów stanowią przedsiębiorstwa prywatne – w 2021 r. stanowiły ponad 96,1% wszystkich podmiotów. Liczba podmiotów sektora publicznego spadła w 2021 roku o 7,5% w stosunku do 2013 roku.

We wcześniejszych latach ożywieniu w procesie powstawania przedsiębiorstw sprzyjało m.in. sąsiedztwo z Ukrainą. W związku z konfliktem zbrojnym spowolniła się dynamika wzrostu liczby przedsiębiorstw. Rodzajem zachęty do rozwoju przedsiębiorczości były m.in. środki LSR zarezerwowane na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy na poziomie 50% budżetu LSR. O środki finansowe można było aplikować w ramach ogłaszanych naborów wniosków.

Przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej dla wielu przedsiębiorców było procesem skomplikowanym. Zainteresowanie uzyskaniem wsparcia nieznacznie przekraczało dostępne budżety w poszczególnych naborach. Były również nabory wniosków, w ramach których nikt nie ubiegał się o wsparcie. Mimo trudnej sytuacji gospodarczej, spowodowanej spowolnieniem gospodarki będącym następstwem pandemii oraz kryzysu energetycznego – liczba podmiotów na 1000 mieszkańców nadal rosła (drobne wyjątki nie przesadzały o trendzie).

Ważnym wskaźnikiem statystycznym pozwalającym poznać rodzaj wykonywanej działalności przez podmioty była ich klasyfikacja wg kodów PKD. Analiza dotyczyła tych działalności, które mogły podlegać wsparciu w okresie referencyjnym, tj.

F – Budownictwo,

G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle,

I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi,

J - Informacja i komunikacja,

K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa,

L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości,

M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna,

N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca,

O – Administracja publiczna, obrona narodowa i obowiązkowe ubezpieczenia społeczne,

P – Edukacja,

Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna,

R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją ,

S – Pozostała działalność usługowa oraz T - Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

W 2021 roku na obszarze objętym LSR odnotowano w niektórych branżach spadek liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Dotyczyło to następujących sekcji PKD:

- Handel hurtowy i detaliczny (G), naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle – spadek o 15 podmiotów (3,9%)

- Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K) – spadek o 4 podmioty (2,5%),

- Administracja publiczna, obrona narodowa i obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (O) – spadek o 2 podmioty (6,9%).

- Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I) – nie odnotowano spadku ani przyrostu.

Niskie tempo wzrostu dotyczyło sekcji P Edukacja – wzrost o 2 podmioty (3%).

Tabela nr 18.1 Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007

	Sekcja G		Sekcja I		Sekcja K		Sekcja O		Sekcja P	
	2013	2021	2013	2021	2013	2013	2013	2021	2013	2021
Wielopole Skrzyńskie	96	91	5	3	11	10	9	8	10	15
Czudec	166	151	20	25	15	14	8	7	26	33
Niebylec	125	130	10	7	6	4	12	12	30	20
RAZEM	387	372	35	35	32	28	29	27	66	68

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wysokie tempo wzrostu dotyczyło następujących działalności:

- Budownictwo (F) – 230 podmiotów ze wzrostem o 65%,

- Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M) – 67 podmiotów ze wzrostem o 80,7%,

- Pozostała działalność usługowa (S) oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (T) – 39 podmiotów ze wzrostem o 34,2%.

- Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (N) – 26 podmiotów ze wzrostem o 86,7%.

- Informacja i komunikacja (J) – 22 podmioty ze wzrostem 88%,

- Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q) – 22 podmioty ze wzrostem o 26,7%.

- Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R) – 8 podmiotów ze wzrostem 26,7%,
- Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (L) – 5 podmiotów ze wzrostem o 71,4%.

Tabela nr 18.2 Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007

	Sekcja F		Sekcja J		Sekcja L		Sekcja M		Sekcja N		Sekcja Q		Sekcja R		Sekcje S i T	
	2013	2021	2013	2021	2013	2021	2013	2021	2013	2021	2013	2021	2013	2021	2013	2021
Wielopole Skrzyńskie	90	185	3	6	0	1	12	18	5	7	10	16	6	9	22	32
Czudec	118	207	14	29	5	6	47	88	13	29	45	49	11	16	55	79
Niebylec	146	192	8	12	2	5	24	44	12	20	20	32	13	13	37	42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą (na 10 tys. mieszkańców) w wieku produkcyjnym w latach 2013- 2021 – co do zasady – wzrastała w każdym roku analizy. Był to systematyczny wzrost w całym okresie. Średnia arytmetyczna w 2021 roku wyliczona dla obszaru objętego LSR wynosząca 1 185,8 – była niższa od średniej wojewódzkiej (1 573,6) oraz znacząco niższa od danych dla kraju (2160,4). Spadki wystąpiły w gminie w gminie Niebylec (w 2014 r., 2017 r., 2019 r.), w gminie Czudec w 2015 roku oraz w gminie Wielopole Skrzyńskie w 2020 roku. W pozostałych latach mamy do czynienia ze wzrostami, co pozytywnie świadczy o poziomie przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR.

W roku 2021 największa liczba podmiotów (najbliższa do średniej wojewódzkiej) została odnotowana w gminie Czudec (1 313,9). Najniższy udział podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym dotyczył gminy Niebylec (1 046,9). Analizując zaprezentowane wskaźniki na przestrzeni 9 lat warto podkreślić, że największy wzrost nastąpił w gminie Wielopole Skrzyńskie (wzrost o 397,2), najniższy w gminie Niebylec (wzrost o 198,6). Obszar LSR rozwija się w tym zakresie w miarę równomiernie.

Obszar LGD jest spójny i typowy dla gmin wiejskich województwa podkarpackiego, gdzie dominują małe rodzinne firmy działające głównie w handlu, usługach i budownictwie. Lokalny rynek dóbr i usług jest kształtowany głównie przez lokalne firmy.

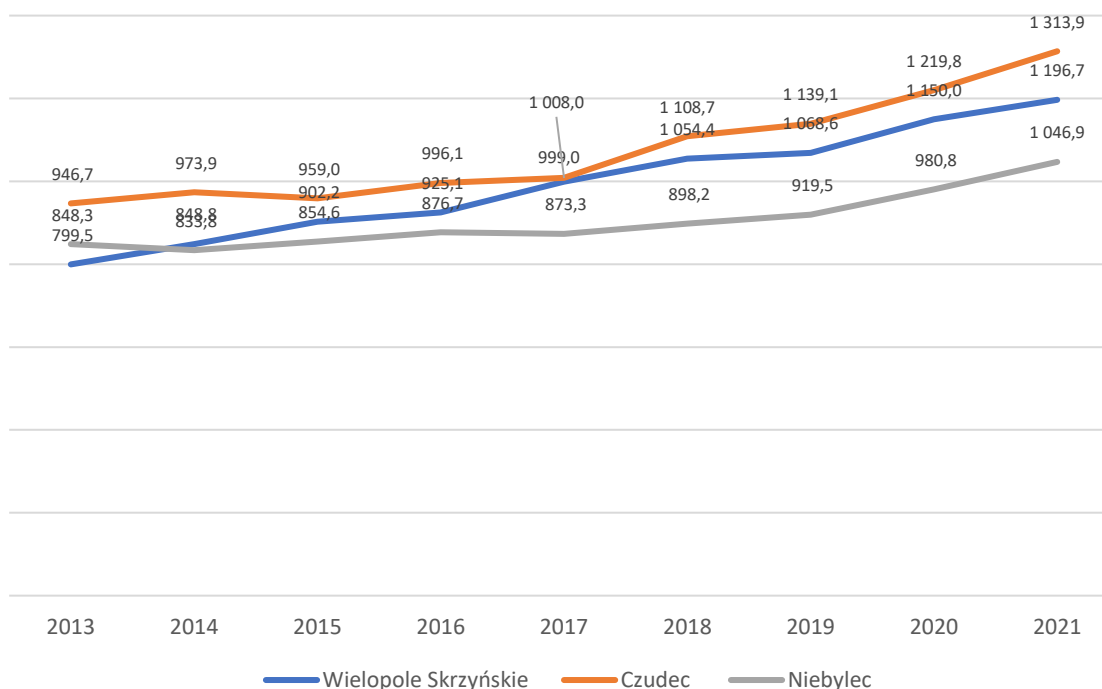
W obszarze turystyki i agroturystyki działają m.in. Siedlisko Janczar w Pstrągowej, Ranczo w Pstrągowej oraz prężnie rozwijające się gospodarstwa edukacyjne i agroturystyczne. Lokalni przedsiębiorcy byli zainteresowani pozyskaniem wsparcia głównie na innowacyjne wyposażenie, który miało na celu poprawę jakości oferowanych usług i zatrudnienie. Doskonałe warunki aktywnego wypoczynku sprawiają, że na teren LGD przyjeżdża coraz więcej turystów. Bliskość Rzeszowa powoduje, że obszar LSR rozwija ofertę turystyki weekendowej. Dlatego tak istotne w ofercie wsparcie było położenie nacisku na rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej, która stanowiła dodatkowy bodziec rozwojowy.

Tabela nr 19 Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	1 666,6	1 700,2	1 743,3	1 783,0	1 832,6	1 876,0	1 958,6	2 060,6	2 160,4
podkarpackie	1 177,6	1 202,9	1 227,6	1 254,0	1 287,2	1 325,1	1 385,5	1 492,7	1 573,6
Wielopole Skrzyńskie	799,5	848,8	902,2	925,1	999,0	1 054,4	1 068,6	1 150,0	1 196,7
Czudec	946,7	973,9	959,0	996,1	1 008,0	1 108,7	1 139,1	1 219,8	1 313,9
Niebylec	848,3	833,8	854,6	876,7	873,3	898,2	919,5	980,8	1 046,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 4 Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Pomoc społeczna

Analiza objęła również ocenę obszaru objętego LSR pod kątem ubóstwa, czyli niemożności osiągnięcia minimalnego standardu życiowego. Pojęcie ubóstwa wiąże się z negatywnymi zjawiskami, takimi jak bezrobocie, bezdomność, niski poziom wykształcenia, uzależnienia i inne problemy społeczne. Przyjęcie ustawowej granicy ubóstwa pozwala na wskazanie grupy osób uprawnionych do ubiegania się świadczenia z pomocy społecznej. Pomoc społeczna miała na celu wsparcie w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej poprzez zapewnienie dochodu na poziomie odpowiadającym godności człowieka.

W Polsce przybywa gmin, w których wzrasta liczba osób korzystających np. z instytucji opiekuńczych, pomocy środowiskowej, czy pomocy finansowej. Sytuacja na rynku pracy i poziom bezrobocia były głównymi przyczynami problemów społecznych, w tym ubóstwa, wykluczenia społecznego lub migracji.

Mimo spadających danych statystycznych problemem pozostaje liczba osób korzystających z pomocy społecznej z przyczyn ekonomicznych, tj. ubóstwa lub pozostawania bez pracy (również w wieku poprodukcyjnym). Są to najsilniej skorelowane ze sobą przyczyny. Wskutek ubóstwa lub braku aktywności zawodowej obniża się poziom życia poza akceptowane w społeczności minimum. Ok. 55% świadczeniobiorców podaje ww. przesłanki jako jeden z głównych problemów.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na korzystanie z pomocy społecznej jest niepełnosprawność lub długotrwała choroba. Ponad 20% świadczeniobiorców otrzymuje pomoc z tego tytułu. Przesłankami powodującymi konieczność korzystania z pomocy społecznej jest również potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność oraz bezradność (brak zaradności życiowej) w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych. Istnym czynnikiem pozostaje nadal przemoc w rodzinie.

Świadczenia z pomocy społecznej otrzymują częściej osoby z bardzo niskim wykształceniem. Osoby korzystające z pomocy społecznej z uwagi na czynniki ekonomiczne, niski poziom wykształcenia, niskie kwalifikacje zawodowe lub brak doświadczenia zawodowego i umiejętności wymaganych przez pracodawców – pozbawione są szans na znalezienie i utrzymanie zatrudnienia, dlatego konieczne są dalsze działania aktywizujące.

Ubóstwo jest istotnym czynnikiem wpływającym na zjawisko wykluczenia społecznego - niemożności uczestniczenia w istotnych aspektach życia społecznego, gospodarczego, politycznego i kulturalnego lokalnej społeczności. W ramach LSR podejmowane były działania mające na celu wzmocnienie kapitału

społecznego m.in. poprzez działania integrujące i przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu. Miały one również na celu zachowanie dziedzictwa lokalnego. Mieszkańcy, bez względu na status społeczny aktywnie uczestniczyli w ofercie spędzania wolnego czasu lub w przedsięwzięciach edukacyjnych organizowanych przez LGD lub inne podmioty korzystające ze wsparcia, a nastawione na organizację ogólnodostępną i niekomercyjną oferty.

W okresie referencyjnym na całym obszarze objętym LSR liczba Beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej spadała, co należy uznać za bardzo pozytywne zjawisko. Było to pochodną niskiej stopy bezrobocia

i stosunkowo stabilnej sytuacji na rynku pracy, mimo dużej niepewności związanej z następstwami pandemii COVID-19 oraz wojny w Ukrainie, w szczególności związanej z kryzysem energetycznym oraz rosnącą inflacją. Ważnym elementem była również możliwość skorzystania z programów socjalnych skierowanych do najuboższych rodzin (500+, 300+ i innych).

W 2021 roku najwyższy nominalny spadek liczby Beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w odniesieniu do 2013 roku odnotowano w gminie Grodzisko Dolne (- 1 071). W gminie tej nadal pozostaje wysoki poziom beneficjentów pomocy społecznej na tle pozostałych gmin z obszaru objętego LSR. W przypadku gminy Czudec i gminy Niebylec dane są niższe od średniej wojewódzkiej i nieznacznie wyższe od średniej krajowej.

Tabela nr 20 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Zmiana bezwzględna (2021-2013)
Polska	832	768	710	645	568	513	463	416	373	-459
podkarpackie	1 133	1 045	976	887	779	697	619	549	477	-656
Wielopole Skrzyńskie	2 012	1 931	1 772	1 617	1 402	1 187	1 128	993	941	-1 071
Czudec	1 152	1 060	1 016	934	878	767	676	584	520	-632
Niebylec	947	900	895	866	737	623	564	514	371	-576

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W najbliższych latach na obszarze objętym LSR będzie mierzyć się z problemem starzenia się społeczeństwa i zmieniającym się modelem rodziny, która nie będzie wielopokoleniowa.

Starzenie się społeczeństwa to naturalny i nieunikniony proces występujący w każdej rozwiniętej gospodarce. Jest to wyzwanie, z którym od wielu lat zmagają się większość państw Unii Europejskiej.

Respondenci wskazywali na potrzebę podjęcia wielokierunkowych działań we współpracy różnych instytucji na rzecz większego wykorzystania innowacji w medycynie, czyli w prewencji, diagnostyce i leczeniu.

Demograficzne tendencje wydłużania życia, których następstwem są naturalne problemy zdrowotne, głównie przewlekłe choroby, w połączeniu z ekonomicznymi aspektami – to nowe wyzwania dla większości obszarów. Zgodnie z prognozami GUS liczba osób w wieku 65+ zwiększy się z 5,1 mln w 2010 roku (13% populacji) do 8,35 mln w 2035 roku (23% populacji). Relacja osób pracujących i niepracujących ulegnie przy tym radykalnemu pogorszeniu.

Starzenie się społeczeństwa będzie miało również bezpośrednie skutki dla systemu finansów publicznych w postaci wzrostu kosztów opieki zdrowotnej i opieki nad osobami starszymi. Poza innowacjami i postępem w medycynie sposobem radzenia sobie z problemem starzejącego się społeczeństwa powinna być dbałość o wydłużenie czasu, gdy ludzie pozostają zdrowi i aktywni, dzięki czemu mogą dłużej uczestniczyć w życiu społecznym przy jednoczesnym ograniczeniu kosztów związanych z kosztami leczenia.

Jednym z czynników pozytywnie oddziałujących na te kwestie są także działania podejmowane przez LGD w ramach budowy społeczeństwa obywatelskiego. Zdaniem respondentów powinna to być kluczowa kwestia w nowej perspektywie programowej.

b. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Zgodnie z Wytycznymi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, realizacja badania powinna odbyć się jednokrotnie, w latach 2020-2022 (niezależnie od faktu wydłużenia o 2 lata okresu programowania 2014 – 2020), aby była możliwość włączenia wyników badania systemu w kolejnym okresie programowania.

Mimo założenia charakteru ewaluacji ex-post, elementem wpływającym na trudność z pełnej ocenie osiągnięcia przez LSR zakładanego zakresu rzeczowego i finansowego było włączenie do budżetu LSR środków finansowych z nowego okresu programowania oraz zwiększenie poziomu wskaźników bez oznaczenia, które dotyczyły nowej perspektywy. W przypadku części naborów wniosków z 2022 nadal trwa ocena projektów. LGD planuje również w 2023 roku ogłoszenie naborów dotyczących podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej oraz rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej. Ponieważ badanie dotyczyło całości budżetu LSR i wszystkich wskaźników monitorowania, przyjęto założenie, że istnieje wysokie prawdopodobieństwo zrealizowania założeń LSR biorąc pod uwagę zrealizowane i zaplanowane działania. Na etapie oceny były to realne założenia potwierdzone odpowiednimi działaniami.

Analiza danych zapewniła możliwość identyfikacji odstępstw od założeń oraz dokonanie oceny podejmowanych działań zaradczych (jeśli były potrzebne).

Realizacja rzeczowa LSR przebiega zgodnie z planem, przy czym wystąpiły odchylenia będące następstwem zewnętrznych czynników zakłócających. Miało to bezpośredni wpływ na tempo wdrażania LSR (pandemia COVID-19, zakłócenia w łańcuchach dostaw, wysoka inflacja, kryzys wywołany wojną w Ukrainie). Mimo tego istnieje realna szansa na osiągnięcie wszystkich zakładanych rezultatów.

LSR była strategią jednofundusową, gdyż w perspektywie 2014-2020 województwo podkarpackie nie wdrażało innych funduszy za pośrednictwem RLKS. Jedynym źródłem finansowania LSR był Europejski Fundusz Rolny na Recz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) oraz środki krajowe.

W ramach EFFROW finansowany był wkład UE, a do środków krajowych doliczano wymagany wkład własny jednostek sektora finansów publicznych. Dodatkowo w przypadku części projektów beneficjenci byli zobowiązani wykazać wkład własny w kosztach kwalifikowalnych projektów.

Podstawowe zobowiązania LGD dotyczące poziomów realizacji LSR zostały zawarte w umowie ramowej. Zmiana postanowień ww. ramowej, która zniósła sankcje za nie osiągnięcie II kamienia milowego, zapewniła LGD możliwość wdrażania LSR bez presji kar finansowych. Dzięki temu rozłożono nabory w czasie a harmonogram bardziej odpowiadał oczekiwaniom Beneficjentów (mogli się lepiej przygotować do realizacji projektów).

Zniesienie zobowiązań w umowie ramowej było oczekiwaną konsekwencją wcześniej wprowadzonych zmian w obowiązujących przepisach dotyczących Beneficjentów. Poza możliwością wydłużania terminów realizacji projektów do 30 czerwca 2024 roku oraz w wyjątkowych sytuacjach ponad 2 lata od zawarcia umowy, uzyskali bowiem prawo do zmiany zobowiązań zawartych w umowie o przyznaniu pomocy. Beneficjenci pierwotnie deklarowali spełnienie określonych wymogów w ramach lokalnych kryteriów wyboru, z których – w uzasadnionych przypadkach – LGD pozwalała im rezygnować. Rada stara się do każdej sprawy podchodzić indywidualnie, biorąc pod uwagę sytuację jaka obecnie panuje na rynku oraz zasadność proponowanych zmian.

Zgoda na zmianę postanowień umowy mogła nastąpić jedynie pod warunkiem, iż proponowane zmiany nie wpływały na minimalne kryteria dostępu wynikające z obowiązujących przepisów oraz na minimum punktowe określone w ogłoszeniu o naborze wniosków, w ramach którego Beneficjent ubiegał się o wsparcie.

Proponowane przez Beneficjentów zmiany nie wpływały na możliwość osiągnięcia założonych efektów rzeczowych i finansowych w ramach LSR. Wpływały jednak na tempo realizacji LSR (zostało spowolnione).

Wprowadzenie w systemie wdrażania zmiany będące w szczególności następstwem wystąpienia pandemii COVID-19, zostały pozytywnie ocenione przez wszystkich interesariuszy. Umożliwiły skorzystanie z szeregu ułatwień, które upraszczały realizację i rozliczenie projektów lub w ogóle zapewniały możliwość ich realizacji.

Np. w przypadku przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości zmniejszone zostały zobowiązania Beneficjentów, w szczególności w zakresie liczby utrzymanych miejsc pracy (zniesiono tzw. moment bazowy) oraz rezygnacji z obowiązku dokumentowania osiągnięcia wielkości sprzedaży pod względem ilościowym lub wartościowym po roku od dokonania płatności końcowej w ramach projektu. Podobnie w przypadku premii na podjęcie działalności gospodarczej. Ważną zmianą była również możliwość dokonywania aktualizacji celów operacji, wskaźników oraz kwoty pomocy, z której nie skorzystało w ramach badanej LSR.

Ważnym uproszczeniem wprowadzonym w związku z pandemią COVID-19 była rezygnacja z obowiązku wyboru wykonawców zadań z zachowaniem konkurencyjnego trybu ich wyboru. W związku z wejściem w życie w dniu 18.04.2020 r. ustawy z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. poz. 695) zmieniającej m.in. ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2020 r. poz. 217 i 300) – uchylone zostały przepisy dotyczące obowiązku stosowania konkurencyjnego trybu wyboru wykonawców w ramach PROW na lata 2014-2020.

Obowiązujące zasady wyboru wykonawców nadal zobowiązywały Beneficjentów do zachowania zasad równego traktowania, uczciwej konkurencji i przejrzystości oraz nie naruszenia konfliktu interesów, rozumianego jako brak bezstronności i obiektywności w wypełnianiu zadań objętych umową. Przy czym wyłączono obowiązek realizacji procedury dotyczącej wyboru wykonawcy w trybie konkurencyjnym wynikającym z obowiązujących przepisów.

W całym okresie referencyjnym biuro LGD prowadziło działania aktywizujące i doradcze skierowane do potencjalnych Beneficjentów. Dzięki temu Wnioskodawcy mieli bieżący dostęp do informacji o aktualnych zasadach ubiegania się o wsparcie oraz rozliczenia projektów.

W okresie pandemii i po niej przestały funkcjonować zasady wymiany informacji w ramach systemu zarządzania i kontroli. Pierwotnie zamieszczano szczegółowe interpretacje obowiązujących zasad. Rezygnacja z tej dobrej praktyki utrudniła beneficjentom dostęp do szczegółowych rozstrzygnięć i unikania najczęściej popełnianych błędów. Negatywnie zostało to ocenione przez wszystkich interesariuszy. Brak dostępu do bieżących interpretacji utrudniał wypracowanie jednolitych zasad postępowania. Miało to jednak drobną zaletę – LGD zaczęły mocniej ze sobą współpracować, a nawet nawiązywać kontakty z innymi stowarzyszeniami spoza województwa. Wydłużyło to jednakże czas na wypracowanie rozwiązania. Takie podejście pokazało również, iż mimo horyzontalnych zasad związanych z wdrażaniem PROW na lata 2014-2020 w poszczególnych regionach występowało różne podejście do danego zagadnienia. Niewątpliwie zasadne byłoby wypracowanie na nową perspektywę skuteczniejszych zasad przepływu informacji i dostępu do bazy interpretacji. Mimo indywidualnego podejścia do oceny szczegółowych zagadnień w ramach określonego projektu pozostaje cały szereg ogólnych zasad, które należałoby stosować w jednolity sposób.

Wdrażanie LSR jest procesem ciągłym, którego nie można było raz zaprogramować. W trakcie wdrażania pojawiło się wiele czynników zakłócających, które wymagały wdrożenia odpowiednich dostosowań. Wprowadzane zmiany dotyczyły LSR, procedur oraz kryteriów.

Wszystkie zmiany miały na celu dostosowanie dokumentów do obowiązujących przepisów lub wdrożenie rozwiązań bardziej praktycznych pozwalających na dokonanie jednolitej oceny.

Wszystkie wprowadzone dostosowania oraz możliwość ogłaszania dodatkowych naborów zapewniły LGD odpowiedni komfort pracy.

Zmiany dotyczyły w szczególności aktualizacji budżetu, planu działania, procedur oceny i wyboru operacji, w tym kryteriów wyboru operacji, a także doprecyzowanie możliwych do realizacji zakresów wsparcia w ramach LSR dotyczących rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury (wcześniej była możliwa jedynie budowa lub modernizacja). Zmiany były zatwierdzane przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd LGD.

Jednocześnie zdecydowana większość respondentów pozytywnie identyfikowała LGD i podejmowane przez nią aktywności. W ocenach przeważało zadowolenie i oczekiwanie kontynuacji wsparcia w nowej perspektywie programowej.

Tabela nr 21 Wykaz zmian w LSR

Lp.	Data zmiany	Zakres zmiany
1.	Walne Zebranie Członków LGD 03.02.2016	Plan działania LSR, Budżet LSR Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2. Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW 2014-2020
2.	Walne Zebranie Członków LGD 15.06.2016	Dodano procedurę zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji Plan działania LSR, Budżet LSR – podział na cele Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2. Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW 2014-2020 Wskaźniki: - wartość wskaźnika rezultatu w 2023 rok dla celu szczegółowego 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3. - wartość wskaźnika produktu – wartość końcowa 2023 rok przedsięwzięcie 1.1.2, 1.2.2, 1.3.1, 1.3.3, 1.3.4, 2.1.1, 2.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3, 3.2.1, 3.3.2, 3.3.3.
3.	Walne Zebranie Członków LGD 27.07.2016	Wskaźniki: - wartość wskaźnika rezultatu w 2023 rok dla celu szczegółowego 1.3, 3.1, 3.3. - wartość wskaźnika produktu w 2023 rok przedsięwzięcie 1.2.2, 1.3.1, 1.3.3, 1.3.4, 2.1.1, 2.2.2, 3.1.1. Plan działania LSR, Budżet LSR – podział na cele Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2. Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW 2014-2020 Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji
4.	Walne Zebranie Członków LGD 24.11.2016	Potencjał osobowy Zarządu LGD oraz Rady LGD Wskaźniki: - wartość wskaźnika rezultatu w 2023 rok dla celu szczegółowego 3.2, - wartość wskaźnika produktu w 2023 rok przedsięwzięcie 3.2.1, Dostosowanie procedur Doprecyzowanie lokalnych kryteriów wyboru operacji Plan działania LSR
5.	Walne Zebranie Członków LGD 18.04.2018	Potencjał osobowy Zarządu LGD i Rady LGD – usunięto Aktualizacja zasady funkcjonowania LGD Dostosowanie procedur Dodanie formy wsparcia operacji w ramach LSR Aktualizacja Planu komunikacji Aktualizacja procedury zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji
6.	Zarząd LGD 14.12.2018	Aktualizacja Planu komunikacji
7.	Zarząd LGD 27.08.2020	Doprecyzowanie lokalnych kryteriów wyboru operacji

8.	Zarząd LGD 16.11.2020	Aktualizacja Planu komunikacji
9.	Zarząd LGD 12.01.2021	Doprecyzowanie lokalnych kryteriów wyboru operacji
10.	Zarząd LGD 05.02.2021	Wskaźniki: - wartość wskaźnika rezultatu plan na 2023 rok dla celu szczegółowego 1.1, 1.2. - wartość wskaźnika produktu – wartość końcowa 2023 rok przedsięwzięcie 1.1.1., 1.2.1. Plan działania LSR, Budżet LSR Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2. Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW 2014-2020
11.	Zarząd LGD 15.06. 2021.	Wskaźniki: - wartość wskaźnika rezultatu plan na 2023 rok dla celu szczegółowego 1.1, 2.1. - wartość wskaźnika produktu w 2023 roku, przedsięwzięcie 1.1.1, 1.1.3, 2.1.2, Budżet LSR, Plan działania LSR Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2. Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW 2014-2020 Aktualizacja Planu komunikacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

Tabela nr 22 Wykaz zmian w Regulaminie Rady oraz Procedurach wyboru i oceny operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR) na lata 2014-2020

Lp.	Organ zatwierdzający	Termin i zakres zmiany
Regulamin Rady		
1.	Walne Zebranie Członków	1. Termin dokonania zmian: 27.07.2016 r. 2. Zmiany: - zmiana zapisów dotyczących uzgadniania terminu naboru wniosków, - zmiana zapisów dotyczących terminu podania ogłoszenia o naborze do publicznej wiadomości, - wskazania, co powinno zawierać ogłoszenie o naborze wniosków.
2.	Walne Zebranie Członków	1. Termin dokonania zmian: 24.11.2016 r. 2. Zmiany: - dodania wymogów dotyczących zachowania parytetów podczas posiedzenia Rady, - wskazania co powinien zawierać porządek obrad Rady, - dodanie informacji o sposobie udzielania przez Przewodniczącego Rady kolejności głosu Członkom Rady, - zmiana zapisów dotyczących terminu wystąpienia przez LGD do Zarządu Województwa Podkarpackiego w sprawie uzgodnienia wysokości dostępnych środków, - zmiana zapisów dotyczących terminu podania ogłoszenia o naborze do publicznej wiadomości, - aktualizacja informacji w zakresie wymaganych elementów ogłoszenia o naborze wniosków, - dodania zapisów dotyczących archiwizacji ogłoszeń o naborze wniosków, - dodania informacji o braku możliwości zmiany treści ogłoszenia o naborze wniosków po jego publikacji, - aktualizacja terminu dokonania przez LGD wstępnej weryfikacji wniosku, - dodania zapisu dotyczącego wyłączenia członka Rady z udziału w wyborze operacji, - aktualizacja elementów obligatoryjnych uchwały dotyczącej ocenianych projektów, - wskazanie, kiedy Wnioskodawcy przysługuje prawo wniesienia protestu, - zmiana zapisów dotyczących rozstrzygnięcia protestu.
3.	Walne Zebranie Członków	1. Termin dokonania zmian: 26.09.2017 r. 2. Zmiany: - dodania możliwości wezwania Wnioskodawcy do usunięcia braków lub oczywistych omyłek we wniosku o przyznanie pomocy oraz zasadach informowania o wezwaniu, - uzupełnienie wymogów dotyczących braku możliwości istotnej modyfikacji wniosku poza zakresem wezwania, - aktualizacja terminu wniesienia protestu, - zmiana zapisów dotyczących rozstrzygnięcia protestu.
4.	Walne Zebranie Członków	1. Termin dokonania zmian: 18.04.2018 r. 2. Zmiana załącznika nr 2 - Karta oceny wstępnej.
5.	Zarząd	1. Termin dokonania zmian 04.02.2019 r. 2. Zmiany: Z Regulaminu Rady wyłączono Procedurę wyboru i oceny operacji przez LGD do dofinansowania

		w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, która obecnie stanowić będzie odrębny dokument. 3. Przyjęto: - zaktualizowany Regulamin Rady LGD, - Procedurę wyboru i oceny operacji przez LGD do dofinansowania w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.
Procedura wyboru i oceny operacji przez LGD do dofinansowania w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność		
1.	Zarząd LGD	1. Termin dokonania zmian 27.08.2020 r. 2. Zmiany dotyczyły aktualizacji załącznika nr 3 – Karta oceny wg lokalnych kryteriów wyboru
2.	Zarząd LGD	1. Termin dokonania zmian 12.01.2021 r. 2. Zmiany: - doprecyzowanie terminu wezwania Wnioskodawcy do złożenia wyjaśnień lub dokumentów, - dodania możliwości obniżenia przez Radę kwoty wsparcia, jeśli operacja nie mieści się w limicie środków oraz wskazanie w oparciu o jakie dokumenty Rada może podjąć taką decyzję, - dodania informacji w piśmie przekazywanym Wnioskodawcy informacji czy w dniu przekazania dokumentów do ZW operacja sieci się w limicie środków wskazanych w ogłoszeniu o naborze wniosków - aktualizacja załącznika nr 2 - Karta oceny wstępnej
3.	Zarząd LGD	1. Termin dokonania zmian 12.07.2022 r. 2. Zmiany: - dodaniu wymogu zamieszczenia na liście operacji informacji, iż określony dla naboru limit w walucie EURO zostanie przeliczony przez Zarząd Województwa po kursie bieżącym, - dodanie wymogu zamieszczenia w pisemnej informacji do Wnioskodawcy, iż określony dla naboru limit w walucie EURO zostanie przeliczony przez Zarząd Województwa po kursie bieżącym, - aktualizacja załącznika nr 2 - Karta oceny wstępnej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

Tabela nr 23 Wykaz zmian w Procedurze ustalania kryteriów wyboru operacji i ich zmiany

Lp.	Data zmiany	Termin i zakres zmiany
1.	Walne Zebranie Członków LGD	24.11.2016. - Dodano kryterium dotyczące preferencji dla operacji realizowanych w miejscowościach do 5 tys. mieszkańców
2.	Zarząd LGD	27.08.2020 Dokonano podziału kryteriów wyboru operacji na następujące zakresy tematyczne: Kryteria oceny operacji dla projektów z zakresu: - Rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez podejmowanie działalności gospodarczej, - Rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez rozwijanie działalności gospodarczej. Kryteria oceny operacji dla projektów z zakresu: - Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej, - Promowania obszaru objętego LSR w tym produktów i usług lokalnych, - Wzmocnienia kapitału społecznego w tym przez odnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, a także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych, - Zachowania dziedzictwa lokalnego, - Rozwoju rynków zbytu produktów i usług lokalnych
3.	Zarząd LGD	12.01.2021 Usunięto kryterium związane z tworzeniem/utrzymaniem miejsca pracy w kryteriach oceny operacji dla projektów z zakresu: - Rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez podejmowanie działalności gospodarczej,. - Rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez rozwijanie działalności gospodarczej.
4.	Zarząd LGD	10.2022 Zmiany podjęte z inicjatywy Zarządu LGD dotyczyły doprecyzowania kryteriów 2.1.1 Konkurencyjna Gospodarka Lokalna. Miały na celu zostały zapewnienie bardziej mierzalnego sposobu oceny złożonych wniosków o przyznanie pomocy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych LGD

Cele i przedsięwzięcia LSR wraz ze wskaźnikami ich realizacji zostały określone w oparciu o wyniki przeprowadzonej diagnozy obszaru objętego LSR przy jednoczesnym wykorzystaniu rezultatów działań aktywizujących, informujących i promocyjnych umożliwiających mieszkańcom realny wpływ na kształt LSR. Zaangażowanie społeczności lokalnej w przygotowanie LSR uwzględniało udział przedstawicieli sektora publicznego, społecznego oraz gospodarczego. Prace nad LSR były prowadzone głównie metodą warsztatową, a działania informacyjne prowadzone na szeroką skalę przyczyniły się do aktywnego udziału lokalnej społeczności w procesie budowania kierunków LSR.

LSR została ukierunkowana na realizację trzech celów ogólnych zgodnych z przyjętą misją LGD oraz celami PROW na lata 2014-2020. Osiągnięcie każdego z celów ogólnych realizowane było poprzez kilka uzupełniających celów szczegółowych. Zakładano, iż cele ogólne zostaną osiągnięte w perspektywie długofalowej do 2025 roku. Cele szczegółowe natomiast powinny być osiągnięte do końca 2024 roku. Przyjęte w LSR cele uzupełniały się i były zgodne ze sformułowaną misją LGD, tj. LGD C.K. Podkarpacie to otwarte forum społeczeństwa zorientowanego na partnerską współpracę, w dążeniu do możliwie najlepszego wykorzystania lokalnych zasobów naturalnych, walorów kulturowych i historycznych, w celu poprawy jakości życia mieszkańców.

Do każdego przedsięwzięcia przypisano wskaźniki zgodnie z obowiązującymi zasadami i Wytycznymi MRiRW. Badanie potwierdziło, iż istnieje realna przesłanka do uznania, że zostaną one osiągnięte w zaplanowanych wartościach.

W przypadku wskaźników finansowych, istnieją przedsięwzięcia, w przypadku których nie będzie możliwe wydatkowanie pełnej kwoty środków finansowych. Osiągnięcie wskaźnika w danym obszarze uniemożliwia bowiem ogłoszenie kolejnego naboru albo kwota pozostając do zagospodarowania jest za niska do ogłoszenia naboru wniosków o przyznanie pomocy.

Po zakończeniu w 2023 roku zaplanowanych naborów wniosków w obszarach, w których pozostają jeszcze do osiągnięcia wskaźniki, należałoby zweryfikować kwotę dostępnych oszczędności. Mogłaby zostać zagospodarowana na te przedsięwzięcia, w których nie będą osiągnięte maksymalne poziomy wskaźników lub mogłaby stanowić wsparcie dla tych operacji, w przypadku których Beneficjenci mają problem z dopięciem budżetu. Ewentualne zwiększenie kwoty pomocy będzie możliwe, jeśli zwiększenie budżetu będzie celowe, zasadne i racjonalne oraz będą dostępne środki gwarantujące możliwość zmiany umowy.

Na tempo realizacji LSR wpływało wiele elementów:

- stan przygotowania potencjalnych Beneficjentów do naborów oraz gotowość do realizacji operacji,
- terminy naborów wniosków,
- terminy kontroli administracyjnej wniosków wybranych przez Radę LGD – od tempa pracy pracowników w ramach kontroli administracyjnych zależało tempo realizacji LSR zarówno pod względem rzeczowym jak i finansowym,
- zaangażowanie i determinacja Beneficjentów w uzyskaniu wsparcia, zachowaniu terminów umownych i realizacji zobowiązań między innymi związanych z realizacją i rozliczeniem projektów,
- zewnętrzne czynniki zakłócające proces wdrażania LSR, w tym np. czasowe ograniczenia w prowadzeniu działalności w związku z następstwami pandemii COVID-19, zerwanie łańcuchów dostaw, wysoka inflacja, wzrost kosztów pracy, trudności w pozyskaniu pracowników.

Mimo trudności – większość wskaźników LSR została już zrealizowana. Pozostał niewielki odsetek wniosków o przyznanie pomocy, które znajdują się na etapie kontroli administracyjnej. W 2023 roku zostaną również przeprowadzone dodatkowe nabory wniosków.

W przypadku pozostałych wniosków zostały zawarte wszystkie umowy o przyznaniu pomocy. Mimo, iż udział zrealizowanych płatności jest znacznie niższy od wysokości zakontraktowanych środków, jest to jednak zjawisko w pełni zrozumiałe na obecnym etapie wdrażania LSR. Na podstawie obowiązujących przepisów wydłużono możliwość rozliczania projektów do czerwca 2024 roku.

Ponadto, beneficjenci mają możliwość wystąpienia z uzasadnioną próbą o wydłużenie realizacji projektów ponad 2-letni okres wynikający z rozporządzenia LSR. W związku z powyższym wydłuża się czas realizacji operacji, przy czym Beneficjenci deklarują możliwość zakończenia realizacji projektów przed upływem maksymalnych terminów. Z uwagi na trudności z dostępnością produktów lub usług - potrzebowali dłuższego czasu na osiągnięcie założeń niż pierwotnie zakładano. Pracownicy biura LGD prowadzili w tym zakresie bieżący monitoring. Jeśli wystąpiłaby taka potrzeba – będą podejmowane działania zaradcze.

Zainteresowanie ubieganiem się o wsparcie w ramach naborów wniosków ogłaszanych przez LGD było adekwatne do dostępnego budżetu. W początkowym okresie wdrażania odbyły się nabory, w zakresie których nie złożono wniosków. Wynikało to z niskich kwot przewidzianych na konkursy. Dopiero po zmianie LSR możliwe było zagospodarowanie dostępnych środków finansowych na nowych, bardziej realnych, zasadach.

Poza tym zainteresowanie wnioskodawców było wysokie. Było to pochodną dość atrakcyjnych warunków, na jakich można było uzyskać wsparcie. Wiele osób miało świadomość wyższej użyteczności projektów współfinansowanych ze środków LSR. Duży wpływ na ubieganie się o wsparcie miały prowadzone przez LGD działania promocyjne i aktywizujące. Ponadto, nie było na obszarach wiejskich wielu alternatywnych źródeł finansowania projektów.

Wraz z postępem wdrażania LSR rosła jakość składanej przez Beneficjentów dokumentacji aplikacyjnej. Na końcowym etapie wdrażania większość obowiązujących zasad była stała (nie podlega zmianom), dzięki temu były znane zarówno Beneficjentom jak i LGD. Warto zauważyć, iż w obecnym okresie programowania Instytucja Zarządzająca Programem dbała, aby wprowadzane zmiany nie wpływały na system wdrażania, jeśli nie było takiej potrzeby. Proponowane nowe rozwiązania miały na celu uproszczenie zasad wdrażania lub rezygnację z określonych wymogów, co było pozytywnie przyjmowane przez odbiorców. Udostępniane w końcowym okresie wdrażania LSR formularze wniosków (format .xlsx) nie zawierały blokad ograniczających możliwość formatowania dokumentów, co stanowiło wcześniej duże utrudnienie dla Wnioskodawców.

Występowały opóźnienia w terminach oceny na poziomie Samorządu Województwa Podkarpackiego, co Beneficjenci postrzegali negatywnie. Zdarzało się, iż niezadowolenie przekładało się na ocenę pracy LGD i formułowanie pod jej adresem zastrzeżeń.

W składanej przez Wnioskodawców dokumentacji aplikacyjnej występowały uchybienia, jednak nie miały one większego wpływu na możliwość dokonywania oceny i wyboru operacji przez Radę LGD. Zidentyfikowane błędy mogły być usunięte na wezwanie LGD, jeśli uchybienie miało wpływu na możliwość dokonania przez LGD wyboru. Była to zasadnicza zmiana w porównaniu z początkowym okresem programowania, kiedy LGD nie mogła wzywać Wnioskodawców do składania uzupełnień lub poprawy oczywistych omyłek oraz składania wyjaśnień.

W miarę postępu wdrażania LSR strony zdobywały niezbędne doświadczenie. Wzrosła jakość doradztwa, dokumentacji aplikacyjnej oraz tempa oceny.

Wnioskodawcy mieli świadomość, że złożenie poprawnej i kompletnej dokumentacji aplikacyjnej, pozwoli w większym stopniu konkurować z innymi projektami i w konsekwencji zapewni pozytywną ocenę w zakresie zgodności z LSR i wysoką ocenę według lokalnych kryteriów wyboru. Beneficjenci zwracali uwagę na formułowane uzasadnienie w zakresie zgodności z celami LSR i kryteriami.

Wzrosła również świadomość Wnioskodawców w zakresie korzyści płynących ze szkoleń i doradztwa. Chętniej korzystali z możliwości jakie forowało biuro LGD. Wzrastał również czas doradztwa i jego zakres. Ponadto, poruszane zagadnienia wiązały się z konkretnymi problemami w dokumentacji aplikacyjnej lub potrzebą interpretacji lokalnych kryteriów.

Obowiązujące zasady zobowiązywały Wnioskodawcę/Beneficjenta do udowodnienia faktu, z którego wywodził skutki prawne. Braki lub błędy we wniosku czy załącznikach powodowały negatywne konsekwencje dla Wnioskodawcy. Większa świadomość przełożyła się na większą dbałość o przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej.

LGD w ramach Planu komunikacji oraz bieżącego doradztwa podejmowała działania mające na celu wyeliminowanie najczęściej popełnianych błędów oraz wzrost jakości dokumentacji aplikacyjnej.

Mimo lepszej jakości dokumentów aplikacyjnych, na etapie kontroli administracyjnej w Samorządzie Województwa Podkarpackiego wszyscy Wnioskodawcy byli wzywani do usunięcia braków / poprawy błędów lub złożenia wyjaśnień. Zakres poprawek był mniejszy niż w początkowym okresie wdrażania LSR, co mogło być konsekwencją doradztwa LGD. Wysoko oceniali pracę pracowników nie tylko Beneficjanci ale również Członkowie Zarządu i Rady.

LGD wdrażała wiele zakresów wsparcia w ramach LSR, co zmuszało pracowników i Członków Rady do stałego podnoszenia kompetencji, żeby dokonać oceny zgodnej z obowiązującymi przepisami. Bez znajomości wymogów formalno-prawnych związanych z realizacją projektów, nie byłoby możliwe zapewnienie odpowiedniej jakości doradztwa, czy oceny. Znalazło to odzwierciedlenie w Planie szkoleń dla członków Rady, Zarządu i pracowników Biura Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie.

Respondenci wskazywali na potrzebę dalszych uproszczeń w procedurach oceny wniosków oraz zapewniania wsparcia przy przygotowaniu dokumentacji aplikacyjnej poprzez udostępnienie odpowiednich narzędzi informatycznych np. generatora wniosków.

Dobrze oceniono w miarę jednolite podejście do zakresu wezwań do uzupełnień, w zakresie których uwagi do podobnych uchybień były formułowane w podobny sposób.

Mimo to Wnioskodawcy nadal mieli trudności w zrozumieniu zakresu wezwania i korzystali z doradztwa w LGD lub firm consultingowych. Dobrą praktyką stosowaną w procesie oceny było podawanie danych kontaktowych do osoby oceniającej.

Najwyższe wymagania towarzyszyły projektom związanym z rozwojem przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR, w przypadku których wymagane było złożenie biznesplanu. Mimo mniejszych wymagań w zakresie ubiegania się o powierzenie grantu – organizacje pozarządowe wskazywały na skomplikowane formularze oraz zasady. Dlatego też, poza uchybieniami merytorycznymi pojawiały się często uchybienia techniczne. Niska jakość wniosków wymusza dłuższą ich ocenę, co wpływa na tempo wdrażania. Stąd potrzeba wprowadzenia uproszczeń, które wyeliminują przynajmniej błędy techniczne.

Tabela nr 24 Harmonogram planowanych naborów wniosków o udzielenie wsparcia na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Poddziałanie: „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”			
rok naboru	półrocze	EFROW	Planowana alokacja w EURO
2016	I	-	-
	II	-	-
2017	I	-	-
	II	1. Rozwój przedsiębiorczości przez: podejmowanie działalności gospodarczej II.1.2. - 23 313,06 EUR II.2.1. -23 331,03 EUR	46 644,09 EUR
		Rozwój przedsiębiorczości przez: rozwijanie działalności gospodarczej II.1.1. - 46 572,28 EUR	46 572,28 EUR
		Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	69 786,83 EUR
		Zachowanie dziedzictwa lokalnego	44 156,91 EUR
2018	I	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	23 456,73 EUR
		Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	23 324,71 EUR
		Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych przez 1.3.2. Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła – 5 278,18 EUR 2.2.3. Działania informacyjne, edukacyjne i promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości produktów lokalnych, innowacyjności, ekonomii społecznej – 5 739,15 EUR 3.3.1. Organizacja konkursów propagujących działania LGD – 3 193,55 EUR 1.1.3. Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej – 6 942,52 EUR	21 153,40 EUR
		-	-
	II	-	-
2019	I	Rozwój przedsiębiorczości przez: podejmowanie działalności gospodarczej II.1.2. - 67 342,84 EUR	67 342,84 EUR
		Rozwój przedsiębiorczości przez: rozwijanie działalności gospodarczej II.1.1. - 42 627,94 EUR	42 627,94 EUR
		Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	39 205,83 EUR
		Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej 1.1.3. Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej – 13 682,63 EUR	13 682,63 EUR
		Zachowanie dziedzictwa lokalnego	45 193,67 EUR
		-	-

		Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych przez 1.3.2. Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła – 15 194,64 EUR 2.2.3. Działania informacyjne, edukacyjne i promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości produktów lokalnych, innowacyjności, ekonomii społecznej – 12 694,59 EUR 3.3.1. Organizacja konkursów propagujących działania LGD – 3 210,57 EUR	31 099,80 EUR
		Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	46 563,57 EUR
	II	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	22 202,04 EUR
		Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych (Projekt grantowy)	33 326,86 EU
2020	I	Rozwój przedsiębiorczości przez: podejmowanie działalności gospodarczej II.1.2. - 50 000,00 EUR	50 000,00 EUR
		Rozwój przedsiębiorczości przez: rozwijanie działalności gospodarczej II.1.1. - 129 862,77 EUR II.2.1. - 25 000,00 EUR	154 862,77 EUR
		Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	72 631,40 EUR
		-	-
	II	-	-
2021	I	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	37 500,00 EUR
		Rozwój przedsiębiorczości przez: rozwijanie działalności gospodarczej - II.1.1. - 26 036,68 EUR - II.2.1. - 25 000,00 EUR	51 036,68 EUR
		Rozwój przedsiębiorczości przez: Podejmowanie działalności gospodarczej	125 000,00 EUR
	II	Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	166 000,00 EUR
2022	I	-	-
	II	Rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	48 013,47 EUR
		Rozwój przedsiębiorczości przez: rozwijanie działalności gospodarczej - II.1.1. - 57 115,55 EUR - II.1.2. - 25 000,00 EUR	82 115,55 EUR
		Rozwój rynków zbytu produktów i usług lokalnych	12 500,00 EUR
2023	I		
	II		

Źródło: Załącznik nr 2 do umowy ramowej

Nabory realizowane były zgodnie z *Harmonogram planowanych naborów wniosków o udzielenie wsparcia na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność*, który – w miarę potrzeb – podlegał aktualizacji.

Powodem zmian w Harmonogramie był m.in. brak zainteresowania ogłoszonymi naborami wniosków w początkowym okresie wdrażania, pozyskanie dodatkowych środków dzięki zmianie podejścia do przeliczania kursu euro (możliwe było wykorzystanie różnic kursowych) oraz przekazanie środków z nowej perspektywy finansowej w związku z wydłużeniem o 2 lata okresu programowania 2014-2020. Decyzję w tym zakresie podjęła Komisja Europejska pod koniec sierpnia 2021 roku.

Wdrażanie LSR rozpoczęło w II półroczu 2017 roku ogłaszając 15 naborów wniosków o przyznanie pomocy. W przypadku 6 naborów nie wpłynął żaden wniosek o przyznanie pomocy.

W 2018 roku ogłoszono 4 nabory wniosków o przyznanie pomocy oraz 1 nabór wniosków na realizację grantów dotyczący 4 zakresów wsparcia.

W 2019 roku ogłoszono 11 naborów wniosków o przyznanie pomocy oraz 3 nabory na realizację grantów, w tym jeden dotyczył 3 zakresów.

W latach 2020 – 2022 ogłaszano corocznie 6 naborów wniosków o przyznanie pomocy.

Łącznie złożono 95 wniosków o przyznanie pomocy, czego wybrano 90 wniosków, z których 81 zmieściło się w limicie. 9 wniosków nie zmieściło się w limicie z ogłoszenia, a 5 wniosków zostało ocenionych negatywnie i nie podlegało wyborowi.

Dodatkowe środki z nowej perspektywy zostały skierowane na operacje związane z podejmowaniem działalności gospodarczej oraz rozwojem ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury. Środki z przeliczeń kursowych uzupełniły limity w zaplanowanych wcześniej naborach.

Elementem oceny były kanały komunikacyjne z Wnioskodawcami, które pozwalały na przekazywanie informacji o naborach wniosków i zasadach ubiegania się o wsparcie, działaniach promocyjno-komunikacyjnych, szkoleniowych, animacyjnych i wielu innych.

LGD wdrożyła skuteczne metody dotarcia do odbiorcy:

- informacje o naborach wniosków były zamieszczane na stronie internetowej LGD oraz gmin wchodzących w skład obszaru objętego LSR,
- informacje o naborach wniosków były zamieszczane na portalu społecznościowym (Facebook),
- podejmowano działania informacyjno-szkoleniowe przez uruchomieniem każdego naboru wniosków,
- ogłoszenie o naborze wniosków zawierało uporządkowane informacje m.in. o zakresie wsparcia, kryteriach dostępu do wsparcia, limitach oraz wymaganych dokumentach,
- biuro LGD zapewniło bieżące indywidualne doradztwo każdemu z zainteresowanych Beneficjentów,
- podejmowano działania promocyjne pozwalające na identyfikację LGD jako podmiotu pośredniczącego w dystrybucji środków UE.

Źródła informacji o naborach wniosków pokrywały się ze źródłami informacji o LGD. Osoby, które wypełniały ankietę miały świadomość, iż LGD funkcjonuje na obszarze objętym LSR. Nie wszyscy jednak znali szczegółowy zakres działania LGD. Podejścia Leader jest dość komplikowanym narzędziem i pełne zrozumienie zasad wymaga znacznego wysiłku. Wszyscy Beneficjenci wyraźnie zaznaczali, iż zapoznanie się z zasadami wdrażania było zbyt czasochłonne, dlatego ograniczyli wiedzę do podstawowych informacji o działaniu, wkładając więcej pracy w zrozumienie zasad wypełnienia dokumentacji aplikacyjnej, co zapewniało im możliwość uzyskania zgodności projektu z LSR, pozwalało na pozytywną ocenę w zakresie lokalnych kryteriów wyboru i – po jego wyborze przez Radę – możliwość zawarcia umowy o przyznaniu pomocy. Istotne były również kwestie zapoznania się ze zobowiązaniami i zasadami rozliczania operacji. Większość doceniała rolę LGD, korzystając z oferowanego wsparcia.

Głównym źródłem były informacje zamieszczane na stronie internetowej LGD (84,2%) oraz na stronach internetowych gmin wchodzących w skład obszaru objętego LSR (80,2%) oraz z mediów społecznościowych (44,1%). Nie wymagały one wielkiego wysiłku i jednocześnie zapewniały kompletną wiedzę na temat podejmowanych działań. Co ważne – podkreślano, iż strona jest czytelna, intuicyjna i nie sprawia trudności osobom, które korzystają sporadycznie z Internetu.

Kluczowe były również spotkania informacyjno-konsultacyjne oraz warsztaty szkoleniowe - 41,1%.

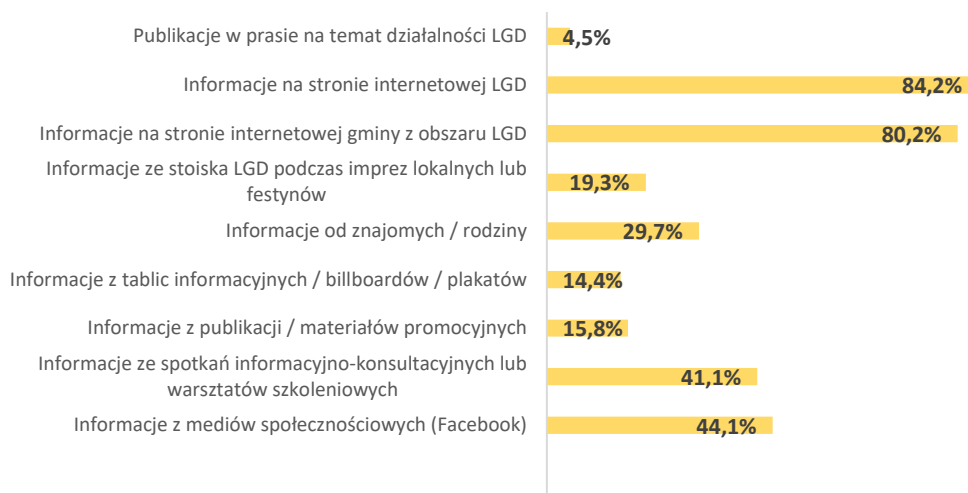
Prawie 30% osób pozyskiwało informacje tzw. pocztą pantoflową, tj od rodziny lub znajomych.

Ważna okazała się również aktywność Biura LGD i Zarządu podczas lokalnych wydarzeń, w czasie których informacje można było pozyskać np. na stoisku (19,3%).

Pozostałe działania obejmujące publikacje i materiały promocyjne (15,8%), tablice i plakaty (14,4%) oraz publikacje w prasie (4,5%) zaspokajały inne potrzeby w zakresie dostępu do informacji.

Powyższe dane pokazują, iż szeroko zakrojona działalność biura LGD pozwala na skuteczne dotarcie z informacją do zainteresowanych i stanowi ważne źródło promocji działalności LGD.

Wykres nr 5 Główne źródła informacji o LGD i podejmowanych przez nią działaniach

Źródło: ankieta ewaluacyjna

Tabela nr 25 Zestawienie naborów wniosków w latach 2017 -2021

Nr naboru	Zakres tematyczny	Przedsięwzięcie	Liczba WoPP / WoPG złożonych	Liczba WoPP / WoPG wybranych	Liczba WoPP / WoPG poza limitem	Liczba WoPP / WoPG niewybranych	Zawarte UoPP / UoPG
1/2017	PD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	5	3	2	2	2
2/2017	PD	2.2.1. Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną	1	1	0	0	1
3/2017	RD	2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	4	2	0	2	2
4/2017	RD	2.2.1. Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną	1	1	0	1	0
5/2017	RI	1.1.1. Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych	1	1	0	0	1
6/2017	RI	1.1.2. Urządzenie i porządkowanie ogólnodostępnych terenów zielonych, parków lub miejsc wypoczynku	1	1	0	0	0
7/2017	RI	1.1.3. Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	Brak wniosków				
8/2017	ZD	1.2.1. Rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, budynków sakralnych i cmentarzy	1	1	0	0	1
9/2017	ZD	1.2.1. Odnowienie, uporządkowanie, oznakowanie zabytkowych budowli lub obiektów małej architektury	2	2	0	0	1
10/2017	PO	1.3.1. Budowa, przebudowa lub remont obiektów na cele promocji lokalnych produktów i usług	Brak wniosków				
11/2017	PO	1.3.2. Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła	Brak wniosków				
12/2017	PO	2.2.3. Działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości, produktów lokalnych, innowacyjności i ekonomii społecznej,	Brak wniosków				
13/2017	PO	3.3.1. Organizacja konkursów propagujących działania LGD	Brak wniosków				
14/2017	WK	3.1.1. Przystosowanie lub/i wyposażenie miejsc ogólnodostępnych służących aktywizacji zawodowej	1	1	0	0	0
15/2017	WK	3.1.2. Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych	Brak wniosków				
Suma 2017			17	12	2	3	8

1/2018	PO	1.3.1. Budowa, przebudowa lub remont obiektów na cele promocji lokalnych produktów i usług	1	1	0	0	0
2/2018	WK	3.1.1.Przystosowanie lub/i wyposażenie miejsc ogólnodostępnych służących aktywizacji zawodowej	1	1	0	0	1
3/2018	WK	3.1.2. Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych	1	1	0	0	0
4/2018	RI	1.1.2. Urządzenie i porządkowanie ogólnodostępnych terenów zielonych, parków lub miejsc wypoczynku	1	1	0	0	1
1/2018/G	PO	1.1.3. Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	1 WoPP 1 WoPG	1 WoPP 1 WoPG	0	0	1 UoPG 1 UoPP
		1.3.2. Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła	3 WoPG	2 WoPG	1 WoPG	1	1 UoPG
		2.2.3. Działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości, produktów lokalnych, innowacyjności i ekonomii	1 WoPG	1 WoPG	0	0	1 UoPG
		3.3.1. Organizacja konkursów propagujących działania LGD,	1 WoPG	1 WoPG	0	0	1 UoPG
Suma 2018			5 + 5	5 + 5	5 + 6	5 + 5	1
1/2019	RD	2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	4	4	0	0	1
2/2019	RD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	Brak wniosków				
3/2019	RD	2.2.1. Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną	Brak wniosków				
4/2019	PD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	8	6	3	2	3
5/2019	RI	1.1.1.Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych	1	1	0	0	0
6/2019	RI	1.1.2. Urządzenie i porządkowanie ogólnodostępnych terenów zielonych, parków lub miejsc wypoczynku	1	1	0	0	1
7/2019	ZD	1.2.1. Rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, budynków sakralnych i cmentarzy	1	1	0	0	1
8/2019	RRZ	2.2.2. Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/ usług lokalnych i/lub z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej	1	1	0	0	0
9/2019	WK	3.1.1. Przystosowanie lub/i wyposażenie miejsc ogólnodostępnych służących aktywizacji zawodowej	1	1	0	0	1

10/2019	WK	3.1.2. Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych	1	1	0	0	
11/2019	PO	1.3.1. Budowa, przebudowa lub remont obiektów na cele promocji lokalnych produktów i usług	3	3	1	0	2
1/2019/G	PO	1.3.2. Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła	1 WoPP 2 WoPG	1 WoPP 2 WoPG	0	0	1 UoPP 2 UoPG
		2.2.3. Działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości, produktów lokalnych, innowacyjności i ekonomii	2 WoPG	2 WoPG	0	0	2 UoPG
		3.3.1. Organizacja konkursów propagujących działania LGD,	1 WoPG	1 WoPG	0	0	1 UoPG
2/2019/G	RI	1.1.3. Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	1 WoPP 3 WoPG	1 WoPP 3 WoPG	1	0	1 UoPP 2 UoPG
3/2019/G	WK	3.1.2. Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych	1 WoPP 4 WoPG	1 WoPP 4 WoPG	0	0	1 UoPP 4 UoPG
Suma 2019 r.			24 WoPP 12 WoPG	24 WoPP 12 WoPG	1 WoPP 1 WoPG	2	12 UoPP 11 UoPG
1/2020	PD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	5	5	3	0	2
2/2020	RD	2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	8	8	0	0	6
3/2020	RD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	Brak wniosków				
4/2020	RD	2.2.1. Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną	2	2	0	0	1
5/2020	RI	1.1.1. Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych	1	1	0	0	1
6/2020	RRZ	2.2.2. Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/ usług lokalnych i/lub z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej	1	1	0	0	0
Suma 2020 r.			17	17	3	17	10
1/2021	RI	1.1.1. –Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych	1	1	1	0	0

2/2021	ZD	1.2.1. Rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, budynków sakralnych i cmentarzy	1	1	0	0	1
3/2021	RD	2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	2	2	0	0	1
4/2021	RD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	1	1	0	0	0
5/2021	RD	2.2.1. Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną	1	1	0	0	1
6/2021	RRZ	2.2.2. Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/ usług lokalnych i/lub z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej	1	1	0	0	0
Suma 2021 r.			7	7	1	0	3
1/2022	RI	1.1.1. Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych	2	2	0	0	2
2/2022	RI	1.1.3. Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	1	1	0	0	1
3/2022	PD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	8	7	0	1	0
4/2022	RI	1.1.1. Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych	1	1	0	0	0
5/2022	RD	2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	2	2	0	0	0
6/2022	RD	2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	1	1	0	0	0
7/2021	RRZ	2.2.2. Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/ usług lokalnych i/lub z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej	1	1	0	0	0
Suma 2022 r.			16	15	1	1	3
Suma 2017 r. – 2022 r.			103	97	10	23	56

Źródło: Opracowanie na podstawie danych LGD

Legenda:

WoPP – wniosek o przyznanie pomocy, WoPG – wniosek o powierzenie grantu; UoPP – umowa o przyznaniu pomocy, UoPG – Umowa o powierzenie grantu

W latach 2017 – 2022 LGD przeprowadziła 49 naborów wniosków o przyznanie pomocy oraz 4 nabory wniosków o powierzenie grantów, w ramach których złożono 86 wniosków o przyznanie pomocy oraz 17 wniosków o powierzenie grantów. Na podstawie przeprowadzonych konkursów na wybór Grantobiorców sporządzono dodatkowo 4 wnioski o przyznanie pomocy na realizację projektów grantowych, które nie podlegały wyborowi.

W przypadku 9 naborów wniosków o przyznanie pomocy nie wpłynął żaden wniosek.

LGD ogłaszała nabory w następujących zakresach, zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia LSR³:

WK – wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych

PD - rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez podejmowanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie

RD - rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez rozwijanie działalności gospodarczej, w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie

RRZ - Rozwój rynków zbytu produktów i usług lokalnych

ZD – zachowania dziedzictwa lokalnego

RI – rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej

PO – promowania obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych (PG)

Na tej podstawie Samorząd Województwa zawarł 39 umów o przyznaniu pomocy, w tym 35 umów z Beneficjentami oraz 4 umowy z LGD na realizację projektów grantowych. LGD zawarła 17 umów o powierzenie grantów.

Po wprowadzeniu zmiany polegającej na przyznawaniu przez Samorząd Województwa wsparcia do limitu przeliczanego według średniego kursu NBC z przedostatniego dnia roboczego poprzedzającego miesiąc przyznania pomocy (LGD mogła dokonywać wyboru do limitu przeliczanego według stałego kursu euro wynoszącego 4 zł), niewielka część wniosków o przyznanie pomocy, które nie mieściły się w limicie, ale zostały wybrane przez LGD podlegała finansowaniu. Były to wnioski najwyżej ocenione, dla których po przeliczeniu limitu według wyższego kursu euro wystarczyło środków finansowych w danym ogłoszeniu o naborze wniosków. Nie dotyczyło to Grantobiorców.

Nie wycofano żadnego wniosku o przyznanie pomocy i wpłynęły 3 protesty rozpatrzone pozytywnie.

³ rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2019 r. poz. 664 i 2023, z 2020 r. poz. 1555 oraz z 2021 r. poz. 2358);

Tabela nr 26 Zestawienie poziomu realizacji budżetu LSR w ramach PROW na lata 2014-2020 według celów

Cele ogólne			Cele szczegółowe				Przedsięwzięcia					
Budżet LSR w [EUR]	Realizacja budżetu		Nazwa	Budżet LSR w [EUR]	Realizacja budżetu		Nazwa	Budżet LSR w [EUR]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
	[EUR]	[%]			Realizacja budżetu							
					[EUR]	[%]			[EUR]	[%]	[EUR]	[%]
CEL OGÓLNY 1 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD C.K. Podkarpacie w oparciu o efektywne wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych												
631 612,83	408 756,56	64,72%	1.1. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury społecznej i turystycznej oraz estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR.	439 587,39	225 413,94	51,28%	1.1.1 Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych .	301131,70	266995,61	88,66%	142418,23	47,29%
							1.1.2 Urządzenie i porządkowanie ogólnodostępnych terenów zielonych, parków lub miejsc wypoczynku.	62530,54	62530,54	100,00%	62530,54	100,00%
							1.1.3 Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	75925,15	67592,95	89,03%	20465,17	26,95%
			1.2 Zachowanie i odtworzenie dziedzictwa kulturowego i historycznego LGD.	126 850,58	120 641,71	95,11%	1.2.1 Rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, budynków sakralnych i cmentarzy	105895,07	99986,20	94,42%	99986,20	94,42%
							1.2.2 Odnawianie, uporządkowanie, oznakowanie zabytkowych budowli lub obiektów małej architektury	20955,51	20655,51	98,57%	20655,51	98,57%
			1.3 Rozwój i promocja produktów lokalnych, atrakcji i usług turystycznych.	65 174,86	62 700,91	96,20%	1.3.1 Budowa, przebudowa lub remont obiektów na cele promocji lokalnych produktów i usług.	22202,04	22002,39	99,10%	22002,39	99,10%
							1.3.2 Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła	20472,82	18948,52	92,55%	18948,52	92,55%

							1.3.3 Wydanie publikacji książkowych, elektronicznych i multimedialnych propagujących zasoby LGD	15000,00	14250,00	95,00%	14250,00	95,00%
							1.3.4 Realizacja działań wykorzystujących lokalne zasoby kulturowe, historyczne i przyrodnicze dotyczące promocji obszaru Lokalnej Grupy Działania	7500,00	7500,00	100%	7500,00	100,00%
CEL OGÓLNY 2 Zachowanie i wykorzystanie zasobów dziedzictwa przyrody i kultury w celu różnicowania lokalnej gospodarki oraz rozwoju lokalnego rynku pracy.												
697135,89	353046,08	50,64%	CELE SZCZEGÓŁOWE 2.1. Wsparcie inwestycyjne tworzenia nowych i rozwój już istniejących podmiotów gospodarczych.	592871,12	311405,47	52,52%	2.1.1 Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	302215,22	262559,87	86,88%	178538,77	59,08%
							2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	290655,90	236445,51	81,35%	132866,70	45,71%
			2.2. Wspieranie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach.	104264,77	41640,61	39,94%	2.2.1 Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną	73331,03	65589,05	89,44%	23331,03	31,82%
							2.2.2 Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/usług lokalnych i/lub z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej	12500,00	10671,22	85,37%	0,00	0,00%
							2.2.3 Działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości, produktów lokalnych, innowacyjności, ekonomii społecznej.	18 433,74	18 309,58	99,33%	18 309,58	99,32%
CEL OGÓLNY 3 Stworzenie warunków dla zwiększenia integracji i aktywności lokalnej społeczności.												
425 921,28	377 108,50	88,53%	3.1. Rozwijanie inicjatyw edukacyjnych ukierunkowanych na wzrost aktywności	103 347,16	99 525,63	96,30%	3.1.1 Przystosowanie lub/i wyposażenie miejsc ogólnodostępnych służących aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców LGD	57 520,30	56 856,80	98,84%	56 856,80	98,85%

			społecznej i zawodowej mieszkańców LGD.				3.1.2 Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych	45 826,86	42 668,83	93,11%	42 668,83	93,11%
			3.2 Wzmocnienie aktywności mieszkańców, wspieranie integracji, współpracy.	305 570,00	267 159,83	87,43%	3.2.1 Utrzymanie zatrudnienia w związku z funkcjonowaniem biura LGD	247 170,00	247 170,00	100%	219 704,41	88,89%
							3.2.2 Utrzymanie i aktualizacja strony Internet LGD	750,00	750,00	100%	184,8	24,64%
							3.2.3 Sfinansowanie kosztów bieżących funkcjonowania biura LGD bezpośrednio związanych z wdrażaniem LSR	57 650,00	57 650,00	100%	47 270,62	82,00%
							3.3 Ochrona zdrowia i profilaktyka zdrowotna, przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym i antyspołecznym.	17 004,12	10 423,04	61,30%	3.3.1 Organizacja konkursów propagujących działania LGD	6 404,12
							3.3.2 Organizacja przedsięwzięć edukacyjnych stanowiących atrakcyjną ofertę zagospodarowania wolnego czasu	6 000,00	6 000,00	100%	3 336,91	55,62%
							3.3.3 Działania promujące integrację, aktywność społeczną i zawodową mieszkańców	4 600,00	4 600,00	100%	695,34	15,12%
RAZEM									1 596 123,37	X	1 138 911,14	X
PROW 2014 - 2020									1 596 123,37		1 138 911,14	

Źródło: Opracowanie na podstawie danych monitoringowych LGD

Tabela nr 27 Rzeczowa realizacja celów oraz przedsięwzięć w LSR

Wskaźniki rezultatu	Jedn. miary	Stan początkowy	Stan docelowy	Realizacja (%)	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jedn. miary	Stan docelowy	Realizacja szt.	
									U	P
CEL OGÓLNY 1 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD C.K. Podkarpacie w oparciu o efektywne wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych										
1.1. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury społecznej i turystycznej oraz estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR.										
w. 1.1. Liczba wybudowanych, wyremontowanych, zmodernizowanych lub/i wyposażonych miejsc, obiektów infrastruktury społecznej, kulturowej związanych z jakością życia na obszarach wiejskich	sztuka	0	5	100,00%	1.1.1 Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych .	Liczba ogólnodostępnych obiektów turystycznych, nowopowstałych, zmodernizowanych lub doposażonych	sztuka	5	100,00%	40,00%
					1.1.2. Urządzenie i porządkowanie ogólnodostępnych terenów zielonych, parków lub miejsc wypoczynku	Liczba nowopowstałych, uporządkowanych terenów rekreacyjnych i/lub wypoczynkowych	sztuka	3	133,33%	133,33%
w. 1.1. Liczba korzystających z miejsc i obiektów objętych operacjami mającymi na celu rozwój infrastruktury związanej z jakością życia na obszarach wiejskich	osoba	0	6400	59,38%	1.1.3. Budowa, adaptacja, remont niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	Liczba powstałych, zaadoptowanych lub/i wyposażonych ogólnodostępnych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	sztuka	4	100,00%	75,00%
1.2 Zachowanie i odtworzenie dziedzictwa kulturowego i historycznego LGD.										
w.1.2. Liczba zachowanych, odtworzonych, zabezpieczonych zabytków/ miejsc pamięci związanych z dorobkiem kulturowym i historycznym LGD	sztuka	0	3	100,00%	1.2.1. Rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, budynków sakralnych i cmentarzy	Liczba zrewitalizowanych obiektów zabytkowych	sztuka	3	100,00%	100,00%
w.1.2. Liczba korzystających z zrewitalizowanych zabytków, miejsc pamięci będących dorobkiem kulturowym i historycznym LGD	osoba	0	2000	100,00%	1.2.2. Odnowienie, uporządkowanie, oznakowanie zabytkowych budowli lub obiektów małej architektury	Liczba odnowionych/oznakowanych/ uporządkowanych zabytków	sztuka	1	100,00%	100,00%
1.3 Rozwój i promocja produktów lokalnych, atrakcji i usług turystycznych.										

w.1.3. Liczba wybudowanych, wyremontowanych, zmodernizowanych lub/i wyposażonych miejsc i obiektów przeznaczonych na cele rozwoju i promocji produktów lokalnych	sztuka	0	3	100,00%	1.3.1. Budowa, przebudowa lub remont obiektów na cele promocji lokalnych produktów i usług	Liczba wybudowanych, przebudowanych/ wyremontowanych obiektów służących promocji lokalnych produktów i usług	sztuka	2	100,00%	100,00%
w.1.3. Liczba odbiorców działań promocyjnych	osoba	0	15000	100,00%	1.3.2. Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła	Liczba uczestników wydarzeń	osoba	3600	100,00%	100,00%
					1.3.3. Wydanie publikacji książkowych, elektronicznych i multimedialnych propagujących zasoby LGD	Liczba inicjatyw propagujących zasoby LGD	sztuka	1	100,00%	100,00%
w.1.3. Liczba utworzonych ogólnodostępnych multimedialnych punktów informacji o zasobach lokalnych	sztuka	0	1	100,00%	1.3.4. Realizacja działań wykorzystujących lokalne zasoby kulturowe, historyczne i przyrodnicze dotyczące promocji obszaru Lokalnej Grupy Działania	Liczba wydarzeń promocyjnych	sztuka	1	100,00%	100,00%
CEL OGÓLNY 2 Zachowanie i wykorzystanie zasobów dziedzictwa przyrody i kultury w celu różnicowania lokalnej gospodarki oraz rozwoju lokalnego rynku pracy										
2.1. Wsparcie inwestycyjne tworzenia nowych i rozwój już istniejących podmiotów gospodarczych.										
w.2.1. Liczba miejsc pracy utworzonych lub/i utrzymanych w wyniku operacji realizowanych w ramach wdrażania LSR	sztuka	0	28	64,29%	2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat	Liczba wspartych przedsiębiorstw	sztuka	13	92,31%	61,54%
w.2.1.Liczba mikroprzedsiębiorstw, które w wyniku operacji w ramach wdrażania LSR uruchomiły lub rozwinęły działalność gospodarczą	sztuka	0	18	83,33%	2.1.2. Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	Liczba udzielonych dotacji na uruchomienie/rozwój działalności gospodarczej	sztuka	7	100,00%	71,43%
						Liczba udzielonych dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej	sztuka	5	80,00%	20,00%
2.2. Wspieranie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach										
2.2. Wspieranie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach	sztuka	0	3	33,33%	2.2.1. Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć	Liczba wspartych przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z rozwojem ekonomii społecznej	sztuka	3	100,00%	33,33%

					innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną					
2.2. Wsparcie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach	sztuka	0	3	100,00%	2.2.2. Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/usług lokalnych lub/i z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej	Liczba wybudowanych i/lub zmodernizowanych, wyposażonych pomieszczeń do produkcji bądź sprzedaży produktów lokalnych	sztuka	1	100,00%	0,00%
2.2. Wsparcie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach	sztuka	0	5	60,00%	2.2.3. Działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne związane z propagowaniem przedsiębiorczości, produktów lokalnych, innowacyjności, ekonomii społecznej	Liczba podjętych inicjatyw informacyjnych lub/i edukacyjnych lub/i promocyjnych związanych z rozwojem przedsiębiorczości	sztuka	3	100,00%	100,00%
2.2. Wsparcie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach	sztuka	0	1	0,00%						
CEL OGÓLNY 3 Stworzenie warunków dla zwiększenia integracji i aktywności lokalnej społeczności.										
3.1. Rozwijanie inicjatyw edukacyjnych ukierunkowanych na wzrost aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców LGD.										
w.3.1. Liczba przystosowanych ogólnodostępnych miejsc do prowadzenia działalności edukacyjnej, kulturalnej i integracji mieszkańców	sztuka	0	2	50,00%	3.1.1. Przystosowanie lub/i wyposażenie miejsc ogólnodostępnych służących aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców LGD	Liczba miejsc/punktów aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców	sztuka	2	100,00%	100,00%
w.3.1. Liczba przedsięwzięć edukacyjnych związanych z wykorzystaniem narzędzi IT	sztuka	0	3	33,33%	3.1.2. Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych	Liczba inicjatyw edukacyjnych o charakterze innowacyjnym	sztuka	4	125,00%	125,00%
3.2 Wzmocnienie aktywności mieszkańców, wspieranie integracji, współpracy.										
w.3.2. Liczba utrzymanych miejsc pracy w związku z funkcjonowaniem LGD	osoba	2	2	120,00%	3.2.1. Utrzymanie zatrudnienia w zawiązku z funkcjonowaniem biura LGD	Liczba utrzymanych etatów	osoba	2	120,00%	120,00%
w.3.2. Liczba stron Internet promujących założenia LSR i działalność LGD	sztuka	1	1	100,00%	3.2.2. Utrzymanie i aktualizacja strony Internet LGD www.ckpodkarpace.pl	Liczba utrzymanych stron internetowych	sztuka	1	100,00%	100,00%
w.3.2. Liczba wspartych organizacji w zakresie bieżącej działalności, których	sztuka	0	1	100,00%	3.2.3. Sfinansowanie kosztów bieżących funkcjonowania	Liczba wspartych organizacji	sztuka	1	100,00%	100,00%

celem jest wdrożenie LSR, aktywizacja społeczna, rozwój współpracy i integracji					biura LGD bezpośrednio związanych z wdrażaniem LSR					
3.3 Ochrona zdrowia i profilaktyka zdrowotna, przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym i antyspołecznym.										
w.3.3. Liczba zorganizowanych imprez promujących zdrowy i aktywny tryb życia	sztuka	0	2	100,00%	3.3.1. Organizacja konkursów propagujących działania LGD	Liczba zorganizowanych imprez	sztuka	2	100,00%	100,00%
w.3.3. Liczba otwartych inicjatyw będących formą pożytecznego zagospodarowania wolnego czasu	sztuka	0	12	125,00%	3.3.2. Organizacja przedsięwzięć edukacyjnych stanowiących atrakcyjną ofertę zagospodarowania wolnego czasu	Liczba osób korzystających z bezpłatnej oferty zagospodarowania wolnego czasu	osoba	300	133,33%	133,33%
w.3.3. Liczba odbiorców działań promocyjnych	osoba	0	900	48,78%	3.3.3. Działania promujące integrację, aktywność społeczną i zawodowa mieszkańców	Liczba imprez aktywizujących o charakterze integracyjnym	sztuka	2	50,00%	50,00%

Źródło: Opracowanie na podstawie danych monitoringowych LGD

Poziom realizacji planu finansowego był pochodną aktywności wnioskodawców. Miało to również odzwierciedlenie w stanie realizacji wskaźników produktu i wskaźników przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć. Im wyższe zainteresowanie wnioskodawców możliwością uzyskania wsparcia, tym większe szanse na szybkie rozdysponowanie dostępnego budżetu.

Poziom zawartych umów był bardziej zaawansowany, niż kwota wypłaconych beneficjentom środków finansowych. Jest to sytuacja normalna, gdyż płatności następują po zawarciu umowy, zrealizowaniu zakresu rzeczowego i złożeniu wniosku o płatność. Zmiana przepisów w trakcie okresu programowania umożliwiła ponoszenie kosztów kwalifikowalnych po złożeniu wniosku o przyznanie pomocy. Jednakże niewielka część beneficjentów zdecydowała się na podjęcie ryzyka w tym zakresie. Jeśli bowiem nie doszłoby do zawarcia umowy o przyznaniu pomocy, poniesione koszty nie mogły podlegać refundacji. Dlatego też większość beneficjentów przystępowała do realizacji zakresu rzeczowego dopiero po zawarciu umowy.

Pandemia COVID-19 i jej następstwa również spowolniły tempo wdrażania i opóźniły możliwość osiągnięcia zakładanych wskaźników. Negatywny wpływ na tę kwestię miała również możliwość wydłużania terminów realizacji projektów. W konsekwencji zakładane poziomy będą mogły być osiągnięte dopiero na koniec okresu wdrażania, tj. w 2024 roku. W przypadku wskaźników oddziaływania weryfikacja poziomu osiągnięcia wskaźnika możliwa będzie najwcześniej po 2025 roku.

Przerwanie łańcuchów dostaw w następstwie pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie, wysoka inflacja oraz spowolnienie gospodarcze powodowały, iż Beneficjenci przesuwali i nadal przesuwają terminy realizacji projektów. Zapewniali jednak o gotowości do rozliczenia końcowego, przy czym miało ono nastąpić w późniejszym terminie.

Budżet LSR był pochodną dostępnych w naborze na wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, środków finansowych przeliczonych na mieszkańca. Wysokość środków na poszczególne przedsięwzięcia była adekwatna do zdiagnozowanych potrzeb, przy czym uwzględniająca dostępne środki finansowe. Zgłaszane zapotrzebowanie nieznacznie przekraczało dostępne limity.

Część wskaźników nie została jeszcze osiągnięta. Biorąc jednak pod uwagę fakt, iż nadal w ocenie znajdują się wnioski o przyznanie pomocy, ponadto LGD w kwietniu 2023 roku planuje zamieścić kolejne ogłoszenia naboru wniosków, zakładane poziomy powinny zostać osiągnięte, gdyż x będą uzupełnione o wartości uzyskane w wyniku projektów sfinansowanych w 2023 i 24 roku. Jeśli wystąpią odchylenia – będą one nieznaczne.

Inaczej wygląda sytuacja w przypadku środków finansowych zarezerwowanych w budżecie LSR na poszczególne przedsięwzięcia. Znaczna część wskaźników została osiągnięta, jeśli weźmiemy pod uwagę zawarte umowy o przyznaniu pomocy. Jednocześnie, w przypadku części naborów osiągnięto wskaźniki rzeczowe poprzez zaangażowanie niższych niż zaplanowane środków finansowych, dlatego też nie będzie możliwe wykorzystanie w danym przedsięwzięciu pełnego budżetu. Do końca 2024 roku będą również dokonywane płatności na rzecz beneficjentów. Dopiero na tym etapie możliwe będzie zweryfikowanie rzeczywistego poziomu wdrażania LSR. XX

LGD podjęła się realizacji 3 celów głównych, 8 celów szczegółowych oraz 22 przedsięwzięć w ramach LSR. Biorąc pod uwagę stosunkowo niewielki budżet na realizację założeń, przypisane do poszczególnych przedsięwzięć kwoty nie były wysokie. Mogło to wpłynąć na poziom zainteresowania beneficjentów możliwością pozyskania wsparcia w ramach LSR. Warto byłoby w kontekście nowej perspektywy mocniej ukierunkować wydatkowanie środków i zarezerwować wyższe kwoty w kluczowych obszarach.

Stosunkowo niewielki budżet przełożył się na bardzo dużą liczbę naborów wniosków. Wiązało się to z koniecznością poniesienia dużych nakładów pracy w zakresie ogłaszania naboru wniosków, które nie znalazły odpowiedniego zainteresowania (W 9 naborach nie wpłynął żaden wniosek).

Osiągnięte poziomy finansowe i rzeczowe zostały odzwierciedlone w tabelach według stanu na 31.12.2022 rok. Z uwagi na czas pozostały do zakończenia okresu programowania oraz biorąc pod uwagę przeprowadzone nabory wniosków oraz zaplanowane działania - nie zidentyfikowano zagrożenia w zakresie braku możliwości osiągnięcia wskaźników na założonych poziomach (nie mniej niż 85%). Mniejsze ryzyko w tym zakresie dotyczyło wskaźników finansowych realizacji LSR.

Możliwość osiągnięcia zakładanych wskaźników nie była taka pewna zwłaszcza w początkowym okresie wdrażania programu, kiedy konieczne było podejmowanie działań zaradczych pozwalających na osiągnięcie pierwszego kamienia milowego, wynikającego z zawartej z Samorządem Województwa umowy ramowej⁴. Podjęte przez Instytucję Zarządzającą działania zaradcze doprowadziły m.in. do zmiany zobowiązań wynikających z postanowień umowy ramowej. Jedynym wskaźnikiem koniecznych do osiągnięcia jest finansowa realizacja LSR na poziomie 85% udzielonego w ramach LSR wsparcia według stanu na 30.06.2023 r.

W kontekście możliwości osiągnięcia tego wskaźnika należy wskazać, iż tempo wypłaty środków finansowych tylko w części było zależne od LGD. Czynniki wpływającymi na wysokość wypłaconych Beneficjentom środków byli przede wszystkim sami Beneficjenci. Ograniczeniami w terminowej realizacji projektów były warunki rynkowe, długi czas oczekiwania na dostawy spowodowany zerwaniem łańcuchów dostaw w następstwie COVID-19 oraz wojny w Ukrainie, inflacja oraz spowolnienie gospodarcze.

Uzasadnieniem dla przesunięcia w czasie pełnego wykonania LSR pod względem wskaźników rzeczowych i finansowych, był przyjęty system wdrażania. Zgodnie z pierwotnymi założeniami perspektywa programowa miała zakończyć się w 2020 roku z zachowaniem zasady „n+2” dotyczącej realizacji płatności. W wyniku wystąpienia szeregu niekorzystnych zjawisk Komisja Europejska podjęła decyzję o wydłużeniu realizacji obecnego okresu programowania o 2 lata, przesuwając część środków finansowych z nowej perspektywy na realizację obecnej. Zachowano przy tym zasady wdrażania obowiązujące w okresie 2014-2020. Ponadto, Instytucja Zarządzająca, wprowadziła szereg uproszczeń, które miały ułatwić beneficjentom realizację i rozliczenie projektów.

Kolejnym elementem, który bezpośrednio wpływał na możliwość realizacji wskaźników, była wprowadzona możliwość rezygnacji, na uzasadnioną prośbę, z deklaracji złożonych przez Wnioskodawcę w zakresie lokalnych kryteriów wyboru.

Zgodnie z postanowieniami umów o przyznaniu pomocy oraz obowiązującymi przepisami – propozycja zmian w umowie w odniesieniu do lokalnych kryteriów wyboru nie mogła powodować uzyskania mniejszej liczby punktów niż minimum określone w naborze wniosków. Pozostałe postanowienia umowy również mogły ulegać zmianom (w tym przyjęte cele i wskaźniki ich realizacji).

LGD prowadziła bieżący i coroczny monitoring poziomu zawartych umów, stosowała szereg zachęt do szybszego rozliczania projektów przez Beneficjentów (szkolenia z etapu rozliczania projektów, bieżące doradztwo). Badanie wykazało na występujące trudności w monitorowaniu i ewaluacji LSR związane z brakiem dostępu do systemu informatycznego wspierającego proces wdrażania. Dane są pozyskiwane w okresach cyklicznych, do czego wykorzystywany jest system informatyczny przygotowany na potrzeby Samorządu Województwa Podkarpackiego. LGD nie ma bieżącego dostępu do informacji o stanie realizacji LSR oraz postępach w ocenie wniosków. Zarówno Samorząd Województwa Podkarpackiego jak i LGD gromadzą dodatkowe dane, mające na celu bieżące monitorowanie postępów. Czynności w tym zakresie często się powielają.

Warto zabiegać, aby na przyszłą perspektywę został zapewniony system informatyczny, w przypadku którego (wzorem perspektywy 2007-2013) możliwe byłoby generowanie gotowych zestawień oraz dedykowanych raportów z każdego etapu wdrażania w odniesieniu do pojedynczej LSR.

⁴ Umowa o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju kierowanego przez społeczność nr 00026-6933-UM0910013/15 z dnia 23.05.20

c. Projekty współpracy

Projekt współpracy krajowej

Nr umowy i data zawarcia – 00010-6936-UM0920011/19 zawarta w dniu 01.07.2019 r.

Tytuł: Tradycyjne – Lokalne - Naturalne produkty Ziemi Lubaczowskiej i obszaru C. K. Podkarpacie

Akronim: TLNpZLioCKP

Cel projektu: Rozwój obszarów partnerskich LGD, biorących udział w projekcie, w oparciu o produkt lokalny i jego nowe formy dystrybucji poprzez promocję produktów i usług lokalnych, utworzenie e-galerii produktu lokalnego oraz opracowanie i wydanie materiałów informacyjno – promocyjnych w formie albumu.

Wykaz partnerów:

- Lokalna Grupa Działania C. K. Podkarpacie,
- Lokalna Grupa Działania "Rozwój Ziemi Lubaczowskiej",

Budżet projektu:

łącznie - 319 000,00 zł

Lokalna Grupa Działania C. K. Podkarpacie 87 000,00 zł.,

Lokalna Grupa Działania "Rozwój Ziemi Lubaczowskiej" 232 000,00 zł,

Wskaźniki produktu:

1. Liczba wydarzeń/imprez – 7 szt.,
2. Liczba zrealizowanych projektów współpracy – 1 szt.,
3. Liczba inicjatyw propagujących zasoby lokalne – 1 szt.,
4. Liczba wydarzeń promocyjnych – 1 szt.,
5. Liczba wydanych publikacji – 3000 szt.

Efekty rzeczowe: Utworzenie e-galerii, wydanie publikacji.

Opis projektu

W ramach projektu przeprowadzono wiele działań o charakterze promocyjnym związanym z dorobkiem kulturowym LGD w celu stworzenia możliwości do propagowania i rozwoju lokalnej kultury , wzrostu aktywności gospodarczej i społecznej mieszkańców.

W ramach projektu został utworzony Portal Tradycyjne... Lokalne... Naturalne... reprezentujący lokalnych producentów, rolników, artystów, podmioty działające w branży turystycznej, oferujących naturalne produkty pochodzące z własnych gospodarstw, tradycyjne wyroby kulinarne, prace artystyczne z dziedziny malarstwa współczesnego, grafiki, fotografii artystycznej, rzeźby, biżuterii, ceramiki oraz rękodzieła artystycznego, a także naturalnych kosmetyków i środków czystości. Została również wydana dwujęzyczna publikacja pod tytułem: Tradycyjne - Lokalne - Naturalne produkty Ziemi Lubaczowskiej oraz C.K. Podkarpacie w nakładzie 1500 egzemplarzy. Publikacja zawiera prezentacje i zdjęcia tradycyjnych produktów lokalnych i regionalnych z obszarów działania partnerskich LGD.

d. Działalność biura LGD

Biuro LGD jest zlokalizowane w Czudcu przy ulicy Rynek 8. Biuro posiada warunki techniczno-lokalowe i wyposażenie umożliwiające przyjmowanie Beneficjentów, sprawną obsługę administracyjną LGD oraz archiwizację dokumentów. Obecnie w biurze zatrudnione są trzy osoby: Kierownik Biura, Pracownik ds. obsługi wniosków i sekretariatu oraz Księgową. Pracownicy posiadają doświadczenie oraz wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych.

Zatrudnienie w LGD:

1. 01.08.2015- 22.03.2016 – czterech pracowników biura LGD

- Kierownik biura – 1 etat
- Pracownik ds. obsługi wniosków -1 etat,
- Pracownik ds. obsługi wniosków i sekretariatu – ¾ etatu,
- Księgową 1/5 etatu

2. 22.03.2016. do dziś – trzech pracowników biura

- Kierownik biura – 1 etat,
- Pracownik ds. pracownik ds. obsługi wniosków i sekretariatu – 1 etat,
- Księgową - 1/5 etatu

Mocną stroną Biura była profesjonalna kadra, która współpracowała ze sobą od wielu lat. Pracownicy posiadali odpowiednie doświadczenie. Jednocześnie w trakcie wdrażania LSR chętnie nabywali wiedzę i umiejętności. Dzięki temu realizowane zadania cechował wysoki profesjonalizm, samodzielność i zaangażowanie.

Zaangażowanie pracowników miało szczególne znaczenie w czasie pandemii, kiedy Biuro pracowało bez zmian w systemie stacjonarnym i nie było ograniczeń np. w kontaktach beneficjentów z pracownikami.

Analizując przeprowadzone dla pracowników Biura szkolenia, należy podkreślić, iż powinny być kontynuowane w przyszłości. Regularność i szeroki zakres tematyczny zapewniają możliwość nabycia kompletnej wiedzy niezbędnej w procesie wdrażania.

Działalność biura LGD była adekwatna do potrzeb i zgodna z zatwierdzonymi dokumentami, tj. Planem szkoleń oraz Planem komunikacji. Poza czynnościami wynikającymi z umowy ramowej, tj. ogłaszaniem naborów wniosków, obsługą beneficjentów, prowadzeniem strony internetowej, realizacją Planu komunikacji i Planu szkoleń, czy świadczeniem usług doradczych, pracownicy angażowali się w działania animacyjne i aktywizacyjne. Organizowane spotkania czy warsztaty miały wpływ na aktywność mieszkańców oraz pobudzały ich do działania.

Prowadzone działania animacyjno-doradcze miały znaczący wpływ na jakość dokumentów aplikacyjnych. Pozytywny odbiór doradztwa znajdował odzwierciedlenie w wysokich ocenach w tym zakresie. Respondenci w przeprowadzonych rozmowach wskazywali na wysoką użyteczność świadczonego doradztwa, a także na wysokie zaangażowanie pracowników.

Wywiad przeprowadzony z pracownikami Biura LGD potwierdził, iż w okresie programowania 2014-2020 mierzyli się ze znacznie większymi wyzwaniami, niż w poprzedniej perspektywie. Stąd konieczność podnoszenia kwalifikacji, udziału w konsultacjach, szkoleniach i innych formach edukacji. Skomplikowane formularze zasady przygotowania, oceny i rozliczania projektów powodowały, że Beneficjenci nie radzili sobie z przygotowaniem dokumentacji. LGD ogłaszała nabory w wielu zakresach, co wymuszało konieczność znajomości szeregu zagadnień w wielu obszarach tematycznych.

LGD stała się bardziej rozpoznawalna. Ankietowani, którzy nie słyszeli wcześniej o LGD stanowili zaledwie 0,5% wszystkich badanych. Miały na to bezpośredni wpływ prowadzone działania komunikacyjne oraz ogłaszane nabory wniosków.

Plan szkoleń dla członków Rady, Zarządu i pracowników Biura LGD C.K. Podkarpacie w latach 2016-2022

Plan szkoleń służył podnoszeniu wiedzy i kompetencji, a tym samym jakości świadczonego doradztwa. W celu efektywnego wykorzystania zasobów ludzkich oraz zapewnienia najwyższej jakości w realizacji zadań w ramach wdrażania LSR opracowano i skutecznie realizowano szkolenia w zakresie podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych Rady, Zarządu i pracowników Biura LGD. Podstawową formą podnoszenia kwalifikacji były szkolenia zewnętrzne, jak również dobre praktyki w zakresie przekazywania wiedzy w formie warsztatów wewnętrznych przez osoby bardziej doświadczone.

Zaplanowane w Planie szkolenia zostały zrealizowane w pełnym zakresie. Plan szkoleń uwzględniał przeszkolenie pracowników Biura, członków Rady i członków Zarządu.

W każdym roku były realizowane szkolenia w podziale na pracowników Biura LGD i Członków organów LGD. Realizację Planu rozpoczęto w 2016 roku, a szczegółową tematykę szkoleń obrabuje poniższa tabela.

Tabela nr 28 Zestawienie szkoleń dla członków Rady, Zarządu i pracowników Biura LGD

Zakres szkolenia	Planowany termin realizacji szkolenia	Przewidywany czas trwania 1 szkolenia dzień/godzina	Charakterystyka osób do których szkolenie jest przewidziane	Źródło finansowania	Stan realizacji
Zasady wdrażania Strategii Rozwoju lokalnego kierowanego przez Społeczność (LSR)	I kwartał 2016	1dzień / 8 godz.	Rada LGD Pracownicy Biura LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Termin szkolenia - 29.06.2016 r. Uczestnicy: - Członkowie Rady - 12 osób - Pracownicy biura – 2 osoby
Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	II kwartał 2016 I kwartał 2018 I kwartał 2020 IV kwartał 2021	1 dzień / 8 godz.	Pracownicy Biura LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji	Termin szkolenia - 17.11.2016 r. Uczestnicy: - Pracownicy biura – 2 osoby Termin szkolenia - 26.02.2018 r. Uczestnicy: - Pracownicy biura – 2 osoby Termin szkolenia - 12.02.2020 r. Uczestnicy: - Pracownicy biura – 2 osoby Termin szkolenia - 07.12.2021 r. Uczestnicy: - Pracownicy biura – 2 osoby
Procedura konkursowa w LGD, w tym: -procedury oceny zgodności operacji z LSR, - procedury wyboru operacji przez LGD, - procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji	II kwartał 2016 I kwartał 2018 II kwartał 2019 IV kwartał 2021	2 dni /16 godz. 1 dzień /8 godz.	Rada LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Termin szkolenia - 29-30.11.2016 Uczestnicy: - Członkowie Rady - 12 osób Termin szkolenia - 27-28.02.2018 Uczestnicy: - Członkowie Rady - 7 osób Termin szkolenia - 27-28.06.2019 Uczestnicy: - Członkowie Rady -7 osób Termin szkolenia - 08.12.2021 Uczestnicy: - Członkowie Rady - 12 osób
Zasady ewaluacji i monitoringu LSR	I kwartał 2016 I kwartał 2019 II kwartał 2020	1 dzień / 8 godz.	Pracownicy biura LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Termin szkolenia: 28.06.2016 r. Uczestnicy: Pracownicy Biura – 2 Termin szkolenia: 26.03 2019 r. Uczestnicy Pracownicy Biura – 2 Termin szkolenia - 26.06.2020 r. Uczestnicy: Pracownicy biura – 2 osoby

Ochrona i bezpieczeństwo informacji i ochrona danych osobowych	II kwartał 2017	1 dzień / 4 godz.	Rada LGD, Zarząd LGD, Komisja Rewizyjna LGD, Pracownicy biura LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Termin szkolenia - 20.06.2017 r. Uczestnicy: - Członkowie Rady - 4 osoby - Członkowie Zarządu – 2 osoby - Członkowie Komisji Rewizyjnej - 2 osoby - Pracownicy biura – 2 osoby, - księgowa -1 osoba
Dokumentacja obowiązująca w LGD: -Regulamin Rady, -Procedura oceny i wyboru Grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli zgodnie oraz akty prawne obowiązujące w ramach PROW na lata 2014-2020	I kwartał 2018	1 dzień – 8 godzin	Rada LGD, Pracownicy Biura LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Termin szkolenia 18.09.2018 r. Uczestnicy: - Członkowie Rady – 9 osób - Pracownicy Biura – 2
Procedury oraz obowiązujące akty prawne w ramach PROW na lata 2014-2020	I kwartał 2023	1 dzień – 4 godziny	Rada LGD, Pracownicy Biura LGD	Poddziałanie „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Do realizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD

Szkolenia zewnętrzne obejmowały praktyczne warsztaty mające formę kształcenia pozaszkolnego, przeprowadzane przez doświadczonych trenerów zewnętrznych. Szkolenia wewnętrzne obejmowały pogłębianie wiedzy i zdobywanie umiejętności przez większą grupę pracowników i członków, w zakresie dotyczącym podstawowych zagadnień prawnych, administracyjnych i organizacyjnych oraz związanych z szeroko rozumianym wdrażaniem LSR.

Odbiorcy szkoleń mieli wpływ na zakres zaplanowanych do realizacji działań podnoszących kwalifikacje. Miało to ogromne znaczenie w kontekście rozwoju osobistego i wpływa na wysoką jakość wykonywanych zadań.

Obowiązek przygotowania i realizacji Planu szkoleń wynika z obowiązujących zasad.

Plan komunikacji

Głównym założeniem działań komunikacyjnych było wspieranie efektywnej realizacji celów określonych w LSR. jednocześnie:

1. Poinformowanie Wnioskodawców o LSR, jej głównych celach, kryteriach dostępu, zasadach przyznawania dofinansowania oraz typach operacji, które miały największe szanse uzyskania wsparcia z Funduszy Europejskich dostępnych w ramach budżetu LSR.
2. Wspieranie beneficjentów w realizacji operacji.
3. Zapewnienie mieszkańcom LGD informacji na temat operacji współfinansowanych z Funduszy Europejskich dostępnych w ramach budżetu LSR.
4. Uzyskanie informacji zwrotnej na temat oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie.
5. Motywowanie projektodawców i edukowanie ich oraz upowszechnianie efektów zrealizowanych zadań. Przy formułowaniu katalogu działań informacyjnych wzięto pod uwagę dotychczasowe doświadczenie LGD w komunikowaniu się z mieszkańcami oraz zadowalające ich efekty, a także wyniki konsultacji z mieszkańcami dot. systemu komunikacji i ewaluacji LSR.

LGD stosowała zróżnicowane metody angażowania społeczności lokalnej oraz różne narzędzia komunikacji. Informacja była podawana w sposób spersonalizowany, uwzględniający język korzyści specyficzny dla danej grupy docelowej. W informacji i komunikatach przeważały korzyści, obietnice zmian, a komunikowane zmiany były definiowane w pierwszej kolejności jako te, które bezpośrednio dotyczyły zainteresowanych. W przypadku beneficjentów, wsparciem były konkretne informacje dotyczące danego przedsięwzięcia. Dla tej grupy adresowane były komunikaty motywujące do promocji idei pozyskiwania Funduszy UE. LGD wykorzystywała wszelkiego rodzaju spotkania, w których uczestniczyć mogli pracownicy Biura LGD, w zależności od bieżącej potrzeby, o aktualnych konkursach o dofinansowanie operacji, planowanych działaniach, ważnych z punktu widzenia uczestników poszczególnych spotkań. Ważną kwestią były również działania komunikacyjne skierowane do grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy oraz osób niepełnosprawnych. W stosunku do defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy zastosowano następujące działania komunikacyjne:

- informacja na stronie WWW;
- spotkania w siedzibach GOPS-ów;
- informacja na gminnych spotkaniach organizacji pozarządowych;
- szkolenia dedykowane osobom z grupy defaworyzowanej;
- doradztwo indywidualne pracownika Biura LGD;
- poczta elektroniczna, portal społecznościowy.

Skuteczna komunikacja w procesie tworzenia i wdrażania LSR była warunkiem osiągnięcia zakładanych efektów. Kluczowym elementem komunikacji była jej dwustronność, angażująca obie strony procesu.

Takie podejście zapewniło LGD możliwość uzyskania informacji zwrotnej i służyło transparentności podejmowanych działań. Okazało się niezwykle ważne m.in. w budowaniu zaufania do LGD.

Celem głównym Planu komunikacji było wsparcie realizacji celów określonych w LSR m.in. przez efekt zachęty oraz poprzez szerokie informowanie o zasadach dostępu do wsparcia i efektach. Istotne było odpowiednie zmotywowanie odbiorców do ubiegania się o wsparcie, a następnie realizacji i rozliczenia projektów. Kluczowe w kontekście kształtowania świadomości lokalnej społeczności było również odpowiednie utrwalenie efektów uzyskanych dzięki LSR.

Również członkowie LGD byli informowani o możliwościach i korzyściach wynikających z finansowego wsparcia LSR. Ich publiczne wypowiedzi miały istotny wpływ na postrzeganie LGD i jej rozpoznawalność.

Wszystkie podejmowane działania odbywały się z zachowaniem zasad jednolitej wizualizacji i identyfikacji, zgodnie z wytycznymi zawartymi w Księdze Wizualizacji Znaku PROW na lata 2014-2020.

Jednym z działań w ramach Planu komunikacji była strona internetowa (czytelna, intuicyjna, aktualna, zawierająca szczegółowe informacje o LGD, LSR, dokumentach towarzyszących, naborach, procedurach, wzorach formularzy i wiele innych). Było to jedno z lepiej ocenianych narzędzi Planu komunikacji.

LGD prowadziła działania komunikacyjne na bieżąco, z dużą systematycznością oraz uwzględniała ich różnorodność. Biuro prowadziło monitoring efektów podejmowanych działań, co umożliwiło ocenę poziomu osiągnięcia założeń.

Plan komunikacji był realizowany zgodnie z corocznie opracowywanym harmonogramem.

Tabela nr 29 Stan realizacji Planu komunikacji

Termin.	Zakres tematyczny .	Forma	odbiorcy	Publikacja informacji	Uczestnicy
I poł. 2016 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o LSR, o jej głównych celach, zasadach przyznawania dofinansowania, typach operacji oraz o zasadach interpretacji poszczególnych kryteriów oceny używanych przez organ decyzyjny.	3 spotkania aktywizujące nt. głównych założeń LSR oraz zasad oceniania i wyboru operacji na lata 2014-2020	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	- ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (GOK, UG), - informacja na stronach internetowych Na zakończenie uczestnicy wypełnia ankiety w celu pozyskania informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR.	26.06.202016 r. – Czudec – liczba uczestników 22 osoby 30.06.2016 r. – Konieczkowa – liczba uczestników 9 osób 30.06.2016 r. – Wielopole Skrzyńskie – liczba uczestników 19 osób
II poł. 2016 r.	Podsumowanie działań prowadzonych przez LGD	3 konferencje podsumowująca nt. głównych efektów LSR	-mieszkańcy LGD, -przedstawiciele JST,	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	20.12.2026 r. – Wielopole skrzyńskie – liczba uczestników 48 osób 29.12.2016 r. – Czudec – liczba uczestników 33 osoby 21.12.2022 r. – Niebylec – liczba uczestników 44 osoby
I poł. 2017 r.	Poinformowanie ogółu mieszkańców o LSR i o wstępnych efektach	3 spotkania aktywizujące nt. głównych założeń LSR na lata 2014- 2020 oraz jej efektów	- wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	- ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (GOK, UG), -informacja na stronach internetowych (ankiety j/w)	24.04.2017 r. – Wielopole Skrzyńskie – liczba uczestników 6 osób 26.04.2017 r. Czudec – liczba uczestników 22 osoby 28.04.2017 r. – Niebylec – liczba uczestników – 3 osoby
I poł. 2017 r.	Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzania ewentualnych korekt w tym zakresie	badania satysfakcji wnioskodawców LGD dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy	Wnioskodawcy w poszczególnych zakresach operacji w ramach LSR	-ankiety wypełniane przez wnioskodawców	W badaniu ankietowym udział wzięło 10 osób.
II poł. 2017 r.	Podsumowanie działań prowadzonych przez LGD	3 konferencje podsumowujące nt. głównych efektów LSR	-mieszkańcy LGD, -przedstawiciele JST,	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	12.12.2017 r. Czudec – liczba uczestników 27 osób 3.12.2017 r. – Konieczkowa – liczba uczestników 30 osób 14.12.2017 r. – Wielopole Skrzyńskie – liczba uczestników 23 osoby,

I poł. 2018 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach przyznania dofinansowania	3 spotkania aktywizujące nt. głównych założeń LSR oraz zasad oceniania i wyboru operacji na lata 2014-2020	- wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	- ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (GOK, UG), -informacja na stronach internetowych (ankiety j/w)	20.06.2018 r. – Czudec – liczba uczestników 5 osób 22.06.2018 r. – Niebylec – liczba uczestników 1 osoba 25.06.2018 r. – Wielopole Skrzyńskie – liczba uczestników 2 osoby
II poł. 2018 r.	Podsumowanie działań prowadzonych przez LGD	3 konferencje podsumowująca nt. głównych efektów LSR	- mieszkańcy LGD, - przedstawiciele JST,	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	10.12.2018 r. – Czudec – liczba uczestników 19 osób, 11.12.2018 r. – Niebylec – liczba uczestników 13 osób 12.12.2018 r. Wielopole skrzyńskie – liczba uczestników 11 osób
I poł. 2019 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach przyznawania dofinansowania, dokumentacji aplikacyjnej oraz zakresy tematyczne	3 spotkania aktywizujące nt. głównych założeń LSR oraz zasad oceniania i wyboru operacji na lata 2014-2020	- wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	22.03.2019 r. – Niebylec – liczba uczestników 7 osób 19.03.2019 r. – Wielopole skrzyńskie – liczba uczestników 5 osób 20.03.2019 r. – Czudec – liczba uczestników 4 osoby
II poł. 2019 r.	Podsumowanie działań prowadzonych przez LGD	3 konferencje podsumowująca działania LGD w latach 2014-2020	- mieszkańcy LGD, - przedstawiciele JST	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	12.12.2019 r. - Czudec – liczba uczestników 17 osób 05.12.2019 r. – Wielopole Skrzyńskie – liczba uczestników 24 osoby 04.12.2019 r. – Niebylec - liczba uczestników 27 osób
I poł. 2021 r.	Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzania ewentualnych korekt w tym zakresie	badania satysfakcji wnioskodawców LGD dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy i wniosków o płatność	wnioskodawcy w poszczególnych zakresach operacji w ramach LSR	-ankiety wypełniane przez wnioskodawców	W badaniu ankietowym udział wzięło 25 osób.
II poł. 2021 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach przyznawania dofinansowania, dokumentacji aplikacyjnej oraz zakresy tematyczne	1 szkolenie nt. przygotowania wniosku i biznesplanu z rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez	- wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	07.12.2021 r. – Pstrągowa – liczba uczestników 20 osób

		podejmowanie działalności gospodarczej			
II poł. 2021 r.	Podsumowanie działań prowadzonych przez LGD	3 konferencje podsumowujące działania LGD w latach 2014-2020	mieszkańcy LGD, -przedstawiciele JST	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	03.08.2021 r. – Pstrągowa – liczba uczestników 12 osób 4.08.2021 r. Niebylec – liczba uczestników 16 osób 05.08.2021 r. – Wielopole Skrzyńskie – liczba uczestników 11 osób
II poł. 2022 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach przyznawania dofinansowania, dokumentacji aplikacyjnej oraz zakresy tematyczne	3 spotkania aktywizujące nt. głównych założeń LSR oraz zasad oceniania i wyboru operacji na lata 2014-2020	- wszyscy mieszkańcy obszaru LGD	- zaproszenia, - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych, - informacja na stronach internetowych	23.08.2022 r. – Brzeziny – liczba uczestników 8 osób 25.08.2022 r. – Niebylec – liczba uczestników 5 osób 26.08.2022 r. – Pstrągowa – liczba uczestników 5 osób
I poł. 2023 r.	Poinformowanie mieszkańców, beneficjentów nt. przygotowywania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej projektu	1 spotkanie aktywizujące nt. przygotowania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej projektu	- mieszkańcy LGD, - beneficjenci	- ogłoszenie na stronie internetowej LGD, - ogłoszenia na stronach internetowych gmin partnerskich	Do realizacji
I poł. 2023 r.	Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzania ewentualnych korekt w tym zakresie	badania satysfakcji wnioskodawców dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD	wnioskodawcy w poszczególnych zakresach operacji w ramach LSR	-ankiety wypełniane przez wnioskodawców	Do realizacji
I poł. 2024 r.	Poinformowanie mieszkańców obszaru LGD o wynikach realizacji LSR	spot reklamowy podsumowujący działania LGD w ramach PROW na lata 2014-2020	- mieszkańcy obszaru LGD,	- strona internetowa LGD, - strony internetowe gmin partnerskich	Do realizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD

Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

Zgodnie z Wytycznych MRiRW nr 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – LGD corocznie przeprowadza warsztat refleksyjny poprzedzony ankietyzacją mieszkańców i członków LGD. Wyniki były poddawane szczegółowej analizie. Mimo wielu czynników zakłócających funkcjonowanie na obszarze objętym LSR w ostatnich latach (pandemia, inflacja, wojna w Ukrainie, zakłócenia w łańcuchach dostaw, wzrost kosztów pracy itp.) - nie zauważono istotnych odchyśleń. Uczestnicy badania w podobny sposób podchodzili do oceny funkcjonowania LGD.

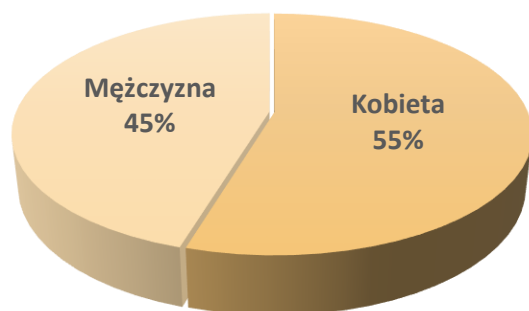
Biuro LGD każdorazowo po zakończeniu szkoleń, spotkań informacyjnych czy udzielonego doradztwa zachęca uczestników do anonimowej oceny jakości świadczonych usług. Wyniki ankiet, podobnie jak przekazywane ustnie oceny, są pozytywne. Beneficjenci wysoko oceniają profesjonalizm, jakość i zaangażowanie pracowników Biura. Jeśli mają zastrzeżenia – wiążą się one z trudnością w zrozumieniu zasad, kryteriów dostępu do pomocy, czy skomplikowanymi procedurami.

Na pytanie ankietowe, czy słyszał Pan/Pani o LGD tylko 1 osoba odpowiedziała przecząco.

W raporcie wykorzystano badania ilościowe ankietowe, skierowane do wszystkich interesariuszy z obszaru objętego LSR. Celem badania było poznanie opinii ankietowanych na temat warunków życia w gminach członkowskich LGD na potrzeby oceny stanu wdrożenia LSR. Łączna próba liczyła 203 osób.

55% ankietowanych stanowiły kobiety.

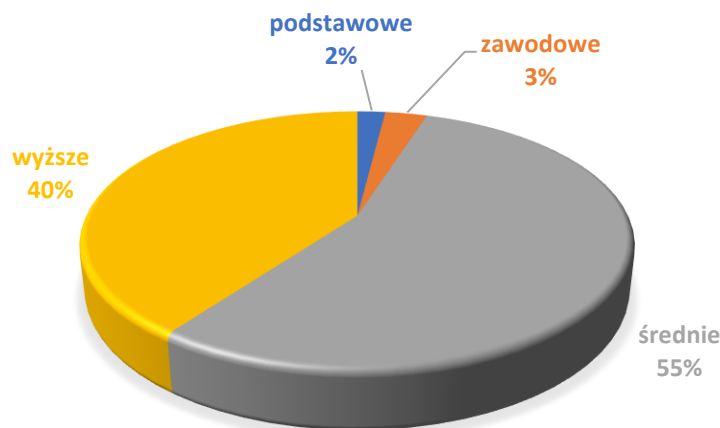
Wykres nr 6 Respondenci wg płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

W badaniu wzięły udział głównie osoby z wykształceniem średnim (55%) i wyższym (40%), co było reprezentatywne dla mieszkańców obszaru objętego LSR. Niewielka część ankietowanych legitymowała się wykształceniem podstawowym (2%) oraz zawodowym (3%).

Wykres nr 7 Respondenci wg wykształcenia

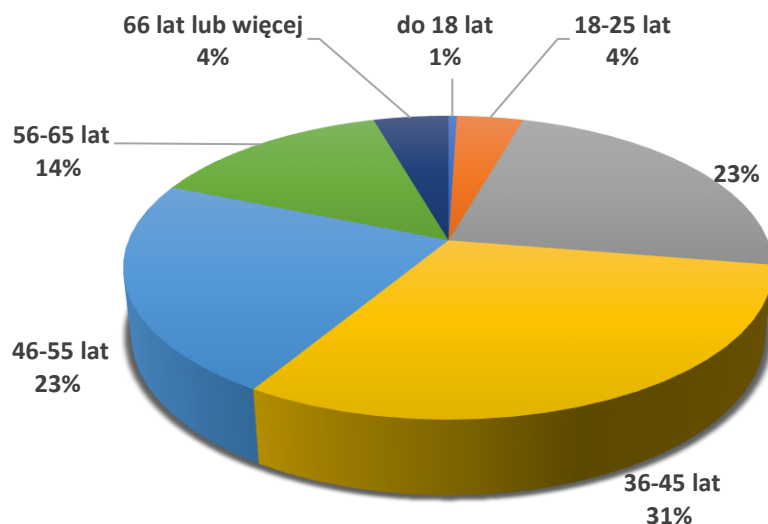

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Najwyższy udział wśród badanych miały osoby w przedziale wiekowym 26-35 lat (23%) oraz osoby z przedziału wiekowego 46-55 lat (23%). W badaniu wzięły udział osoby powyżej 66. roku życia (4%) oraz osoby niepełnoletnie do 18 roku życia (1%). Osoby młode w przedziale wiekowym 18-25 lat stanowiły jedynie 4% badanych. Lepszy wynik dotyczył osób od 56 do 65 r.ż. (14%). Reprezentatywną grupę stanowiły również osoby pomiędzy 26 a 35 r.ż. – 20%.

Dane pokazują zaangażowanie wszystkich grup wiekowych, co nie jest częsta praktyka. Niezwykle trudno jest zainteresować osoby młode (poniżej 25 r.ż.) oraz osoby starsze (powyżej 60 r.ż.). Poza możliwością składania ankiet online – LGD dopuściła możliwość wypełnienia ich papierowo (dane zostały ujęte w wynikach). Mogło to zachęcić osoby, które są wykluczone cyfrowo.

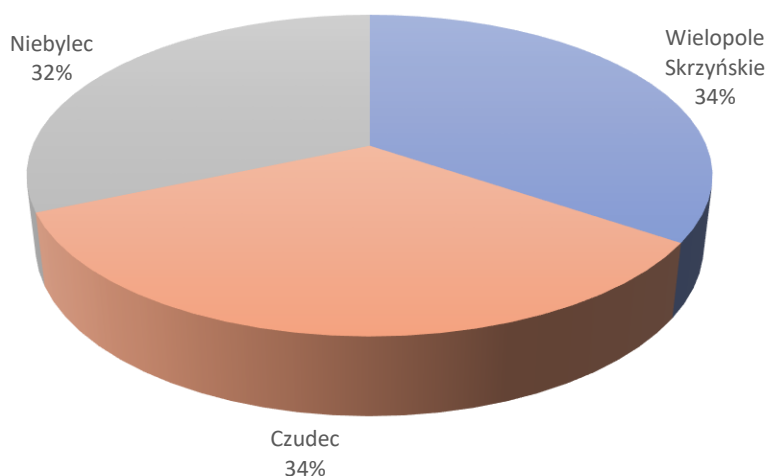
Wykres nr 8 Respondenci wg wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Rozkład beneficjentów według miejsca zamieszkania można skorelować z liczbą członków LGD reprezentujących poszczególne gminy wchodzące w skład obszaru objętego LSR. Udział ankietowanych rozkładał się równomiernie: gmina Wielopole Skrzyńskie – 34%, - gmina Czudec – 34% oraz gmina Niebylec – 32%. Udział członków jest w miarę równomierny. Odchylenia są uwarunkowane względami historycznymi – gmina Czudec jako siedziba LGD uczestniczyła już w Schemacie Leader +. Stąd większa liczba członków (41,27%).

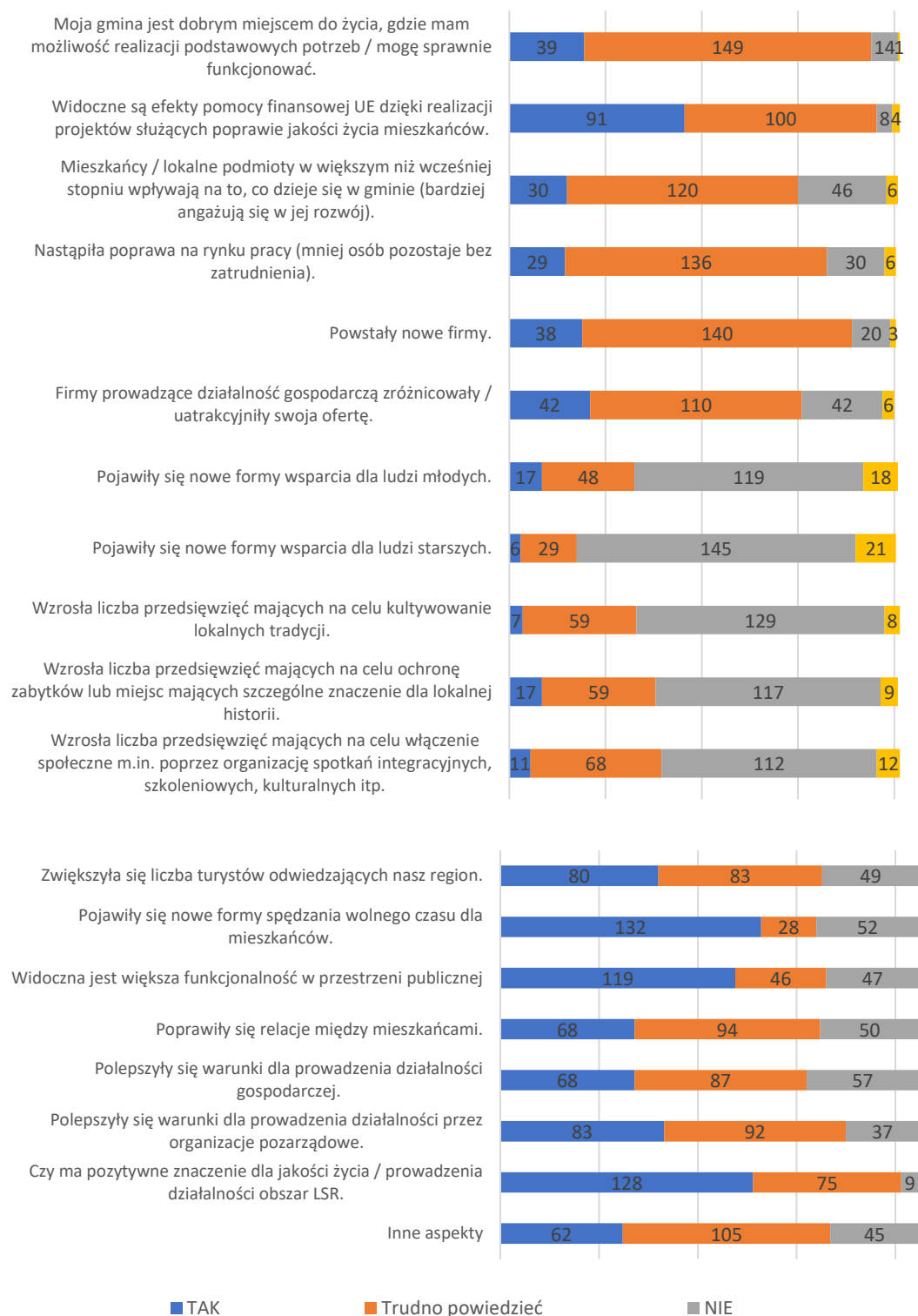
Wykres nr 9 Respondenci wg miejsca zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Powyższa tendencja dotyczyła również reprezentatywności sektora – zauważalna jest korelacja między członkami LGD a liczbą osób ankietowanych. Największy udział wśród ankietowanych mają przedstawiciele sektora społecznego (75,12%), następnie gospodarczego (22,01%) oraz sektora publicznego (2,87%). Podobna jest również struktura członków: sektor społeczny stanowi 75,76%, sektor gospodarczy 18,18% i sektor publiczny 6,06%.

Wykres nr 10 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Jak zmieniła się w ciągu ostatnich 5 lat gmina, w której mieszkam / prowadzę działalność?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Większość respondentów (92,6%) zgodziła się ze stwierdzeniem, że moja gmina była dobrym miejscem do życia, gdzie była możliwość realizacji podstawowych potrzeb lub można było sprawnie funkcjonować. Neutralnie do tej kwestii podeszło jedynie 6,9% ankietowanych. 0,5% osób raczej nie zgodziło się z tym stwierdzeniem. Znacząca większość mieszkańców pozytywnie oceniła swoje miejsce zamieszkania, które zaspokajało ich podstawowe potrzeby.

Kluczowa część respondentów (94,1%) zauważyła efekty pomocy finansowej UE dzięki realizacji projektów służących poprawie jakości życia mieszkańców. Jedynie 2% miało w tym zakresie odmienne zdanie. Bez znaczenia dla wyników pozostają osoby nie mające w tej kwestii zdania (3,9%). Taka znajomość obszaru objętego LSR i efektów zrealizowanych projektów jest zasługą LGD, która sprawnie realizowała Planu komunikacji oraz inne działania aktywizujące i doradcze.

73,9% respondentów stwierdziło, iż mieszkańcy/lokalne podmioty w większym niż wcześniej stopniu wpływali na to, co dzieje się w gminie (mieszkańcy bardziej angażowali się w jej rozwój). Nie miało zdania w tej kwestii aż 22,7% ankietowanych. W badaniu wzięli udział przedstawiciele wszystkich grup wiekowych i wszystkich sektorów. Stąd tak wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych. Liczba sceptyków nie przekroczyła 3,5%, z czego zdecydowanie negatywnie odpowiedziało jedynie 0,5% ankietowanych.

Poczucie posiadania wpływu na otoczenie jest niezwykle ważnym bodźcem, który powoduje, że zaczynamy angażować się w życie lokalnej społeczności. Istotne będzie dalsze budowanie zaufania do podejmowanych działań, żeby silniej włączyć społeczność w budowanie LSR dla nowej perspektywy finansowej.

W ramach przygotowań do obecnej perspektywy finansowej 2014-2020 kluczowym problemem była kwestia wysokiego bezrobocia. Znalazła ona odzwierciedlenie w obowiązkowym przeznaczeniu 50% środków LSR na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy. Bardzo dobra koniunktura w większości branż spowodowała, że problemem związanym z zatrudnieniem pracowników był ich brak a nie koszty utworzenia miejsca pracy. Sytuacja uległa diametralnej zmianie w związku z pandemią Covid-19 oraz wybuchem konfliktu zbrojnego w Ukrainie. Wprowadzono szereg zmian w obowiązujących przepisach, żeby zmniejszyć obciążenia związane z tworzeniem miejsc pracy. Obecna sytuacja na rynku jest pozytywna mimo wielu czynników wpływających na spowolnienie gospodarcze, takich jak inflacja czy spadek popytu.

Ankietowani odczuli zmiany, jakie zaszły w tym zakresie na obszarze objętym LSR. Jedynie 3% negatywnie oceniło ten aspekt, przy czym zdecydowanie źle jedynie 1% ankietowanych. Znaczny udział mają odpowiedzi neutralne – 14,8% nie miało zdania w tym zakresie. Na pytanie, czy nastąpiła poprawa na rynku pracy (mniej osób pozostaje bez zatrudnienia) „Raczej TAK” odpowiedziało 67% badanych, zdecydowanie „TAK” – 14,3%.

Podobne odczucia prezentują respondenci w odniesieniu do rozwoju przedsiębiorczości poprzez podejmowanie lub rozwijanie działalności gospodarczej. Dostrzegali oni ofertę nowopowstałych firm (87,7%) oraz różnicowanie (uatrakcyjnienie) oferty przez firmy istniejące (74,9%). W przypadku istniejących firm prawie 20,7% nie miało w tej kwestii stanowiska, a w przypadku nowoutworzonych firm – 9,9%. Negatywnie do rozwoju przedsiębiorczości odniosło się 2,5% ankietowanych w przypadku podejmowania działalności gospodarczej, a w przypadku istniejących firm – 4,5% ankietowanych.

Poziom optymizmu ankietowanych spada w odniesieniu do nowych form wsparcia ludzi młodych – 32% twierdzących odpowiedzi i 58,6% nie miało zdania w tej kwestii. Podobnie w przypadku nowych form wsparcia osób starszych – jedynie 17,2% twierdzących odpowiedzi i 71,4% nie miało zdania w tej kwestii. Widać w tym zakresie potrzebę zintensyfikowania działań.

Ponad 32% ankietowanych zauważyło, iż wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu kultywowanie lokalnych tradycji, przy prawie 63,5% nie mających zdania w tej kwestii. Ponad 37% ankietowanych wskazywało, iż wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu ochronę zabytków lub miejsc mających szczególne znaczenie dla lokalnej historii. W tej kwestii nie miało zdania ponad 57,6% ankietowanych, a 4,9% sprzeciwiało się tej tezie.

W kwestii przedsięwzięć mających na celu włączenie społeczne m.in. poprzez organizację spotkań integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itp. zdecydowany wzrost zauważyło 37,4% ankietowanych, „Raczej NIE” odpowiedziało 5,9% ankietowanych. Nie miało zdania aż 55,2% respondentów.

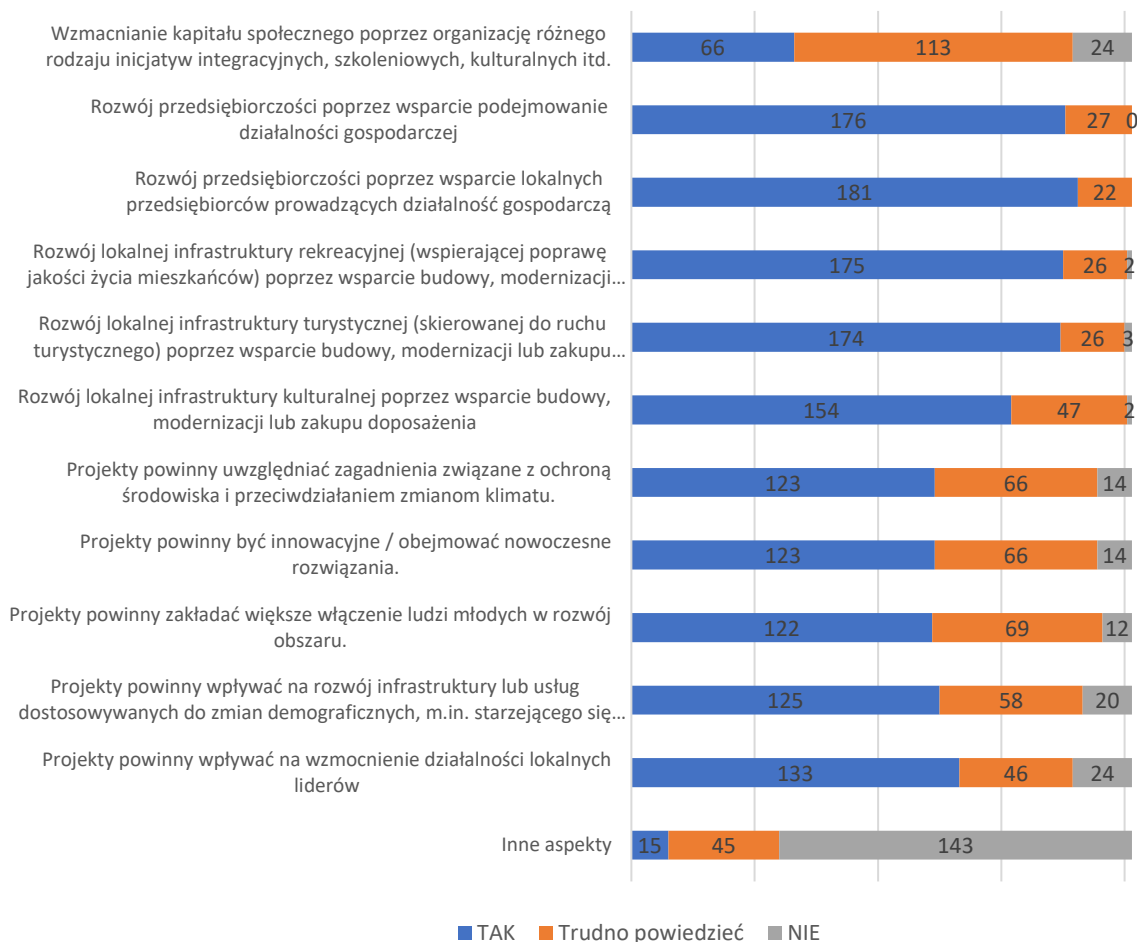
Warto zauważyć, iż 25,62% ankietowanych nie dostrzega, żeby zwiększyła się liczba turystów odwiedzających nasz region. Przeciwnego zdania było prawie 27,59% mieszkańców. Nie potrafiło odpowiedzieć napytanie w tym zakresie ponad 46,8% ankietowanych.

Mieszkańcy zauważali zmiany zachodzące w ich otoczeniu w szczególności dotyczące:

- pojawienia się nowych formy spędzania wolnego czasu dla mieszkańców – ponad 30%, a nie miało zdania 58,62%. Negatywnie z tej kwestii wypowiedziało się prawie 11,33% badanych,
- widoczna była większa funkcjonalność w przestrzeni publicznej – ponad 42,4% potwierdziło tę tezę, przy 49,3%% nie mających zdania i prawie 8,4% odpowiedzi negatywnych,
- poprawiły się relacje między mieszkańcami, co potwierdziło jedynie 16,3% respondentów, przy 65,52% nie mających zdania oraz ponad 18,23% odpowiedzi negatywnych,
- polepszyły się warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej – jedynie 32% zauważyło pozytywne zmiany, przy ponad 56% osób nie mających zdania i prawie 12% oceniających negatywnie warunki prowadzenia działalności gospodarczej,
- polepszyły się warunki dla prowadzenia działalności przez organizacje pozarządowe – co potwierdziło 14,3% badanych, przy 72,41% nie mających zdania. Negatywnie do tej kwestii odniosło się 13,3% ankietowanych.

Jednocześnie ponad 68,5% osób zauważyło, iż obszar objęty LSR miał pozytywne znaczenie dla jakości życia lub prowadzenia działalności. Ok. 1% miało negatywne zdanie w tej kwestii, neutralnie wypowiedziało się ok. 30,54% badanych. Na inne zmiany wskazało 8,4% badanych.

Wykres nr 11 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Na jakie projekty należy skierować środki finansowe, żeby zapewnić zrównoważony rozwój obszaru gminy w kolejnych latach?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Respondenci mieli również możliwość zidentyfikowania czynników rozwojowych najsilniej oddziałujących na potencjał obszaru objętego LSR. Kluczowym obszarem, który powinien być wspierany w najwyższym zakresie okazał się rozwój przedsiębiorczości oraz infrastruktury. Obejmował on w szczególności:

- Rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie lokalnych przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą - 89,16%
- Rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie podejmowanie działalności gospodarczej - 86,70%
- Rozwój lokalnej infrastruktury rekreacyjnej (wspierającej poprawę jakości życia mieszkańców) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia - 86,21%
- Rozwój lokalnej infrastruktury turystycznej (skierowanej do ruchu turystycznego) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia - 85,71%.
- Rozwój lokalnej infrastruktury kulturalnej poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia - 75,86%.

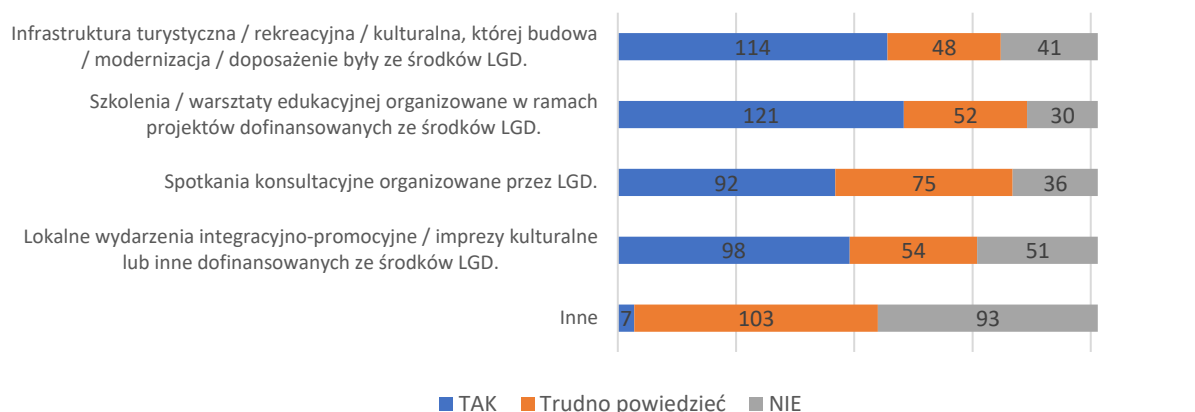
Dopiero na kolejnych miejscach respondenci wskazywali bardziej społeczne kierunki wydatkowania środków, tj.

- projekty powinny wpływać na wzmocnienie działalności lokalnych liderów – 65,52%,
- projekty powinny wpływać na rozwój infrastruktury lub usług dostosowywanych do zmian demograficznych, m.in. starzejącego się społeczeństwa - 61,58%
- projekty powinny uwzględniać zagadnienia związane z ochroną środowiska i przeciwdziałaniem zmianom klimatu – 60,59%
- Projekty powinny być innowacyjne / obejmować nowoczesne rozwiązania – 60,59%
- Projekty powinny zakładać większe włączenie ludzi młodych w rozwój obszaru – 60,10%.

Tak duży odsetek pozytywnych opinii respondentów wyraźnie wskazuje, iż postrzegali oni obszar objęty LSR jako miejsce z dużym potencjałem w wielu aspektach.

Jedynie 32,5% respondentów wskazało na potrzebę wzmacniania kapitału społecznego poprzez organizację różnego rodzaju inicjatyw integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itd. Może to być pokłosiem nasycenia obszaru tego typu inicjatywami.

Wykres nr 12 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Z jakich efektów działań finansowanych przez LGD korzystał Pan/Pani w ostatnich 5 latach?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Ważnym elementem, z którego korzystali mieszkańcy obszaru były szkolenia / warsztaty edukacyjne organizowane w ramach projektów dofinansowanych ze środków LGD. Z tego mechanizmu skorzystało prawie 60% respondentów. Nie uczestniczyło w tych aktywnościach jedynie 15% mieszkańców.

Kluczowym mechanizmem identyfikującym pozytywnie działania LGD była możliwość korzystania z Infrastruktury turystycznej / rekreacyjnej / kulturalnej, której budowa / modernizacja / doposażenie były ze środków LGD. Aż 56,16% respondentów wskazało ten aspekt jak istotny, przy ponad 20% negatywnie postrzegających tę kwestię.

Ważnymi elementami mającymi wpływ na wzrost zaangażowania mieszkańców obszaru były lokalne wydarzenia integracyjno-promocyjne, imprezy kulturalne i inne wydarzenia finansowane ze środków LGD, w których uczestniczyło ponad 48% ankietowanych. W tego typu aktywnościach nie brało udziału ponad 25% respondentów.

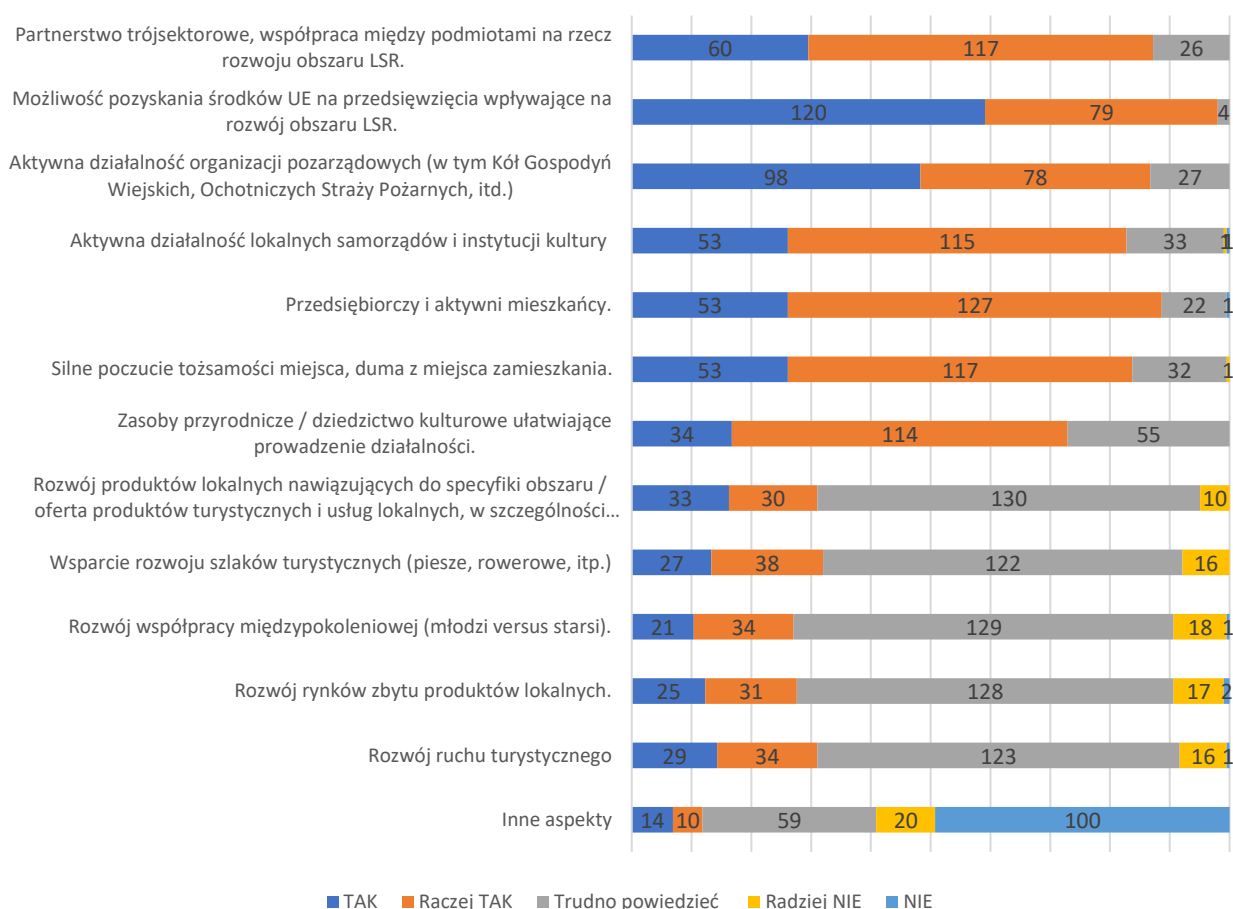
Istotnym czynnikiem identyfikowanym przez ankietowanych były spotkania konsultacyjne organizowane przez LGD, w których uczestniczyło ponad 45% osób, a prawie 18% nie wzięło w nich udziału.

Wszystkie podejmowane przez LGD działania były ukierunkowane na zwiększenie aktywności mieszkańców w szczególności w obszarze pozyskiwania środków UE. Ważnym elementem była również integracja mieszkańców i możliwość nawiązania więzi lokalnych. Wskutek pandemii ograniczeń powstały w tym obszarze dość duże zaniedbania. Kwestia ta jest o tyle istotna, że na obszarach wiejskich mamy do czynienia z szeregiem wykluczeń, związanych z wykluczeniem komunikacyjnym, cyfrowych, czy będących następstwem starzenia się społeczeństwa.

Znaczna część mieszkańców nie korzystała lub nie pamiętała oferty dostępnej na obszarze objętym LSR. W indywidualnych wywiadach wskazywano, iż przesłanką takiego stanu rzeczy może być przede wszystkim brak wolnego czasu i natłok codziennych obowiązków.

Wyniki ankiet pokazują, iż mieszkańcy pozytywnie oceniali potencjał obszaru objętego LSR i zauważali efekty jakie przyniosła realizacja projektów wybranych przez LGD.

Wykres nr 13 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Co jest kluczowym potencjałem LGD prowadzącym do rozwoju regionu?

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ewaluacyjnej

Zebrane dane potwierdzają, iż kluczowym potencjałem prowadzącym do rozwoju obszaru była w szczególności:

- Możliwość pozyskania środków UE na przedsięwzięcia wpływające na rozwój obszaru LSR – 98,03% pozytywnych odpowiedzi, przy 2% nie mających zdania w tej kwestii,
- Partnerstwo trójsektorowe, współpraca między podmiotami na rzecz rozwoju obszaru LSR 87,19% pozytywnych odpowiedzi, przy 13% nie mających zdania w tej kwestii,

Środki finansowe napływające na dany obszar są szczególnym bodźcem rozwojowym pozwalającym postrzegać dane miejsce jako niezwykle atrakcyjne do prowadzenia wszelkiej aktywności. wszelkie podejmowane działania mają mocniejszy efekt, dzięki wykorzystaniu współpracy między podmiotami. Znajduje to potwierdzenie wśród ankietowanych.

Obszary wiejskie cechuje aktywność organizacji pozarządowych, Zwłaszcza Kół Gospodyń Wiejskich czy Ochotniczych Straży Pożarnych. Efekty działalności tych organizacji były widoczne w całym okresie badania, jednak najbardziej zauważalne były w ostatnich latach. Uruchomiono bowiem wiele mechanizmów pomocowych, mających na celu aktywizację mieszkańców obszarów wiejskich po pandemii COVID 19, które były dystrybuowane za pośrednictwem sektora społecznego. Stąd tak wiele pozytywnych opinii dotyczących działalności tych organizacji.

Ważnym elementem budowy potencjału obszaru objętego LSR byli przedsiębiorczy i aktywni mieszkańcy. Czynniki ludzkie, jego aktywność, chęć angażowania się w lokalne sprawy, dbałość o zachowanie odpowiednich relacji, jest kluczowa dla rozwoju danego obszaru. Z podobnego założenia wychodzili ankietowani – 88,67% pozytywnych wskazań.

Widoczna była również działalność lokalnych samorządów i instytucji kultury, które są głównymi animatorami wydarzeń na danym obszarze (82,76% pozytywnych wskazań).

Ważnym elementem budowy potencjału na obszarze jest poczucie tożsamości z miejscem zamieszkania i dumy z przynależności do danego obszaru. prawie 84% respondentów wskazało ten obszar jako kluczowy czynnik rozwojowy.

Ważnym elementem rozwoju obszaru są również jego zasoby przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe ułatwiające prowadzenie działalności. Ten aspekt wyróżniło prawie 73% badanych.

Pozostałe czynniki zostały ocenione przez badanych na poziomie około 30% wskazań. obejmowały one w szczególności rozwój szlaków turystycznych, rozwój lokalnych produktów i usług oznaczonych znakiem Marki lokalnej oraz rozwój ruchu turystycznego. wśród tych czynników były również kwestie związane z rozwojem współpracy międzypokoleniowej oraz lokalnych rynków zbytu.

Beneficjenci corocznie byli proszeni o wyrażenie opinii w zakresie jakości świadczonego doradztwa, a także oceny bieżącego funkcjonowania LGD. Udzielane odpowiedzi pokazywały Bardzo wysoką ocenę respondentów w tym zakresie. Zebrane ankiety dotyczyły 120 beneficjentów, była anonimowe, zbierane na przestrzeni poszczególnych lat oraz w styczniu 2023 roku. Beneficjenci ograniczyli się również jedynie do podania odpowiedzi na pytania zamknięte bez wskazywania szkoleniowych czy sugerowanie potrzeby przeprowadzenia zmian przyjętym systemie. Tak pozytywny odbiór działalności LGD może wiązać się z faktem, iż prawie wszystkie zgłoszone potrzeby zostały zaspokojone.

Z doradztwo w okresie wdrażania PROW na lata 2014-2020 skorzystało ok. 140 osób/podmiotów.

Doradztwo świadczone zarówno w Biurze LGD - osobiście, telefonicznie, mailowo jak i podczas spotkań z beneficjentami czy mieszkańcami obszaru / podmiotami funkcjonującymi na obszarze działania LGD - podczas udziału w lokalnych imprezach i wydarzeniach.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

a. Ocena wpływu na główny cel LSR

Zakończenie realizacji LSR nastąpi w 2024 rok. na obecnym etapie nie można wykazać, że wszystkie wskaźniki zostaną zrealizowane, w szczególności w zakresie oddziaływania. Można jednak zakładać, iż podjęte i zaplanowane przez LGD działania doprowadzą do osiągnięcia wszystkich założeń LSR lub pozwolą na ich realizację na bardzo wysokim poziomie.

Wszystkie wybrane projekty miały bezpośredni wpływ na osiągnięcie wskaźników przypisanych do celów głównych i szczegółowych określonych w LSR. Każda wybrana operacja realizowała przedsięwzięcie określone w naborze wniosków. Rada LGD w ramach obowiązujących procedur i Wytycznych MRiRW dokonywała szczegółowej oceny zapewniając wybór najlepszych projektów w danym naborze. Projekty, które uzyskały dofinansowanie, spełniały w najwyższym stopniu lokalne kryteria wyboru, dzięki czemu miały największe oddziaływanie na obszar objęty LSR. Dotyczyło to w szczególności sytuacji, kiedy dany projekt realizował wskaźniki na wyższym poziomie niż minimalny.

CEL OGÓLNY 1 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD C.K. Podkarpacie w oparciu o efektywne wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych	CEL OGÓLNY 2 Zachowanie i wykorzystanie zasobów dziedzictwa przyrody i kultury w celu różnicowania lokalnej gospodarki oraz rozwoju lokalnego rynku pracy.	CEL OGÓLNY 3 Stworzenie warunków dla zwiększenia integracji i aktywności lokalnej społeczności.
1.1. Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury społecznej i turystycznej oraz estetyki przestrzeni publicznej na obszarze LSR.	2.1. Wsparcie inwestycyjne tworzenia nowych i rozwój już istniejących podmiotów gospodarczych.	3.1. Rozwijanie inicjatyw edukacyjnych ukierunkowanych na wzrost aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców LGD.
Przedsięwzięcia 1.1.1 Budowa, przebudowa lub remont niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w tym ścieżek, szlaków, miejsc rekreacji, obiektów sportowych . 1.1.2 Urządzenie i porządkowanie ogólnodostępnych terenów zielonych, parków lub miejsc wypoczynku. 1.1.3 Budowa, adaptacja, remont lub wyposażenie niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej i/lub kulturalnej	2.1.1 Rozwój działalności gospodarczej bazującej na lokalnych zasobach w ramach projektów generujących co najmniej 1 etat 2.1.2 Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców poprzez wsparcie operacji związanych z utworzeniem lub/i utrzymaniem co najmniej 1 miejsca pracy w sferze usług	3.1.1 Przystosowanie lub/i wyposażenie miejsc ogólnodostępnych służących aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców LGD 3.1.2 Wykorzystanie i promowanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dostęp do wysokiej jakości działań edukacyjnych
1.2 Zachowanie i odtworzenie dziedzictwa kulturowego i historycznego LGD.	2.2. Wspieranie i promocja innowacyjnych form przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej, opartej na lokalnych zasobach.	3.2 Wzmocnienie aktywności mieszkańców, wspieranie integracji, współpracy.
1.2.1 Rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, budynków sakralnych i cmentarzy 1.2.2 Odnawianie, uporządkowanie, oznakowanie zabytkowych budowli lub obiektów małej architektury	2.2.1 Pobudzenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców poprzez stworzenie możliwości dofinansowania przedsięwzięć innowacyjnych lub/i związanych z ekonomią społeczną 2.2.2 Budowa, modernizacja i/lub wyposażenie obiektów do produkcji bądź sprzedaży produktów/usług lokalnych i/lub z wykorzystaniem odnawialnej energii w prowadzeniu działalności gospodarczej 2.2.3 Działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne związane z	3.2.1 Utrzymanie zatrudnienia w związku z funkcjonowaniem biura LGD 3.2.2 Utrzymanie i aktualizacja strony Internet LGD 3.2.3 Sfinansowanie kosztów bieżących funkcjonowania biura LGD bezpośrednio związanych z wdrażaniem LSR

	propagowaniem przedsiębiorczości, produktów lokalnych, innowacyjności, ekonomii społecznej.	
1.3 Rozwój i promocja produktów lokalnych, atrakcji i usług turystycznych.		3.3 Ochrona zdrowia i profilaktyka zdrowotna, przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym i antyspołecznym.
1.3.1 Budowa, przebudowa lub remont obiektów na cele promocji lokalnych produktów i usług. 1.3.2 Organizacja bezpłatnych przedsięwzięć integracyjnych i promocyjnych związanych z propagowaniem lokalnych tradycji, zasobów i produktów w tym twórczości lokalnej i rzemiosła 1.3.3 Wydanie publikacji książkowych, elektronicznych i multimedialnych propagujących zasoby LGD 1.3.4 Realizacja działań wykorzystujących lokalne zasoby kulturowe, historyczne i przyrodnicze dotyczące promocji obszaru Lokalnej Grupy Działania		3.3.1 Organizacja konkursów propagujących działania LGD 3.3.2 Organizacja przedsięwzięć edukacyjnych stanowiących atrakcyjną ofertę zagospodarowania wolnego czasu 3.3.3 Działania promujące integrację, aktywność społeczną i zawodową mieszkańców

W okresie programowania 2014-2020 - LSR została ukierunkowana na wdrażanie 3 celów ogólnych, 9 celów szczegółowych oraz 22 przedsięwzięć. W kontekście posiadanego budżetu spowodowało to duże jego rozdrobnienie w poszczególnych naborach. Mogło się to przełożyć na niższe zainteresowania potencjalnych Wnioskodawców ubieganiem się o wsparcie.

W przypadku lokalnych kryteriów wyboru premiowano:

- przedsięwzięcia związane z innowacyjnością / wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii / ekonomią społeczną
- zasięg i oddziaływanie operacji
- promocję operacji skierowanych do mieszkańców z tzw. grup defaworyzowanych
- promocję współdziałania podmiotów
- wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych
- wpływ operacji na realizację celów szczegółowych LSR
- liczbę zaangażowanych w realizację operacji podmiotów
- realizację operacji w miejscowości zamieszkałej przez mniej niż 5 tys. mieszkańców

W przeciwieństwie do innych lokalnych grup działania obowiązujące lokalne kryteria wyboru zostały dostosowane do różnych zakresów wsparcia. Miało to pozytywny wpływ na możliwość zróżnicowania oceny oraz było adekwatne dla potrzeb weryfikacji wniosków w danym naborze tematycznym (specyficzne kryteria pozwalały dokonać wyboru projektów lepiej wpisujących się w LSR).

Przyjęte założenia w ramach PROW na lata 2014-2020 zobowiązywały LGD do zaplanowania wydatków na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy na minimalnym poziomie 50% pierwotnego budżetu. Jednocześnie w związku z dodatkową alokacją - 35% środków musiało być przeznaczone na nabory związane z podejmowaniem działalności gospodarczej. Zmieniony w trakcie realizacji programu zasady (wprowadzone uproszczenia) zwiększyły tempo realizacji LSR, które w okresie pandemii i wysokiej inflacji znacząco spadło.

Respondenci pozytywnie odnosili się do osiągniętych wskaźników. Doceniali wzrost jakości oferowanych przez przedsiębiorców usług, lepszy dostęp do ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej. Aktywnie uczestniczyli w projektach związanych ze wzmacnianiem kapitału społecznego oraz zachowaniem dziedzictwa lokalnego. doceniali również prowadzone przez beneficjentów wsparcia działania promocyjne.

Postęp realizacji LSR nie budził większych obaw czy zastrzeżeń. Na przestrzeni lat zmieniała się sytuacja społeczno-gospodarcza. Następstwa pandemii COVID-19 oraz wojny na Ukrainie, wysoka inflacja, spowolnienie gospodarcze, spowodowały, że część założeń w LSR stała się nieaktualna. Przystępując do budowy nowej strategii należałoby uwzględnić zachodzące zmiany. Będzie to o wiele trudniejsze niż w poprzednich perspektywach, gdyż mamy wiele czynników zakłócających, z którymi nigdy wcześniej nie przyszło się nam mierzyć.

Stopień osiągnięcia celów głównych i przypisanych do niego wskaźników LSR został przedstawiony w Rozdziale 5.2 Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR.

b. Ocena wpływu na kapitał społeczny

LGD zapewniała partycypacyjne podejście do budowy, aktualizacji i wdrażania LSR. Dzięki temu lokalna społeczność miała poczucie, że wpływa na otoczenie i decyduje o kierunkach rozwojowych obszaru. Ważnym elementem w całej perspektywie było budowanie potencjału dzięki organizacji spotkań integracyjnych, wyjazdów studyjnych, szkoleń itd. Wsparcie kierowane na działalność statutową organizacji pozarządowych wpływało nie tylko na możliwość realizacji ciekawych projektów, ale również na nabywanie przez te organizacje umiejętności, które zaowocują w przyszłości. Tworzona na obszarze objętym LSR infrastruktura społeczna była wykorzystywana nie tylko przez Beneficjentów (głównie gminy), ale również przez organizacje pozarządowe.

W obecnej perspektywie LGD prowadziła nabory w ramach projektów grantowych (4 projekty grantowe), a kapitał społeczny był budowany przede wszystkim poprzez działania integracyjne, promocyjne i związane z kultywowaniem tradycji i zachowaniem dziedzictwa. Organizacje pozarządowe byłyby zainteresowane projektami grantowymi, mimo skomplikowanych zasad ich wdrażania.

Wyraźnie niezaspokojoną potrzebą była potrzeba rozwoju idei społeczeństwa obywatelskiego związanej w szczególności z nieodpłatnym angażowaniem się w rozmaite inicjatywy. Wiele organizacji nie chciało formalizować swej działalności, dlatego LGD musiała stanowić dla nich wsparcie instytucjonalne. Należy zachować takie podejście również w nowej perspektywie programowej, zwracając uwagę na zwiększenie zaangażowania ludzi młodych oraz mieszkańców w wieku produkcyjnym. Kluczowym odbiorcą będą również osoby starsze.

LGD wspierała również projekty związane z rozwojem ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury, które wpływały na kapitał społeczny w taki sposób, że tworzone warunki, aby kapitał mógł się rozwijać np. wyposażano lub remontowano obiekty pełniące funkcje kulturalne lub rekreacyjne lub turystycznej. Infrastruktura był ważnym elementem w procesie budowania kapitału społecznego. Mieszkańcy uzyskali dostęp do miejsc spotkań, w którym mają szanse na realizację działań oddolnych.

Wspierano również projekty dotyczące promocji walorów obszaru. Wszystkie wpływały na rozwój kapitału społecznego.

Dzięki realizowanym działaniom LGD stała się nieformalnym partnerem lokalnych stowarzyszeń wspierającym realizację lokalnych inicjatyw. Dodatkowo LGD pozostawała aktywna na wielu obszarach – organizowała działania animacyjne oraz zrealizowała projekt współpracy. Dzięki temu stała się głównym animatorem w zakresie wzmacniania kapitału społecznego. Przekładało się na jakość lokalnego partnerstwa.

Obszar to przede wszystkim ludzie. Od ich aktywności i potrzeby włączenia się w procesy rozwojowe zależy budowanie potencjału. Lokalny kapitał społeczny miał wpływ na powstawanie partnerskich relacji opartych na zaufaniu i wzajemnym szacunku. Było to istotnym czynnikiem rozwojowym na wielu płaszczyznach. Wszystkie wspierane projekty zaspokajały potrzeby mieszkańców, gdyż to oni byli głównymi odbiorcami pomocy. Dojrzały kapitał społeczny dostarcza wzorców współdziałania np. poprzez

identyfikację wspólnego dobra czy umożliwia pielęgnowanie relacji między ludźmi na zasadach zaufania, zrozumienia, dąży również do wypracowania wspólnych wartości. Lokalny kapitał społeczny był głównym odbiorcą podejmowanych przez LGD inicjatyw.

Otwartość LGD na nowych partnerów stwarzała nowe możliwości. Sektor społeczny obok sektora gospodarczego był kluczowym elementem wdrażania Podejścia Leader. Otwartość, oparcie współpracy na partnerstwie i współdziałaniu miały bezpośredni wpływ na wzrost wydajności lokalnych zasobów ludzkich. Zbudowane relacje między ludźmi, nieformalna współpraca oddziaływały na budowanie korzystnych zachowań społecznych.

c. Przedsiębiorczość

Aktywność LGD w obszarze rozwoju przedsiębiorczości, w szczególności w zakresie tworzenia i utrzymania miejsc pracy, stanowiła niezwykle istotny czynnik rozwojowy obszaru objętego LSR.

Odbiorcami wsparcia byli mieszkańcy podejmujący działalność gospodarczą oraz sektor mikro i małych przedsiębiorstw podejmujący aktywności w zakresie dywersyfikacji działalności gospodarczej. Zidentyfikowane w LSR grupy defaworyzowane otrzymały preferencje przy ubieganiu się o podjęcie działalności lub zatrudnieniu w ramach już istniejącej. Dodatkowym zakresem wspieranym w ramach LSR było również wspieranie współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR poprzez rozwijanie rynków zbytu produktów lub usług lokalnych.

W okresie referencyjnym zauważalny jest rozwój przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR. Wzrosła liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Przedsiębiorcy na obszarze objętym LSR to przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa, a wśród nich przeważały jednoosobowe działalności gospodarcze prowadzone przez osoby fizyczne.

Respondenci z obszaru objętego LSR potwierdzali, iż nieznacznie poprawiła się sytuacja na rynku pracy. Odnotowali powstawanie nowych oraz rozwój oferty już istniejących. Wsparcie oferowane przez LGD miało w tym znaczący udział. Mimo wielu czynników zakłócających działalność, będącymi m.in. następstwem pandemii oraz wojny w Ukrainie, wspierane firmy nadal prowadziły działalność gospodarczą i wskazywały na potrzebę dostępu do środków finansowych na dalszy rozwój. Miały na to wpływ również zmiany zobowiązań.

Wspieranie działań przedsiębiorczych w kolejnej perspektywie będzie istotnym czynnikiem rozwojowym. Potwierdzają to respondenci w składanych ankietach.

Analiza wsparcia rozwoju przedsiębiorczości poprzez cele do niej przypisane została przedstawiona w Rozdziale 5.1.2 Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR. Nabory w tym zakresie cieszyły się największym zainteresowaniem.

d. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Szansą na rozwój tego obszaru jest moda na turystykę aktywną, zdrową żywność i produkty lokalne. Obszar LGD można uznać za atrakcyjny turystycznie, mający potencjał do jeszcze szerszego rozwoju turystyki. Wpływ mają na to położenie obszaru oraz posiadane warunki naturalne. Obszar LGD jest również atrakcyjnym miejscem do rozwoju turystyki aktywnej. Słabą stroną obszaru jest niezbyt wysoka przedsiębiorczość mieszkańców w obszarze turystyki. Niską przedsiębiorczość mieszkańców można niwelować wykorzystując dostępne na rozwój przedsiębiorczości środki finansowe oraz możliwość wzmacniania kapitału społecznego poprzez szkolenia i aktywizację lokalnej społeczności. Należy uczyć przedsiębiorczości już od najmłodszych lat, dlatego tak istotne jest jej upowszechnianie wśród ludzi młodych.

Dużym zagrożeniem dla obszaru może być postępująca bierność mieszkańców oraz zanikające poczucie tożsamości regionalnej. Jednym ze sposobów przeciwdziałania temu zjawisku jest propagowanie inicjatyw oddolnych, zwłaszcza wśród osób młodych, aby angażowali się w życie społeczności lokalnej i szanowali przywiązanie do tradycji.

LGD nie realizowała naborów bezpośrednio dotyczących rozwoju turystyki. Ogłaszane nabory dotyczyły rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego.

Rozwój turystyki promowano w ramach lokalnych kryteriów wyboru. W zakresie kryterium: wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo – krajobrazowych przeciwdziałano słanym stronom zidentyfikowanych w LSR w analizie SWOT. Dotyczyły one m.in. braku zintegrowanego produktu turystycznego, znikomej liczby certyfikowanych produktów i usług, słabo rozwiniętemu rolnictwu ekologicznemu, słabo znakowanym zabytkom, pomnikom przyrody, a także niewielkiej ofercie w ramach istniejącej bazy noclegowej.

Podejmowane działania miały na celu wzbogacenie oferty spędzania wolnego, a także pobudzenie aktywności społecznej oraz integrację mieszkańców obszaru objętego LSR.

Skuteczność podejmowanych działań w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego obszaru spowolniła pandemia. Respondenci dostrzegali drzemający na obszarze objętym LSR potencjał.

e. Grupy defaworyzowane

Założenia LSR miały na celu intensyfikację działań skierowanych na zmniejszenie liczby osób wykluczonych społecznie, wprowadzenie przynajmniej części z nich na rynek pracy, ograniczenie migracji zarobkowej oraz ograniczenie liczby odbiorców pomocy społecznej. Dane statystyczne dotyczące tych obszarów pokazują pozytywne trendy, które są efektem synergii wielu czynników, w tym działalności LGD. Wzrosła liczba pracujących w grupie osób w wieku produkcyjnym i zmniejszył się poziom bezrobocia. Wszystkie te wskaźniki stanowiły potwierdzenie pozytywnego wpływu LGD na wspieranie osób należących do zdefiniowanych grup defaworyzowanych.

W LSR zidentyfikowano dość szeroką grupę osób zaliczanych do grupy defaworyzowanej, do której zaliczono:

- osoby bezrobotne w szczególności osoby do 30 roku życia i powyżej 50 roku życia
- osoby korzystające z pomocy społecznej.

Wybór grup defaworyzowanych odpowiadał na problemy występujące na obszarze objętym LSR w trakcie jej budowania. W LSR przewidziano wiele działań skierowanych do grup defaworyzowanych. Wnioskodawcy mogli uzyskać dodatkowe punkty w ramach lokalnych kryteriów wyboru, jeśli wykazali, że planowane przedsięwzięcie było skierowane do grup defaworyzowanych.

Wszystkie działania skierowane na wzmacnianie kapitału społecznego, rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury łącznie oddziaływały na zwiększenie włączenia społecznego, tym samym na grupy defaworyzowane.

Przeprowadzone wywiady potwierdzają, iż w zakresie oczekiwanych działań podejmowanych na rzecz ograniczania wykluczenia społecznego należałoby podejmować zarówno działania miękkie bezpośrednio wpływające na poprawę sytuacji, jak również kierować wsparcie do podmiotów realizujących przedsięwzięcia przeciwdziałające tym zjawiskom, tj. wsparcie ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury, w tym tworzenie miejsc do wypoczynku i rekreacji.

Nie ulega wątpliwości, że działania kierowane do grup defaworyzowanych w pewnej części spełniły swoją rolę. Biorąc pod uwagę fakt starzenia się społeczeństwa, być może warto zaproponować większą liczbę inicjatyw dla osób powyżej 60 roku życia. Nie byłoby złym pomysłem wzięcie pod uwagę wykorzystania walorów turystycznych i kulturowych dla rozwoju inicjatyw przedsiębiorczych wśród młodych wykształconych osób.

f. Innowacyjność

W ocenie innowacyjności operacji nie zawierało się kontekstu terytorialnego. Premiowano operacje z zakresu ochrony środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatycznym, a także związane ze zwalczaniem ubóstwa czy włączeniem społecznym. Innowacyjność przedsięwzięć zawartych w LSR przejawiała się w nowych, nie stosowanych dotychczas na obszarze LSR działaniach, które miały służyć integracji i budowaniu partnerstwa lokalnego.

Komplementarność działań jest podstawą w podejściu innowacyjnym. Przyjęte cele i przedsięwzięcia składają się w jedną wspólną całość – misję LGD.

Efektywne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych czy historycznych miało pozytywny wpływ na wzrost jakości życia mieszkańców. Walory te musiały być jednak w odpowiedni sposób wyeksponowane, zagospodarowane i wypromowane. Istotną kwestią, wynikającą z diagnozy obszaru była obniżona aktywność gospodarcza mieszkańców, dlatego też mocno akcentowano kwestię pobudzenia tej sfery ludzkiej działalności.

Promowano nowatorskie podejścia do szkoleń, warsztatów czy innych działań edukacyjnych, które w sposób ciekawy i jasny podnosiły wiedzę, kwalifikacje czy umiejętności osób najbardziej wykluczonych społecznie. Zastosowanie nowych technologii, umożliwiło skuteczniejsze zagospodarowanie dostępnych środków. Zaproponowane rozwiązania z jednej strony miały na celu kontynuowanie tego co sprawdziło się poprzednio, jak również promowały innowacyjne na terenie LGD.

Innowacyjność była jednym z podstawowych celów przekrojowych rozwoju obszarów wiejskich, dlatego promocja innowacyjności znalazła odzwierciedlenie w celach i przedsięwzięciach LSR oraz w lokalnych kryteriach wyboru.

Innowacyjność została zdefiniowana na poziomie LSR. Praktyczne zastosowanie definicji innowacyjności przysparzało członkom Rady oceniającym projekty, jak również samym Beneficjentom wiele trudności zwłaszcza w początkowym okresie wdrażania LSR.

W kontekście przeprowadzonych ocen oraz postrzegania innowacyjności przez Beneficjentów, warto będzie rozważyć ograniczenie weryfikacji innowacyjności do tych obszarów, w których mogą występować projekty innowacyjne.

g. Projekty współpracy

LGD podjęła się realizacji 1 projektu współpracy regionalnej. Realizacja projektu przebiegła zgodnie z założeniami, nie występowały czynniki ograniczające możliwość osiągnięcia zakładanych rezultatów.

Współpracę potraktowano jako część lokalnej strategii rozwoju, a nie jako element ją uzupełniający. Jednym z efektów współpracy było wzajemne uczenie się i korzystanie z doświadczeń partnera.

Projekt współpracy obejmował konkretne działania o jednoznacznie określonych rezultatach zapewniających korzyści wszystkim partnerom, w tym bezpośrednio oddziaływanie projektu na obszar każdego z nich. Dzięki realizacji projektu w takiej formule udało się nadać lokalnym przedsięwzięciom nowy wymiar a sam projekt uzyskał większą masę krytyczną, ponieważ całkowite korzyści znacznie przewyższyły sumę poszczególnych osiągnięć.

Dzięki połączeniu zasobów i doświadczenia uzyskano korzyści skali oraz synergie, które sprzyjały osiąganiu założeń i były pomocne w zaspokajaniu potrzeb i rozwiązywaniu problemów ujętych w LSR współpracujących obszarów. Pozyskanie partnera zapewniło szersze pozycjonowanie LGD i oferty na nowych rynkach, w szczególności poprzez promocję. Zamiast ze sobą konkurować, współpracujący partnerzy wykorzystali wzajemnie uzupełniające się cechy oraz podobieństwa. Nowe wizje, nowe wymiary i międzynarodowe doświadczenia były zachętą do stosowania lepszych metodologii działania i nowych metod pracy. Pośrednio wygenerowało to dla obszarów wiejskich korzyści o charakterze społeczno-ekonomicznym.

h. Ocena funkcjonowania LGD

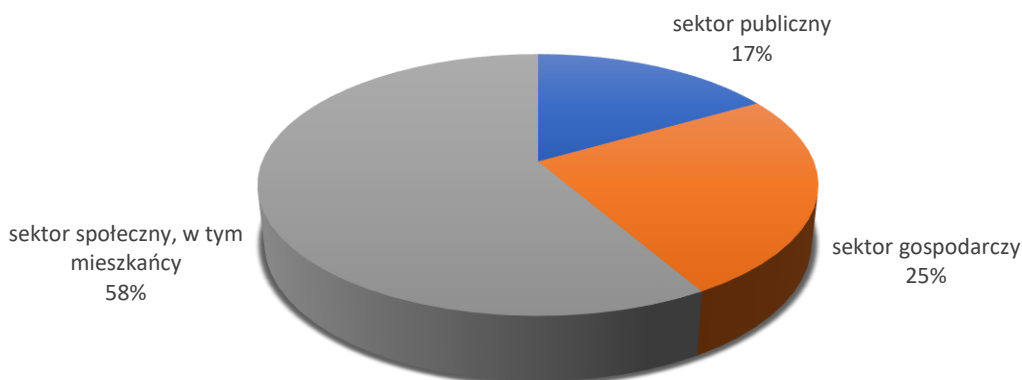
LGD jako stowarzyszenie posiadające osobowość prawną spełnia wymogi określone w art. 4 ustawy RLKS. Jednocześnie w organie decyzyjnym (Radzie) żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała procesu podejmowania decyzji. LGD odpowiada za realizację LSR, w tym w szczególności ogłaszanie konkursów, przyjmowanie wniosków i przedkładanie ich Radzie LGD, celem dokonania wyboru projektów do realizacji w ramach LSR. Ponadto, wdraża plan komunikacji z lokalną społecznością zawierający w szczególności opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, jak również opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz ich efektów.

Wszyscy interesariusze mieli możliwość inicjowania zmian, poprzez prowadzone przez biuro LGD działania monitoringowe oraz ewaluacyjne. Forma współpracy zawsze była dostosowywana do możliwości i oczekiwań odbiorców.

Najważniejszy pozostawał kontakt osobisty, gdyż takie były oczekiwania partnerów.

Funkcjonowanie Biura LGD należy ocenić pozytywnie. Bezpośredni wpływ na bardzo dobrą ocenę pracy miała m.in. doskonała znajomość zasad i procedur przez pracowników Biura oraz skuteczna identyfikacja potrzeb lokalnej społeczności.

Wykres nr 14 Rozkład sektorowości wśród członków Rady

Źródło: opracowanie na podstawie ankiety ewaluacyjnej

LGD wdrożyła partnerskie relacje, co wpłynęło na skuteczność funkcjonowania wszystkich organów LGD, tj. Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady oraz Biura LGD. Partnerstwo i współdziałanie pozwoliły uzyskać bardzo dobrą ocenę funkcjonowania LGD. Ankietowani i respondenci pozytywnie oceniali działalność LGD, zwłaszcza iż znacząca większość skutecznie korzystała z oferty wsparcia oraz szeroko prowadzonych przez LGD działań aktywizujących.

Doceniano wysoką jakość doradztwa pracowników Biura LGD, użyteczność informacji zamieszczanych na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych. Jest to dość istotne, gdyż zespół nie był duży – składał się z 2 pracowników: Kierownika Biura oraz 1 Specjalisty i zatrudnionej na część etatu Księgowej. Podział zadań pomiędzy pracowników był przejrzysty i stały, przy czym w okresach wzmożonej aktywności pracownicy mogli się wzajemnie zastępować.

Działania komunikacyjne realizowane przez LGD cechowała systematyczność i powtarzalność. Zostały zaplanowane adekwatnie do potrzeb i możliwości budżetowych. Respondenci pozyskiwali informacje na temat LGD i jej działalności z różnych źródeł, bez trudności.

Z oferty działań aktywizacyjnych LGD korzystało szerokie grono odbiorców: przedstawiciele sektora społecznego, gospodarczego oraz publicznego, potencjalni beneficjenci oraz mieszkańcy obszaru objętego LSR. Szczególną uwagę przykładano przy organizacji działań animacyjnych do zapewnienia uczestnictwa osobom identyfikowanym na poziomie LSR jako grupy defaworyzowane.

LGD wykazała się dużą aktywnością w zakresie prowadzenia naboru wniosków. Większość z nich spotkała się z zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Nabory prowadzone były według na bieżąco aktualizowanego harmonogramu. Procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów. Podobnie zastosowane kryteria wyboru operacji były jednoznaczne i nie budzą większych wątpliwości. Pozwalały na wybór najlepszych wniosków, które były spójne z celami LSR.

Zakres informacji zawartych na stronie internetowej był szeroki a materiały były prezentowane w sposób przejrzysty.

Należy również podkreślić, iż pandemia COVID-19 nie wpłynęła znacząco na pracę Biura LGD. Dostosowano się do wszystkich wymogów i standardów związanych z bezpieczeństwem, jednak zapewniono bieżącą obsługę zainteresowanych Wnioskodawców bądź za pośrednictwem poczty elektronicznej, bądź telefonu.

LGD zapewniła również możliwość systematycznego podnoszenia kwalifikacji pracowników Biura LGD, Zarządu i Rady, dzięki czemu możliwe było stałe wspieranie Beneficjentów w procesie realizacji i rozliczania projektów.

i. Ocena procesu wdrażania

LGD skutecznie wdrażała LSR pod względem rzeczowym i finansowym. Problemem wyraźnie artykułowanym przez odbiorców pomocy były długie terminy na podjęcie decyzji o przyznaniu pomocy (zawarciu umowy).

Opracowane procedury były przejrzyste, niedyskryminujące oraz pozwalały uniknąć ryzyka konfliktu interesów zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów unijnych i krajowych. W przypadku wystąpienia jakichkolwiek problemów z interpretacją zapisów procedur, każdy potencjalny Beneficjent miał możliwość uzyskania niezbędnych informacji od pracowników Biura LGD. Beneficjenci zwracali uwagę na trudność w rozumieniu procedur, które dla osób nie posiadających doświadczenia były niezrozumiałe. Narzekano również na wysokie wymagania w zakresie dokumentacji aplikacyjnej. Zwracano uwagę, iż wiele informacji i załączników powiela te same dane. Należałoby zrezygnować z powtórzeń.

Proces wdrażania należy ocenić pozytywnie. W celu uzyskania jak najwyższych efektów konieczne było zastosowanie partnerskiego podejścia w kontaktach wewnętrznych jak i zewnętrznych. Ważnym elementem była również promocja dobrych praktyk. W badanym okresie LGD musiała mierzyć z wyzwaniami i problemami, których nigdy wcześniej nie było. Wiązały się one z następstwami pandemii COVID-19, czy wojny w Ukrainie. Proces wdrażania wymuszał stałe uczenie się i dostosowywanie podejmowanych działań do nowych okoliczności.

Wybór projektów odbywał się za pomocą lokalnych kryteriów. Przyjęte kryteria były rodzajem kompromisu między obowiązującymi Wytycznymi, zaleceniami i zgłoszonymi potrzebami. Podejście Lader zapewniło oddolny wybór projektów, które najlepiej przyczyniały się do wdrażania LSR. Nabory wniosków były ogłaszane w zamkniętych przedziałach czasowych. To powodowało, że możliwość ubiegania się o wsparcie została ograniczona do terminu określonego w ogłoszeniu o naborze wniosków. LGD mogła dokonać wyboru jedynie tych projektów, które były zgodne z LSR, programem oraz uzyskały minimalną liczbę punktów według lokalnych kryteriów wyboru.

W trakcie wdrażania LSR – lokalne kryteria, procedury oraz LSR uległy nieznacznym modyfikacjom.

Przyjęte kryteria zapewniały weryfikację spełnienia nałożonych w konkursie na wybór LSR wymogów, oraz pozwalały na różnicowanie wniosków oraz wybór najlepszych projektów.

Przyjęte procedury gwarantowały, iż w przypadku jeśli Rada nie przyznała punktów w ramach danego kryterium, była możliwość zapoznania się z uzasadnieniem oceny i złożenia protestu.

W kontekście nowej perspektywy programowej konieczne będzie dokonanie ponownej analizy w tym zakresie i zaimplementowania zmian wynikających z nabytych doświadczeń. Wdrożenie możliwości różnicowania ceny w ramach danego kryterium, czy wykluczenie możliwości przyznania punktów za stworzenie spełnienia danego kryterium w sposób pozorny lub imitujący.

Lokalne kryteria wyboru zostały opracowane zgodnie z wymogami, posiadały metodologię stosowania wyliczeń, były mierzalne lub zawierały szczegółowy opis wyjaśniający sposób dokonania oceny, wskazujący wymagania konieczne do spełnienia w zakresie danego kryterium, które nie budziły wątpliwości interpretacyjnych. Zasady ustalania lub zmiany kryteriów zostały określone w sposób jednoznaczny i przejrzysty.

Ocena i wybór projektów obejmowały szereg czynności. Pierwszą była weryfikacja poprawności formalnej i merytorycznej dokumentacji projektowej, drugą – weryfikacja spełnienia przez Wnioskodawcę i projekt kryteriów dostępu oraz ostatnia – obejmowała ocenę zgodności z LSR i lokalnymi kryteriami wyboru. Poza tym projekt musiał być realny i możliwy do realizacji, odpowiadać na lokalne potrzeby, a w przypadku rozwoju przedsiębiorczości – również uzasadniony ekonomicznie.

Proces wdrażania LSR pod względem rzeczowym i finansowym przebiegał zgodnie z założeniami, Występujące odchylenia były niwelowane przez podejmowane działania zaradcze.

Mimo wielu utrudnień będących efektem czynników, na które LGD nie miała wpływu, można przyjąć, iż poziom realizacji LSR był zadawalający. Osiągnięcie wartości docelowych pod względem rzeczowym i finansowym założono do końca 2024 roku.

j. Wartość dodana podejścia LEADER

Wartość dodaną Podjęcia Leader należy rozpatrywać w aspekcie ekonomicznym oraz społecznym. Działalność LGD wpływała na poprawę przepływu informacji pomiędzy różnymi podmiotami z trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego.

Rozwój terytorialny był jednym z trzech celów strategicznych WPR wpływającym na rozwój obszarów wiejskich. Zapewnił mieszkańcom obszarów wiejskich możliwość aktywnego uczestniczenia w podejmowaniu decyzji na poziomie lokalnym poprzez utworzenie wielosektorowego partnerstwa, które wdrażało LSR opracowaną przy ich udziale. LSR była odpowiedzią na potrzeby lokalne oraz wskazywane kierunki wydatkowania środków, które najlepiej wpływały na rozwój obszaru objętego LSR. Ponadto, LGD w nowy sposób połączyła różne lokalne zasoby i podmioty, aby osiągnąć nowe lepsze wyniki. LEADER zapewnił włączenie mieszkańców obszarów wiejskich w proces oddolnego podejmowania decyzji i działań mających na celu poprawę jakości ich życia. W tej metodzie najważniejszym podmiotem procesu wdrażania była lokalna społeczność.

Najsilniejsze oddziaływanie Podejścia Leader w obecnej perspektywie programowej dotyczyło tworzenia i utrzymywania miejsc pracy, wzmacniania kapitału ludzkiego, zachowania lokalnego dziedzictwa, promocji obszaru oraz rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej. Istotą Podejścia Leader poza partnerstwem była również współpraca.

Wyniki prowadzonych badań były zdecydowanie pozytywne, mimo, iż występowały obszary, które mogły zostać poprawione. Dotyczyło to w szczególności lepszego przepływu informacji, wzmocnienia roli LGD, uproszczenia procedur, wzmocnienia współpracy oraz doprecyzowania wskaźników.

Przeprowadzone badania wykazały, iż wartością dodaną wdrażania LSR były konkretne, mierzalne efekty w dziedzinie rozwoju gospodarczego i społecznego.

Wzrastała aktywność lokalnych organizacji w zakresie działalności non profit oraz inicjowania nowych przedsięwzięć lokalnych. Działalność LGD była dla nich impulsem rozwojowym.

Podobny efekt uzyskano w przypadku przedsiębiorców – wymogi zawarte w LSR w zakresie ubiegania się o wsparcie zmusiły ich do ukierunkowania projektów na większe zaspokajanie potrzeb i oczekiwań odbiorców. Beneficjent w większym stopniu był świadomy istniejącego potencjału gospodarczego i społecznego obszaru objętego LSR i chętniej angażowali się w lokalne inicjatywy rozwojowe i społeczne.

Zadziałała wymiana informacji i dobrych praktyk. Sprzyjało to budowaniu i zacieśnianiu lokalnych więzi oraz podejmowaniu wspólnych przedsięwzięć.

Widoczne były efekty projektów wybranych w ramach LSR i ich wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców. Było to również możliwe dzięki działaniom promocyjnym realizowanym przez LGD.

LGD skutecznie wykorzystywała potencjał obszaru objętego LSR, włączając do aktywności mieszkańców i lokalne organizacje oraz samorządy. Wytworzony dzięki Podejściu Leader kapitał będzie procentował w przyszłości. Wyznaczone kierunki rozwoju opartego na współpracy i zaangażowaniu lokalnego kapitału społecznego powinny być kontynuowane.

7. Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.

Postęp realizacji LSR nie budzi zastrzeżeń i nie wymaga podejmowania działań zaradczych.

Podejmowana przez LGD aktywność w końcowym okresie wdrażania LSR jest wystarczająca i pozwana na przyjęcie założenia, iż zostanie osiągnięty zakładany poziom realizacji LSR pod względem finansowym i rzeczowym. Kluczowym efektem było zwiększanie liczby miejsc pracy, rozwój oferty czasu wolnego w oparciu o lokalne zasoby. Mimo pojawiających się problemów (w większości niezależnych od LGD) proces wdrażania LSR przebiegał sprawnie i istnieją duże szanse na to, iż wszystkie działania zakończą się sukcesem.

Realizacja LSR wpłynęła na rozwój postaw społecznych, przedsiębiorczych czy związanych ze wzrostem zaangażowanie w działania na rzecz lokalnej społeczności.

Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

1. Wspieranie działań przedsiębiorczych w kolejnych edycjach LSR, co potwierdzają ankietowani oraz dane statystyczne.
2. Rozważenie rezygnacji z tak dużej promocji projektów związanych z turystyką, na rzecz rekreacji i poprawy jakości życia mieszkańców. Nabory nie spotkały się z zainteresowaniem. Należałoby poddać szczegółowej analizie celowość wydatkowania środków na rozwój oferty turystycznej.
3. ograniczenie badania innowacyjności do projektów, w których nie będzie to badania pozorne lub imitujące.
4. Niepokojącym zjawiskiem był spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogóle mieszkańców, a wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Trend starzenia się społeczeństwa dotyczy całego kraju. Stąd potrzeba dostosowania obszaru objęto LSR do nowych wyzwań dotyczących osób starszych. Należy również wdrożyć działania zachęcające młodych ludzi do pozostania na obszarze i zwiększenia ich aktywności oraz integracji z lokalną społecznością.
5. Stopa bezrobocia dla badanego obszaru była wyższa od średniej wojewódzkiej i znacznie wyższa od średniej krajowej. Bezrobocie głównie uderzało w osoby po 50. roku życia oraz kobiety. Poziom bezrobocia był uzależniony od posiadanego wykształcenia. Najwięcej bezrobotnych stanowiły osoby nie posiadające wykształcenia. Stąd potrzeba dalszego wspierania tworzenia miejsc pracy m.in. poprzez umożliwienie zakładania działalności gospodarczej osobom bezrobotnym lub wspieranie rozwoju istniejących firm, które będą tworzyć miejsca pracy dla osób bezrobotnych. Pozwoli to przeciwdziałać negatywnym zjawiskom demograficznym.
6. Respondenci wskazywali na potrzebę uproszczeń w zasadach ubiegania się o wsparcie, poprzez np. uproszczenie zasad wypełniania wniosków aplikacyjnych. Wnioskodawcy wskazywali na potrzebę wprowadzenia generatora wniosków z instrukcją online i walidacjami wykluczającymi możliwość popełniania błędów formalnych.
7. Badania wykazało na występujące trudności w monitorowaniu i ewaluacji LSR związane z brakiem dostępu do bieżących danych np. z systemu informatycznego, do którego podmioty wdrażające wprowadzałyby dane zarówno z wniosków o przyznanie pomocy, umów oraz z etapu rozliczenia projektu. LGD powinna zabiegać o uzyskanie dostępu do danych z systemu IT dedykowanego do obsługi RLKS. Obecnie dostęp do danych dotyczących stanu realizacji poszczególnych projektów ogranicza się do przekazywanego przez podmiot wdrażający zestawienia. Z uwagi na czasochłonność przygotowywania zestawienia – dostęp do tych danych jest cykliczny, a zakres mocno ograniczony. Warto zabiegać, aby na przyszłą perspektywę został zapewniony system informatyczny, w przypadku którego możliwe byłoby generowanie gotowych zestawień oraz dedykowanych raportów z każdego etapu wdrażania w odniesieniu do pojedynczej LSR.
8. Duża liczba projektów współpracy ze znaczącymi efektami na poziomie LSR, ale również oddziałujących na cały obszar ma znaczenie dla rozwoju partnerstwa. Istotne powinno być zachowanie wartości dodanej projektów współpracy, zadbanie o innowacyjność w sferze współpracy w nowej perspektywie oraz nastawienie się na animowanie podmiotów do nabycia kompetencji, żeby projekty współpracy były dalej realizowane.

9. W kontekście nowej perspektywy programowej konieczny będzie odpowiedni dobór kryteriów. Warto wyciągnąć już na tym etapie wnioski m.in. w zakresie zasad stopniowania punktacji w ramach określonego kryterium. Podobnie w przypadku innowacyjności – należy np. wykluczyć innowacje pozorne lub działania imitujące.
10. Wypracowanie na poziomie np. województwa jednolitych procedur oceny wniosków w obszarach, w których weryfikacja dotyczy elementów wynikających z obowiązujących przepisów prawa. Uproszczenie systemu wdrażania ułatwi i przyspieszy ocenę wniosków.
11. Zabezpieczenie możliwości realizacji finansowego kamienia milowego z umowy ramowej poprzez wystąpienie o przesunięcie terminu realizacji zobowiązania do 30.06.2024 roku. Pojawienie się pandemii Covid-19 było poważnym czynnikiem ograniczającym możliwość prawidłowej realizacji LSR. Podjęte przez instytucję zarządzającą programem działania zaradcze doprowadziły m.in. do zmiany postanowień umowy ramowej oraz wymogów nakładanych na beneficjentów. Mogą oni wydłużyć realizację projektów. Stąd potrzeba zmiany terminu realizacji zobowiązania.
12. Przeprowadzona na etapie przygotowania LSR analiza dotycząca wyboru zakresów wsparcia okazała się trafna, dlatego w przygotowaniach do nowej perspektywy programowej należałoby wykorzystać mechanizmy, które zapewniły właściwy dobór kierunków wydatkowania środków.
13. Budowanie kapitału społecznego powinno być jednym z głównych celów działalności LGD, gdyż tworzy wartość dodaną Podejścia L:edaer. Stąd potrzeba kontynuacji realizacji wsparcia w formie projektów grantowych.
14. Zasadniczą barierą w sprawniejszym funkcjonowaniu LGD są skomplikowane zasady wdrażania. O ile pracownicy LGD nie mają problemów ze zrozumieniem i stosowaniem procedur to Wnioskodawcy zgłaszają trudności w tym zakresie. Objętość zasad i procedur zniechęca do zapoznawania się z nimi. Na przyszłość proponuje się uproszczenie opisów, usunięcie wymogów nie podpartych przepisami lub dobrymi praktykami. Istotne będzie również przygotowanie schematów ułatwiających zrozumienie przebiegu procedury.

Ewaluacja końcowa wymagała od wszystkich członków LGD wyłożonej pracy. Krótki czas realizacji badań sprzyjał piętrzeniu się wielu działań. Niemniej wsparcie i zaangażowanie władz LGD, pracowników i członków LGD zapewniło sukces realizacji wszystkich założonych działań. Stąd potrzeba złożenia podziękowań wszystkim, którzy wnieśli wkład w powstanie tego opracowania, czy to poprzez przygotowanie dokumentów, zestawień, uczestnictwo w wywiadach grupowych i indywidualnych, czy też poprzez wypełnianie anonimowych ankiet.

8. Spis Tabel, Rysunków i Wykresów.

Spis tabel

- Tabela nr 1 Obszary / pytania badawcze
- Tabela nr 2 Wielkość i struktura próby badań ewaluacyjnych
- Tabela nr 3 Drzewo pytań ewaluacyjnych w ewaluacji ex-post
- Tabela nr 4 Harmonogram realizacji badania ewaluacyjnego
- Tabela nr 5 Liczba ludności na obszarze objętym LSR
- Tabela nr 6 Migracje na pobyt stały w ruchu wewnętrznym i zagranicznym na obszarze objętym LSR
- Tabela nr 7 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem
- Tabela nr 8 Przyrost naturalny w gminach wchodzących w skład obszaru objętego LSR
- Tabela nr 9 Przyrost naturalny na obszarze objętym LSR w podziale na kobiety i mężczyzn
- Tabela nr 10 Wskaźnik G podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na kolejny rok
- Tabela nr 11 Wydatki gmin z obszaru objętego LSR na 1 mieszkańca
- Tabela nr 12 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100)
- Tabela nr 13 Gęstość zaludnienia na km²
- Tabela nr 14 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci
- Tabela nr 15 Pracujący na 1000 ludności ogółem w wieku produkcyjnym
- Tabela nr 16 Liczba osób bezrobotnych wg gmin z obszaru objętego LSR
- Tabela nr 17 Liczba osób bezrobotnych wg poziomu wykształcenia
- Tabela nr 18.1 Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007
- Tabela nr 18.2 Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007
- Tabela nr 19 Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym
- Tabela nr 20 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności
- Tabela nr 21 Wykaz zmian w LSR
- Tabela nr 22 Wykaz zmian w Procedurach wyboru i oceny operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR) na lata 2014-2020
- Tabela nr 23 Wykaz zmian w Procedurze ustalania kryteriów wyboru operacji i ich zmiany
- Tabela nr 24 Harmonogram planowanych naborów wniosków o udzielenie wsparcia na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
- Tabela nr 25 Zestawienie naborów wniosków w latach 2017 -2021
- Tabela nr 26 Zestawienie poziomu realizacji budżetu LSR w ramach PROW na lata 2014-2020 wg celów
- Tabela nr 27 Rzeczowa realizacja celów oraz przedsięwzięć w LSR
- Tabela nr 28 Zestawienie szkoleń dla pracowników biura i organów LGD.
- Tabela nr 29 Stan realizacji Planu komunikacji

Spis Wykresów

- Wykres nr 1 Rozkład członków LGD na obszarze objętym LSR wg gmin
- Wykres nr 2 Rozkład sektorów wśród członków LGD
- Wykres nr 3 Wydatki gmin z obszaru objętego LSR na 1 mieszkańca
- Wykres nr 4 Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym
- Wykres nr 5 Główne źródła informacji o LGD i podejmowanych przez nią działaniach
- Wykres nr 6 Respondenci wg płci
- Wykres nr 7 Respondenci wg wykształcenia
- Wykres nr 8 Respondenci wg wieku
- Wykres nr 9 Respondenci wg miejsca zamieszkania
- Wykres nr 10 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Jak zmieniła się w ciągu ostatnich 5 lat gmina, w której mieszkam / prowadzę działalność?
- Wykres nr 11 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Na jakie projekty należy skierować środki finansowe, żeby zapewnić zrównoważony rozwój obszaru gminy w kolejnych latach?
- Wykres nr 12 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Z jakich efektów działań finansowanych przez LGD korzystał Pan/Pani w ostatnich 5 latach?
- Wykres nr 13 Zestawienie danych z ankiet w zakresie pytania: Co jest kluczowym potencjałem LGD prowadzącym do rozwoju regionu?
- Wykres nr 14 Rozkład sektorowości wśród członków Rady

Spis Rysunków

- Rysunek nr 1 Mapa obszaru

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

W związku z przekazaniem uwag do wypracowanych wstępnie propozycji rekomendacji - konieczne było wydłużenie terminu na dokończenie prac zwianych z ewaluacją ex-post do 06.03.2023 roku.

Badania prowadzone w ramach niniejszej ewaluacji koncentrowały się nie tylko na ocenie skuteczności i efektywności wdrażania, lecz również na oddziaływaniu i trwałości. Wyniki uzyskanej oceny miały być przydatne w procesie podejmowania decyzji oraz służyć LGD w procesie uczenia. W procesie ewaluacji zabiegano o zachowanie etycznych standardy, tj. rzetelność, całościowość i dokładność prac. Stąd konieczność przeprowadzenia dodatkowych indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) z beneficjentami, którzy nie uzyskali wsparcia. Wywiady zostały zaplanowane na 28.02.2023 oraz 01.03.2023 roku. Uwzględniono również wyniki ankietowe z lat poprzednich.

Termin na przekazanie uzgodnionej treści raportu został określony na 06.03.2023 roku.

W trakcie badania został zawarty jeden aneks do umowy z wykonawcą.

10. Wzory formularzy ankiet

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

ANKIETA OCENY PRACY BIURA

Celem niniejszej ankiety jest zapoznanie się z Pana/Pani opinią na temat funkcjonowania biura Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie. Badanie prowadzone jest w celu określenia jakości pracy i usług świadczonych przez pracowników – doradców. Przekazane przez Państwa opinie i uwagi są bardzo cenne, pomogą usprawnić i udokumentować poziom obsługi w biurze Stowarzyszenia LGD C.K. Podkarpacie.

1. Proszę wskazać Pana/Pani status jako Beneficjenta:

- ☐ osoba fizyczna
- ☐ przedstawiciel JST lub jednostka organizacyjna
- ☐ kościół/parafia
- ☐ przedstawiciel organizacji pozarządowej
- ☐ podmiot gospodarczy
- ☐ rolnik, domownik
- ☐ inny (jaki)

2. Czy należy Pan/Pani do grupy defaworyzowanej (osoba bezrobotna w szczególności osoby do 30 roku życia i powyżej 50 roku życia oraz osoby korzystające z pomocy społecznej)?

- ☐ tak
- ☐ nie
- ☐ nie dotyczy

3. Skąd dowiedział(a) się Pan/pani o możliwości doradztwa w biurze LGD?

- ☐ ze spotkania informacyjnego
- ☐ z materiałów informacyjnych
- ☐ ze strony internetowej/fb
- ☐ z innych źródeł (jakich)

4. Jak często korzystał/a Pan/Pani z pomocy biura Stowarzyszenia LGD C.K. Podkarpacie?

- ☐ bardzo często
- ☐ dość często
- ☐ kilka razy
- ☐ raz
- ☐ nigdy

5. Jak ocenia Pan/Pani kompetencje pracowników biura Stowarzyszenia LGD C.K. Podkarpacie?

- ☐ bardzo wysoko
- ☐ raczej wysoko ☐ przeciętnie
- ☐ raczej nisko

6. Jak ocenia Pan/Pani życzliwość i uprzejmość pracowników biura Stowarzyszenia LGD C.K. Podkarpacie?

- ☐ bardzo wysoko
- ☐ raczej wysoko
- ☐ przeciętnie
- ☐ raczej nisko

7. Sprawa z którą zwróciła się Pan/Pani dotyczyła?

- ☐ podejmowania działalności gospodarczej ☐ rozwijanie działalności gospodarczej
- ☐ grant
- ☐ inne, jakie?

8. W jakim stopniu doradztwo było pomocne?

- ☐ bardzo pomocne
- ☐ raczej pomocne
- ☐ trudno powiedzieć
- ☐ raczej nie było pomocne

9. Czy Pana/Pani zdaniem należałoby zmienić lub ulepszyć w funkcjonowaniu biura?

.....

.....

.....

.....

DZIĘKUJEMY ZA WYPEŁNIENIE

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

Ankieta badania jakości usług doradczych

Szanowni Państwo!

Celem ankiety jest uzyskanie od osób korzystających z bezpłatnego doradztwa w biurze LGD informacji zwrotnej na temat oceny i jakości świadczonego doradztwa przez pracowników biura LGD w zakresie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy oraz doradztwa udzielonego w dalszym etapie realizacji wniosków złożonych w ramach danego naboru.

1. W jaki sposób dowiedział/a się Pan/Pani o realizacji zadań przez Lokalną Grupę Działania C.K. Podkarpacie w ramach PROW na lata 2014-2020 (można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)

- ☐ ze strony internetowej www.ckpodkarpacie.eu
- ☐ ze strony internetowej gmin
- ☐ od pracowników biura LGD
- ☐ od znajomych/rodziny
- ☐ inne źródła, jakie?

2. Forma udzielonego doradztwa (można zaznaczyć więcej niż jedna odpowiedź)

- ☐ w biurze LGD
- ☐ telefonicznie
- ☐ doradztwo podczas organizowanych spotkań aktywizujących

3. Informacje przekazane podczas doradztwa będą przydatne do:

- ☐ aplikowania o dofinansowanie
- ☐ realizacji projektów
- ☐ rozliczania projektów
- ☐ nie będą przydatne

4. Jak ocenia Pan/Pani przygotowanie merytoryczne osoby udzielającej doradztwa?

- ☐ posiada aktualną wiedzę
- ☐ podaje przykłady
- ☐ tłumaczy na dokumentach ☐ sprawdza dokumentację

5. Czy uczestnictwo w doradztwie spełniło Pana/pani potrzeby/oczekiwania?

- ☐ tak
- ☐ nie
- ☐ częściowo
- ☐ nie wiem

6. Czy przekazane treści były dla Pana/Pani jasne i zrozumiałe?

☐ tak

☐ nie

7. W jakim stopniu doradztwo było pomocne?

☐ bardzo pomocne

☐ raczej pomocne

☐ trudno powiedzieć

☐ raczej nie było pomocne

8. Co Pana/Pani zdaniem należałoby zmienić lub ulepszyć w funkcjonowaniu biura?

.....

.....

.....

.....

Dziękujemy za wypełnienie ankiety.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

ANKIETA

dla mieszkańców / podmiotów prowadzących działalność na obszarze strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (dalej LSR) wdrażanej przez Lokalną Grupę Działania C.K. PODKARPACIE (dalej LGD)

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę / podmiot, który ma miejsce zamieszkania / siedzibę na obszarze objętym LSR.

Ankieta jest dostępna w wersji elektronicznej na stronie internetowej LGD <http://ckpodkarpacie.eu/> oraz w wersji papierowej w Biurze LGD, adres: ul. Rynek 8, 38-120 Czudec. Została ona również rozesłana za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Mamy nadzieję, że będąc aktywnymi mieszkańcami / przedstawicielami organizacji pozarządowych / lokalnych środowisk gospodarczych / instytucji publicznych / środowisk edukacyjnych / środowisk kulturalnych lub innych, podzielicie się Państwo swoimi opiniami, na których bardzo nam zależy. Na ich podstawie dokonamy oceny już zrealizowanych działań oraz wyciągniemy wnioski na nową perspektywę 2023-2027.

Ankieta jest anonimowa - nie gromadzimy żadnych danych, które mogłyby pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających.

Z góry dziękujemy za pomoc!

METRYCZKA

1. Płeć. Należy wybrać 1 odpowiedź.

- ☐ Kobieta ☐
- ☐ Mężczyzna ☐

2. Wiek. Należy wybrać 1 odpowiedź.

- ☐ do 18 lat ☐
- ☐ 18-25 lat ☐
- ☐ 26-35 lat ☐
- ☐ 36-45 lat ☐
- ☐ 46-55 lat ☐
- ☐ 56-65 lat ☐
- ☐ 66 lat lub więcej ☐

3. Miejsce zamieszkania Należy wybrać 1 odpowiedź.

- ☐ Czudec ☐
- ☐ Niebylec ☐
- ☐ Wielopole Skrzyńskie ☐

4. Reprezentuję sektor *Należy wybrać 1 odpowiedź.*

- ☐ Społeczny ☐
(mieszkańcy, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe itd.)
- ☐ Gospodarczy ☐
(przedsiębiorcy, rolnicy i inne podmioty prowadzące działalność gospodarczą)
- ☐ Publiczny ☐
(jednostki sektora finansów publicznych)

5. Wykształcenie *Należy wybrać 1 odpowiedź.*

- ☐ Podstawowe ☐
- ☐ Zawodowe ☐
- ☐ Średnie ☐
- ☐ Wyższe ☐
- ☐ Inne ☐

PYTANIA EWALUACYJNE

6. Jak zmieniła się w ciągu ostatnich 5 lat gmina, w której mieszkam / prowadzę działalność?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	Zdecydowanie TAK	Raczej TAK	Trudno powiedzieć	Raczej NIE	Zdecydowanie NIE
Moja gmina jest dobrym miejscem do życia, gdzie mam możliwość realizacji podstawowych potrzeb / mogę sprawnie funkcjonować.					
Widoczne są efekty pomocy finansowej UE dzięki realizacji projektów służących poprawie jakości życia mieszkańców.					
Mieszkańcy / lokalne podmioty w większym niż wcześniej stopniu wpływają na to, co dzieje się w gminie (bardziej angażują się w jej rozwój).					
Nastąpiła poprawa na rynku pracy (mniej osób pozostaje bez zatrudnienia).					
Powstały nowe firmy.					
Firmy prowadzące działalność gospodarczą zróżnicowały / uatrakcyjniły swoją ofertę.					
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych.					
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi starszych.					
Wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu kultywowanie lokalnych tradycji.					

Wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu ochronę zabytków lub miejsc mających szczególne znaczenie dla lokalnej historii.					
Wzrosła liczba przedsięwzięć mających na celu włączenie społeczne m.in. poprzez organizację spotkań integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itp.					
Zwiększyła się liczba turystów odwiedzających nasz region.					
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu dla mieszkańców.					
Widoczna jest większa funkcjonalność w przestrzeni publicznej					
Poprawiły się relacje między mieszkańcami.					
Polepszyły się warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej.					
Polepszyły się warunki dla prowadzenia działalności przez organizacje pozarządowe.					
Czy ma pozytywne znaczenie dla jakości życia / prowadzenia działalności obszar LSR.					
Inne aspekty					

7. Na jakie projekty należy skierować środki finansowe, żeby zapewnić zrównoważony rozwój obszaru gminy w kolejnych latach? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	TAK	Trudno powiedzieć	NIE
Wzmacnianie kapitału społecznego poprzez organizację różnego rodzaju inicjatyw integracyjnych, szkoleniowych, kulturalnych itd.			
Rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie podejmowanie działalności gospodarczej			
Rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie lokalnych przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą			
Rozwój lokalnej infrastruktury rekreacyjnej (wspierającej poprawę jakości życia mieszkańców) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia			
Rozwój lokalnej infrastruktury turystycznej (skierowanej do ruchu turystycznego) poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia			
Rozwój lokalnej infrastruktury kulturalnej poprzez wsparcie budowy, modernizacji lub zakupu wyposażenia			
Projekty powinny uwzględniać zagadnienia związane z ochroną środowiska i przeciwdziałaniem zmianom klimatu.			

Projekty powinny być innowacyjne / obejmować nowoczesne rozwiązania.			
Projekty powinny zakładać większe włączenie ludzi młodych w rozwój obszaru.			
Projekty powinny wpływać na rozwój infrastruktury lub usług dostosowywanych do zmian demograficznych, m.in. starzejącego się społeczeństwa.			
Projekty powinny wpływać na wzmocnienie działalności lokalnych liderów			
Inne aspekty			

8. Czy słyszał Pan/Pani o LGD? Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Tak → Proszę przejść do pytania nr 9.
b) Nie → Proszę przejść do pytania nr 10.

9. W jaki sposób dowiedziałem się o LGD?

Proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź (można wybrać kilka wierszy).

	TAK
Publikacje w prasie na temat działalności LGD	
Informacje na stronie internetowej LGD	
Informacje na stronie internetowej gminy z obszaru LGD	
Informacje ze stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	
Informacje od znajomych / rodziny	
Informacje z tablic informacyjnych / billboardów / plakatów	
Informacje z publikacji/ materiałów promocyjnych	
Informacje ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych lub warsztatów szkoleniowych	
Informacje z mediów społecznościowych (Facebook)	
Inne (podać jakie)	

10. Z jakich efektów działań finansowanych przez LGD korzystał Pan/Pani w ostatnich 5 latach? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	TAK	NIE	Trudno powiedzieć / Nie pamiętam
Infrastruktura turystyczna / rekreacyjna / kulturalna, której budowa/ modernizacja / wyposażenie została dofinansowana ze środków LGD.			

Szkolenia / warsztaty edukacyjnej organizowane w ramach projektów dofinansowanych ze środków LGD.			
Spotkania konsultacyjne organizowane przez LGD.			
Lokalne wydarzenia integracyjno-promocyjne / imprezy kulturalne lub inne dofinansowanych ze środków LGD.			

11. Co jest kluczowym potencjałem LGD prowadzącym do rozwoju regionu?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

	Zdecydowanie TAK	Raczej TAK	Trudno powiedzieć	Raczej NIE	Zdecydowanie NIE
Partnerstwo trójsektorowe, współpraca między podmiotami na rzecz rozwoju obszaru LSR.					
Możliwość pozyskania środków UE na przedsięwzięcia wpływające na rozwój obszaru LSR.					
Aktywna działalność organizacji pozarządowych (w tym Kół Gospodyń Wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych, itd.)					
Aktywna działalność lokalnych samorządów i instytucji kultury					
Przedsiębiorczy i aktywni mieszkańcy.					
Silne poczucie tożsamości miejsca, duma z miejsca zamieszkania.					
Zasoby przyrodnicze / dziedzictwo kulturowe ułatwiające prowadzenie działalności.					
Rozwój produktów lokalnych nawiązujących do specyfiki obszaru / oferta produktów turystycznych i usług lokalnych, w szczególności ze znakiem MARKI LOKALNEJ					
Wsparcie rozwoju szlaków turystycznych (piesze, rowerowe, itp.)					
Rozwój współpracy międzypokoleniowej (młodzi versus starsi).					
Rozwój rynków zbytu produktów lokalnych.					
Rozwój ruchu turystycznego					
Inne aspekty					